

CONFESSIONIS

AMBROSIANÆ

LIBER TERTIVS,

CAPITA VNDECIM

COMPREHENDENS.

CAPVT PRIMVM

De Sacramentis generatim.

- I. *Sacramenta non esse tantum externas notas Christianæ professionis, sed signa visibilia inuisibilis gratiæ, quæ per eadem sacramenta confertur.*

Qui à Sacramentis cælestibus abstinent sub pretextu pœnitentiæ, se ipsos fraudat cælesti gratiâ.

In sacramento baptismatis aliud est quod visibiliter agitur, aliud quod inuisibiliter confertur.

VNT etiam qui arbitrentur hoc esse pœnitentiã, si abstineant à sacramentis cælestibus. Hi scilicet in se iudices sunt, qui pœnam præscribunt sibi, declinant remedium, quos vel pœnam suam conueniebat dolere, quia cælesti fraudarentur gratiâ. *Tom. 1. lib. 2. de Pœnitent. Cap. 9.*

Vnde vigilanter nobis considerandum est, in ipso regenerationis munere quid geratur. Quãuis enim ad vnum omnes concurrant eiusdem mysterij portiones, aliud tamen est, quod visibiliter agitur, aliud quod inuisibiliter celebratur. Nec idem est in sacramento forma quod virtus, cum forma cum humani ministerij adhibeatur obsequio, virtus autem per diuini operis præstetur effectum. Ad cuius vtrique potentiam referendum est, quod dum homo exterior abluitur, mutatur interior, & fit noua creatura de veteri, vase iræ in vasã misericordiæ transferuntur, & in corpore Christi conuertitur caro peccati. *Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 84.*

Deinde

Deinde accessisti propius, vidisti fontem, vidisti & Sacerdotem supra fontem. Nec hoc possum dubitare, quod in animum vestrum non potuerit cadere, quod cecidit in illum Syrum Naaman: quia et si mundatus est, tamen ante dubitavit. Quare dicam, accipe. Ingressus es, vidisti aquam, vidisti Sacerdotem, vidisti Leuitam. Ne forte aliquis dixerit, hoc est totum: imo est totum, vere totum, ubi tota innocentia, tota pietas, tota gratia, tota sanctificatio. Vidisti quæ videre potuisti oculis corporis & humanis conspectibus, non vidisti illa quæ operantur & non videntur. Illa multo maiora sunt quæ non videntur, quam quæ videntur: quoniam quæ videntur, temporalia sunt, quæ non videntur, æterna. Tom. 4. lib. 1. de Sacrament. Cap. 3.

Alia est forma sacramentorum exteriorum, alia virtus & gratia quæ conferuntur per ea.

II. Sacramenta noua legis à Christo Domino esse instituta, & excellentiora esse Sacramentis veteris legis.

Ergo auctor sacramentorum quis est, nisi Dominus Iesus? De cælo ista sacramenta venerunt. Tom. 4. lib. 4. de Sacramentis, Cap. 4.

Miramur mysteria Iudæorum quæ patribus nostris data sunt, primum vetustatem sacramentorum, deinde sanctitatem præstantium. Illud prætermitto, quod diuiniora & priora sunt sacramenta Christianorum, quam Iudæorum. Quid præcipuum, quam quod per mare trāsijt Iudæorum populus? Vt de baptismo interim loquamur. At tamen qui transierunt Iudæi, mortui sunt omnes in deserto. Ceterum qui per hunc fontem transit, transit à terrenis ad cælestia, hoc est enim pascha, id est, transitus eius, transitus à peccato ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit. Tom. 4. lib. 1. de Sacramentis, Cap. 4.

Dominus Iesus auctor est sacramentorum. Diuiniora & antiquiora sunt sacramenta Christianorum quam Iudæorum. Collatio baptismatis & transitus Iudæorum per mare rubrum.

III. In administratione sacramentorum non
merita personarum, sed officia
consideranda.

*Minister Eccle-
sia qui bapti-
zat non mun-
dat hominem
à peccatis sed
Dei virtus quæ
per sacramen-
ta operatur.*

Non mundauit Damasus, non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, non mundauit Gregorius. Nostra enim seruitura, sed tua sunt sacramenta. Neque enim humanæ opis est diuina conferre, sed tuum Domine munus & Patris est, qui locutus es per prophetas dicens: * Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij & filię eorum. *Tom. 2 in prologo lib. 1 de Spiritu sancto.*

* Ioc. 2

* Matih 3.

* Psal. 28.

Iud. 13.

3. Reg. 3.

*In administra-
tione sacramen-
torum non me-
rita persona-
rum conside-
randa sunt, sed
officia.*

Est ne adnuc quod dubitare debeas, cum euidenter tibi clamet in Euangelio Pater, qui ait: * Hic est Filius meus in quo complacui? Clamet Filius, super quem sicut columba se demonstrauit Spiritus sanctus. Clamet & Spiritus sanctus, qui sicut columba descendit. Clamet Dauid: * Vox Domini super aquas, Deus maiestatis intonuit, Dominus super aquas multas. Cum tibi Scriptura teste tur, quod ad Hieroboam preces ignis descenderit de cælo. Et rursus precante Helia ignis est missus qui sacrificium confecerat. Non merita personarum consideres, sed officia Sacerdotum. Et si merita spectas, sicut Heliam consideres, Petri quoque merita spectato vel Paulli, qui acceptum à Domino Iesu hoc nobis mysterium tradiderunt. *Tom. 4. lib. de ijs, qui mysterijs initiantur, Cap. 5.*

CAPVT SECVNDVM

De Sacramento Baptismi.

I. Baptisumum vere & proprie sacramen- tum esse nouæ legis.

Denique quod consumtum est sacrificiū Moy-
si tempore, sacrificium pro peccato erat. Vin-
de Moyses ait, * sicut in Machabæorum scri-
ptum est libro, eo quod non sit manducatum quod
erat

* 2. Mach. 2.

erat pro peccato, consumtum est. Nonne tibi consu- *In baptisma-*
mi videtur quando in baptismatis sacramento inter- *is sacramen-*
it homo totus exterior? *Tom. 1. lib. 3. Offic. Cap. 14.* *to totus homo*

Sicut autem plurima baptismatū genera pramiss *exterior into-*
sa sunt, quia secuturum erat verum illud vnum in rit. *rit.*
Spiritu & aqua sacramentum baptismatis, quo to- *totus redimitur homo.*
tus redimitur homo. *Tom. 3. lib. Epist. 9. Epist. 77.*

Sed nec mirum si in baptismi sacramento aperia- *Sacramēto ba-*
tur infernum, cum tunc quoque referretur & cælum. *pismatis ape-*
ritur infernus
Tom. 3. Serm. 31. *& referatur*
cælum.

In euangelio Dominus redempturus hominū ge- ** Ioh. 17.*
nus passione sui corporis, & emundaturus sanguine *re. Tom. 4. lib. de arca & Noe, Cap. 5.*
suo, sacramentoque baptismatis, ait: * Pater venit
hora, clarifica filium tuum, vt & filius tuus clarificet

*II. Per Baptismum tolli totum id, quod veram
& propriam peccati rationem habet,
non autem radi tantum, vel
non imputari.*

IN alio quoque libro suo de Sacramento regenerationis, vel *Instrumētum*
de Philosophia quē scripsit, ita loquitur beatus Ambrosius: *iustificacionis*
Beata igitur mors, quæ nos peccato eripit, vt reformet Deo. Qui enim mortuus est, iustificatus est à *est baptisma.*
peccato. Numquid naturæ sine, inquit, iustificatur à *peccato*
peccato aliquis? Non vtique. quoniam qui peccator *omnibus*
moritur, in peccato manet. Ille autem iustificatur à *peccato*
peccato, cui per baptismum peccata remittuntur *omnia.*
omnia. Habes ad ista quid dicas? Vidēsne quemadmodum *expresserit vir venerabilis, in baptismo fieri hominis mortem*
beatam, vbi remittuntur peccata omnia *Paullo post: Ve-*
rum si hoc parum est, rursus quid dicat attende in expositio- *ne Esaiæ propheta:*
ne Esaiæ propheta: Videamus, inquit, ne qua sit post *huius vitæ curriculum nostra regeneratio, de qua dictum est, **
huius vitæ curriculum nostra regeneratio, de qua dictum est, * *In regeneratione, cum sederit Filius hominis in throno gloriæ suæ. Sicut enim regeneratio*
lauacri dicitur, per quam deterfa colluione pecca- *duplex.*
torum,

torum, in regeneratione cum sederit Filius hominis renouamur, ita regeneratio dici videtur, per quam ab omni corporea cōcretionis purificati labe, mundo animæ sensu in vitam regeneramur æternam. *Auguſtinus. Tom. 7. lib. 2. contra Iulianum Pelagianum.*

Arbitror quòd nec ignem istum possumus ignorare, cum legerimus, quia baptizat Dominus Iesus in Spiritu sancto & igni, sicut in Euangelio dixit Ioannes. Merito cōsumebatur sacrificium, quoniam pro peccato erat. Ille autem ignis typus Spiritus sancti fuit, qui descensurus erat post Domini ascensionem, & remissurus peccata omnium, qui quasi ignis inflamat animum ac mentem fidelem. Vnde ait Hieremias accepto Spiritu: * Et factum est in corde meo

* Hier. 20.

vt ignis ardens, flammigerans in ossibus meis, & dissolutus sum vndique, & ferre non possum. Quid ergo sibi vult, quòd ignis aqua factus est, & aqua ignem excitauit, nisi quia spiritalis gratia per ignem exurit, per aquam mundat peccata nostra? Eluitur enim peccatum & exurit. Vnde & Apostolus ait: * Vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Et infra: Si

In baptismo peccatū exurit, & eluitur.

* 1. Cor. 3.

Ignis sacer qui in veteri lege sacrificiū absumebat typus fuit baptismatis, quo peccata absumuntur

cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quod ideo posuimus, vt probarem per ignem exuri peccata. Notum est ergo hunc esse vere ignem sacrum, qui tunc in typo futuræ remissionis peccatorum descendit super sacrificium. Hic igitur ignis absconditur captiuitatis tempore quo culpa regnat, tempore autem libertatis promittitur. Et licet in aqua speciem mutatus, tamen seruat ignis naturam, vt consumeret sacrificium. Nec mireris, cum legeris, quia Pater Deus dixit: * Ego sum ignis consumens. Et alibi: Me dereliquerunt fontem aque viuæ. Ipse quoque Dominus Iesus quasi ignis inflamat audientium corda, quasi fons refrigerat. Nam ipse in Euangelio suo dicit, quòd ideo venerit, vt ignem in terras mitteret, & potum sitientibus aquæ viuæ ministraret. * Helias quoque tempore descendit ignis, quando prouocauit

* Hier. 2.

* 3. Reg. 18.

prophe-

prophetas gentium, vt altare sine igne accenderent. Et cum illi nequissent facere, hostiam suam tertio ipse perfudit aqua, & manabat aqua in circuitu altaris, & exclamauit, & cecidit ignis à Domino de caelis, & consumpsit holocaustum. Hostia illa tu es. Considera te videtur exurere, cum tua peccata consumit. Denique quod consumtum est sacrificium Moyse tempore, sacrificium pro peccato erat. Vnde Moyses ait, sicut in Machabæorum scriptum est libro, eo quod non sit manducatum quod erat pro peccato, consumtum est. Nonne tibi consumi videtur, quando in baptismatis sacramento interit homo totus exterior?

* Vetus homo noster exterior crucifixus est cruce, Apostolus clamat. Illic sicut patrum exempla te docent, Aegyptius demergitur, Hebræus resurgit sancto renouatus Spiritu, qui etiam per mare rubrum inoffenso transiit vestigio, vbi baptizati sunt patres sub nube & in mari. In diluui quoque Noe tempore mortua est omnis caro, iustus tamen cum sua progenie seruatus est. An non consumitur homo, cum absorbetur mortale istud à vita? Denique exterior corrumpitur, sed interior renouatur. *Tom. 1. lib. 3. Officior. Cap. 14.*

Quæ sit ista meretrix, quæ ista Samaritana mulier, cuius adulterij sordes fons Christi deterferit, sollicitius requiramus. Ego hanc mulierem Ecclesiam esse puto de gentibus congregatam, quæ & transactis annis quinque millibus, cum in sexto millesimo anno idolorum fornicationibus subiaceret, omnem ignominiam suam adueniente Christi fonte purgauit, & maculas, quas ab adulterinis sacrilegijs contraxerat, fide Saluatoris absterfit, ac relinquens sicut inanem hydriam priorem patrium cursum vniuerso orbi Domini annunciauit aduentum. Hæc, inquam, illa est meretrix, quæ posteaquam lota est, nihil dicit se fecisse prauum. Posteaquam enim Ecclesia baptismi nitore purgata est, diabolicæ impietatis

non

Spiritus sanctus in baptismo consumit quem admodum ignis consumit sacrificium Hælia.

* Rom. 6.

Exterior homo corrumpitur interior renouatur dum baptizatur.

Ecclesia gentilium sanguine Christi in baptismo lota non recordatur priorem scelerrum, sed in integritate glorietur.

* Eccl. 3.

*Aqua baptis-
mi gehennæ
extinguit in-
cendia.*

* Ioan. 4.

*In baptis-
mate
homo totus
mutatur.*

*Vt aqua vere
sordescorporis
abluit, ita per
baptis-
mū spiri-
tualiter, quod
in animo hæ-
ret purgatur
& abluitur.*

non meminit, religione veritatis exultat, facta que de meretrice virgo non recordatur priorum, sed glorietur in integritate. Ait ergo Propheta: * Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosyna extinguit peccatum. Sæpe quidem videmus hoc fieri, vt aqua effusa flammarum restinguat incendia, sed & e contrario interdum videmus, quod immensi igniū globi aquarum fluentia consumant, & veluti ab aquis accepta esca vehementius rediuuis ardoribus conualescāt, ita vt videatur aqua nō exstinxisse incendia sed auxisse. Quænam est illa aqua, que consumit flammæ, nec ipsa consumitur à peccatoribus, sed gehennæ consumit incendia? Quæ dum per baptismum infunditur, & ipsa in hominibus & tartari restinguit ardorem. Viuit plane in hominibus, sicut ait Dominus: * Aqua autem quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis, & reliqua. Mirum ergo in modum aqua Christus vna eademque operatione & viuificat, & extinguit. Viuificat enim animas, delicta restinguit, has lauacri sui refrigerio reparat, illas gurgitis sui vnda consumit. Tom. 3. Serm. 31.

Hoc per baptismatis sacramentum Christus operatur, vt exuat vnusquisque quod natus est, induat quod renatus fiat non famulæ hæres, sed gratiæ, vt perpetuum domicilium habitationis æternæ sibi possit acquirere. Tom. 4. in psalmum 36.

Ad quantam gratiam vocaris ô homo? purgaris per baptismum & non exureris: sanaris & non doles: reformaris sed non dissolueris, ictum mortis non excipis, & resurgis. Tom. 4. lib. de ieiunio & Helia, Cap. 22.

Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum.]
Omni enim enormitatem sceleris baptismi sacramenta dimittunt. Tom. 5. lib. 8. Comment. in cap. 17. Luca.

An ignoratis quia quicumque baptizati sumus.]
Ideo per aquam (baptisma) celebratur, vt sicut aqua sordes corporis abluit, ita & nos per baptismum spiritaliter purgatos nos & innouatos credamus, vt quod incorporale est, inuisibiliter abluatur. Tom.

g. in cap. 6. Epist. ad Romanos.

Sunt hac nostra etate Lector, ut est ea monstrorum opinio feracissima, qui concupiscentiam, quæ regenerari inheret, vere & proprie peccatum esse, quamvis noster assensus ad illam non accedat, asserere velint, & quidem B. Ambrosij verbis. Inquiunt enim illum Tom. 4. lib. de Isaac & anima, cap. 8. Iniquitatem recensere inter vitia quæ post baptismum susceptum manent. Verum si B. Augustino credimus (credimus autem illi lubenter: melior enim illo Ambrosij interpretis haberi nemo potest) concupiscentia peccatum seu iniquitas dicitur, non quod proprie alicuius peccati rationem in renatis habeat (quicquid enim illius est, baptismum eluitur) sed dicitur tamen iniquitas propterea quod iniquum sit, hoc est, inconueniens, & primæ hominis creationi contrarium, ut caro concupiscat aduersus spiritum. Locus Ambrosij quia obscurus est, & ab aduersarijs nostris à vero sensu probabiliter satis detorquetur, putavi eum verbis Augustini, ad cuius interpretationem prouocavi, illustrandum, qui Tom. 7. lib. 2. contra Iulianum Pelagianum, ita ait: Quæ si satis non sunt, adhuc audi. In libro de Isaac & anima idem dicit: Bonus ergo rector malos equos restringit & reuocat, bonos incitat. Boni equi sunt quattuor, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia. Mali equi, iracundia, concupiscentia, timor, iniquitas. Numquid ait, Bonus rector, bonos equos habet, malos non habet? Sed ait, bonos incitat, malos restringit & reuocat. Unde isti sunt equi. Nempe si eos substantias dicimus vel putamus, Manicheorum fauemus vel heremus insaniæ, quod ut absit à nobis, catholice istos equos intelligimus vitia nostra, quæ legem mentis ex lege peccati resistunt. Non à nobis hæc vitia separata, alicubi alibi erunt, sed in nobis sanata nusquam erunt. Verum tamen quare non in baptisate perierunt? An nondum fateberis quod reatus eorum perierit, infirmitas manserit, non reatus quo ipsa rea fuerant, sed quo nos reos fecerant, in malis operibus, quo nos traxerant. Nec ita eorum mansit infirmitas, quasi aliqua sint animalia, quæ infirmantur, sed nostra infirmitas ipsa sunt. Nec in his equis malis iniquitatem nominasse putandus est illam, quæ deletur in baptismo.

illa

illa namque peccatorum que fecimus fuit, que cuncta remissa sunt, atque omnino iam non sunt, quorum reatus manebat, quando ipsa fiebant atque transibant. Istam vero legem peccati cuius manentis reatus in sacro fonte remissus est, propterea vocauit iniquitatem, quia iniquum est, ut caro concupiscat aduersus spiritum, quæmuis adsit in nostra reuolutione iustitia qua iustum est, ut aduersus carnem spiritus concupiscat, ut spiritu ambulemus & concupiscentias carnis non persequamur. Hanc quippe iustitiam nostram inter bonos equos inuenimus nominatam. Hæc Augustinus pro Ambrosij defensione.

III. In baptismo Spiritum sanctum conferri.

Baptisma nostrum præstat baptismatis Ioannis.

Salua fide dixerim, licet baptismum utrumque sit Domini, tamen gratius puto hoc baptismum esse, quo nos abluimur, quàm illud quo Saluator baptizatur. Hoc enim celebratur per Christum, illud celebratum est per Ioannem. In illo se magister excusat, in isto nos Saluator inquitat. In illo iustitia semiplena, in isto Trinitas est perfecta. Ad illud sanctus venit, sanctus egressus: ad istud peccator venit, & sanctus abscedit.

Et paullo post:

Spiritus sanctus se in interiora hominis, dum baptizatur, ipsa diuinitatis virtute infundit.

Denique ipsdem sacramentis res agitur, quibus & tunc gesta est, nisi quòd gratia pleniore. Tunc enim Trinitatem carnalibus oculis vidimus, modo eandem Trinitatem fidei oculis contemplamur. Tunc Christum vix humanus vultus aspexit, nunc eundem mens humana complectitur. Tunc Spiritus sanctus velut columbæ specie hominem circumfudit, modo se in interiora hominis ipsa virtute diuinitatis infundit. Tom. 3. Sermon. 41. de baptisimi gratia.

Non autem scriptum est tantum propter ipsum solum, quia reputatum est illi ad iustitiam, &c.] Ante passionem qui baptizati sunt, solam acceperunt remissionem peccatorum, quorum zelo satanas occidit Saluatorem. Post resurrectionem vero, tam hi qui prius, quàm isti, qui postea baptizati sunt, omnes iustifi-

iustificati sunt per datam formam fidei, acceptoque Spiritu sancto, qui signum est credentium, quod sunt filij Dei. *Tom. 5. in cap. 4. Epist. ad Rom.*

Si orauero lingua, Spiritus meus orat, mēs autem mea sine fructu est.] Manifestum est, ignorare animum nostrum, si lingua loquatur, quā nescit, sicut affolent Latini homines Græce cantare oblectati sono verborum, nescientes tamē quid dicant. Spiritus autem, qui datur in baptismo, scit quid oret animus, dum loquitur, aut perorat lingua sibi ignota: mens autem, qui est animus, sine fructu est. *Tom. 5. in cap. 14. 1. Epist. ad Corinth.*

IIII. *Baptismum non esse liberum, sed necessarium ad salutem.*

ERgo & Iudæus & Græcus, & quicumque crediderit, debet scire se circumcidere à peccatis, vt possit saluus fieri. Et domesticus, & alienigena, & iustus, & peccator circumcidatur remissione peccatorum, vt peccatum nō operetur amplius, quia nemo ascendit in regnum cœlorum, nisi per sacramentum baptismatis. *Tom. 4. lib. 2. de patriarcha Abraham, Cap. 11.*

Typum baptismatis demonstravit Helias, & cœlum aperuit, quod fuit clausum tribus annis & sex mensibus. Quanto maiora munera veritatis sunt? Aperuit itaque cœlum non pluuia descendens, sed ascendens gratia. Nemo enim nisi per aquam & Spiritum ascendit in regnum cœlorum. *Tom. 4. lib. de Helia & ieiunio, Cap. 22.*

Nemo ascendit in cœlum nisi per sacramentum baptismatis.

V. *Baptismatis sacramentum non nisi in forma Ecclesie verbisque Euangelicis rite conferri.*

Vbi non est plenum baptismatis sacramentum, nec principium vel species aliqua baptismatis æstimatur. Plenum autem est, si Patrem & Filium Spiritumque fatearis. Si vnum neques, totū subrues.

Baptisma rite conferitur in confessione Trinitatis.

Et

Et quemadmodum si vnum in sermone comprehendas, aut Patrem, aut Filium, aut Spiritum sanctum, fide autem nec Patrem nec Filium nec Spiritum abneges, plenū est fidei sacramentū: Ita etiam quamuis & Patrem, & Filium & Spiritum dicas, & aut Patris, aut Filij, aut Spiritus sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium. *Tom. 2. lib. 1. de Spiritu sancto, Cap. 3.*

* 1 Ioan 5.
Aqua bapti-
smatis non
mundat sine
spiritu.

* Ioan 3.
Aqua sine cru-
ce Christi, est
elementū com-
mune absq; vl-
lo sacramenti
effectū.

Hinc cognosce, quòd aqua non mundat sine spiritu. * Ideo que legitur quòd tres testes in baptisate vnum sint, aqua, sanguis, & spiritus: Quia si vnū horum detrahas, non stat baptismatis sacramentum. Quid est enim aqua sine cruce Christi? Elementum commune sine vilo sacramenti effectū. Nec iterum sine aqua regenerationis mysterium est. * Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Credit autem etiam catechumenus in crucem Domini Iesu, quia & ipse signatur. Sed nisi baptizatus fuerit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire. *Tom. 4. lib. de his qui inchoantur mysterijs, Cap. 4.*

V I. Adultis, si baptizantis potestas non detur,
voluntatem promptam sufficere.

Valētinianus
secundus abs-
que sacramen-
to baptis-
matis ex hac vi-
ta decessit.

Valētinianus
voto bap-
tismi consecu-
tus est.

* Sapien. 4.

Sed audiui vos dolere quòd (Valentinianus) non Sacerperit sacramenta baptismatis. Dicite mihi, quid aliud in nobis est, nisi voluntas, nisi petitio? Atque etiam dudum hoc vorum habuit, vt antequam in Italiam venisset, iniret, & proxime baptizari se à me velle significauit. Et ideo præ ceteris causis me accersendum putauit. Non habet ergo gratiam quam desiderauit? Non habet quam poposcit? Et quia poposcit, accepit? Et vbi illud est: * Iustus quicumque morte præuentus fuerit, anima eius in refrigerio erit? Solue igitur, Pater sancte, munus seruo tuo, quod Moyles dū in spiritu vidit, accepit: Quod Dauid, quia ex reuelatiōe cognouit emeruit. Solue, inquam,

inquam, seruo tuo Valentiniano munus quod concupiuit, munus quod popo fecit sanus, robustus, incolumis. Si affectus ægritudine distulisset, tamen non penitus à tua misericordia esset alienus, qui celeritate temporis esset nõ voluntate fraudatus. Solue ergo seruo tuo munus tuę gratię, quam ille numquam negauit: qui ante diem mortis templorum priuilegia negauit insurgētibz quos reuereri posset. Astabat virorum ceterua gētilium, supplicabat Senatus. Non metuebat hominibus displicere, vt tibi soli placeret in Christo. Qui habuit Spiritum tuum, quomodo non accepit gratiam tuam? Aut quia solemniter non sunt celebrata mysteria, hoc mouet? ergo nec martyres, si catechumeni fuerint, coronentur. Non enim coronantur, si non initiantur. Quod si suo abluuntur sanguine, & hunc sua pietas abluat & voluntas. Tom. 3. in oratione sinebri de obitu Valentiniani Imperatoris.

*Templa Gen
tiliū iussit Va
lentinianus oc
cludi.*

*Catechumeni
sepe baptizati
sunt suo sangui
ne. Obseruan
dum hoc loco
triplicem esse
baptismū, fla
minis, fluminis,
& sanguinis.*

V II. Baptizatum posse amittere gratiam peccando, si velit.

Ambrosius libro suo de Sacramento regenerationis, vel de Philosophia quem scripsit, ita loquitur: Beata igitur mors, quæ nos peccato eripit, vt reformet Deo. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Numquid naturæ sine, inquit, iustificatur à peccato aliquis? Non vtique, quoniam qui peccator moritur, in peccato manet. Ille autem iustificatur à peccato, cui per baptismum peccata remittuntur omnia. Habes ad ista quid dicas? Vidēsne quemadmodum expresserit vir venerabilis, in baptismo fieri hominis mortem beatam, vbi remittuntur peccata omnia? Sed attende aliud, attende quod non vis. Aduertimus, inquit, cuiusmodi sit mors mystica, nunc consideremus cuiusmodi sepultura esse debeat. Non ergo satis est vt moriantur vitia nisi marcescat corporis luxus, & omnium vinculorum carnalium compago soluatur, omnis nodus corporei laxetur vsus. Nemo

*Ille iustifica
tur à peccato,
cui per bap
tismū remittun
tur peccata
omnia.*

Baptizatus dicitur sibi blandiatur quòd aliam figuram induerit, my-
liger tunc cautè- stica præcepta acceperit, ad continentia dicitur
ne in pris- nam applicuerit animum: Non quod volumus hoc
stima relabans agimus, sed quod odio habemus hoc facimus. Multa
tur vitia. operatur in nobis peccatum: Nobis reluctantis
 rediuiuæ plerumque voluptates resurgunt. Luctan-
 dum nobis aduersus carnem est, luctatus est aduer-
 sus eam Paullus. *Augustinus Tom 7 lib. 2. contra Iulia-
 num Pelagianum.*

Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato,
 vt gratia abundet? Absit.] Hoc est, numquid semper
 peccandum est vt donum Dei abundet, tegens nos-
 tra peccata, vt semper remissionem peccatorum spe-
 rantes, quia Deus pius est, Christi gratiam proferam-
 us: Non vtique. Ideo enim nostri misertus est De-
 us per Christum, vt de cetero non peccantes & mer-
 ritum nobis, & Dei gratiâ in nos regnare faciamus.

Deus nostri de- Ausert enim regnum gratiæ Dei & tradit peccato,
eo misertus est qui rursus redit ad veterem hominẽ, id est, ad ritum
vt à peccatis præteritæ vitæ. Duabus enim ex causis misericordi-
abstinentes, am accepimus, vt & diaboli regnum excluderetur, &
gratiâ ipsius Dei imperium ignorantibus prædicaretur, per hoc
in nos regna- ipsum dignitate nobis quæsitâ. Qui enim mortui
res faciamus. sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo?]
 Hoc dicit, quoniam viuentes peccato mortui eram-
 us apud Deum. Qui peccat enim, viuunt peccato:
 sicut qui non peccat, viuunt Deo. Superueniẽte enim
 gratia Dei per Christum, & nos per fidem lauacro

Qui post susce- spiritali regenerante, cœpimus viuere Deo, mortui
ptu baptismi autem esse peccato, qui est diabolus: hoc est tamen
ad pristinos mori peccato, liberati à peccato, fieri autem seruũ
mores redeunt, Dei. Itaque mortui iam peccato non redeamus ad
penam quam mala pristina, ne iterum viuamus peccato, & mori-
euaferant rur- entes Deo amissâ dignitate penam quam euasimus
sus incurrunt. incurramus. Tom. 5. in cap. 6. *Epist. ad Rom. Lege initium*
cap. 5. Epist. 2. ad Corinth.

VIII. *Baptismum verum & rite collatum illi re-
iterandum non esse, qui vel apud infideles fidem
Christi negauerit, vel in aliud peccatum
mortale prolapsus fuerit, cum ad
pœnitentiam reuertitur.*

Cum igitur tam euidenti & ipsius Apostoli & Nouatiani B.
Scriptorum eius exemplo redarguantur, tamen *Apostolum in*
adhuc obniti volunt & auctoritatem aiunt *epistola ad*
licè sibi suffragari sententię, allegantes scriptũ ad He- *Hebræos la-*
bræos: * Impossibile est enim hos qui semel illumi- *psis veniã ne-*
nati sunt & gustauerunt donum cœlestis & partici- *pare aiunt.*
pes facti sunt Spiritus sancti, & bonum gustauerunt ** Heb. 6.*
Dei verbum, virtutesque futuri seculi, lapsos iterum
renouari in pœnitentiam, rursus crucifigentes Fili-
um Dei & ostentatione triumphantes. Numquid
Paullus aduersus factum suũ prædicare potuit? Do-
nauit Corinthio peccatum per pœnitentiam: Quo-
modo hic potuit sententiam suam ipse reprehen-
dere? Ergo quia non potuit quod ædificauerat
destruere, nõ contrarium dixisse eum sed diuersum
aduertimus. Quod enim contrarium est, seipsum im-
pugnat: quod diuersum est, distinctam solet habere
rationem. Ita autem contrarium non est, vt alterum
suffragetur alteri. Etenim quia de remittenda præ-
dicauit pœnitentia, debuit & de ijs qui iterandum
putant baptismum non silere: & prius sollicitudinem
nobis auferre oportuit, vt sciremus etiam post *Lapsus post sua*
baptismũ, si qui peccarent, donari eis posse peccatum, *ceptum bapti-*
ne spe delicturos iterandi baptismatis opinio *smã restat pœ-*
vana peruertetur. Deinde iterandum nõ esse bapti- *nitentia.*
smã, rationabili disputatione suadendum fuit. De *Baptisma non*
baptismate autem dictum verba ipsa declarant, *esse iterandũ*
quibus significauit impossibile esse lapsos renouari *Paullus suades*
in pœnitentiam. Per lauacrum enim renouamur, per
quod renascimur, sicut ipse Paullus dicit: * Confe- ** Rom. 6.*
pulti enim sumus cum illo per baptismum in morte,
vt quemadmodũ surrexit Christus ex mortuis per

* Ephes. 4.

* Psal. 102.

* Ephes. 6.

Caro nostra
nō potuit abo-
lere peccatum,
nisi crucifixa
esset in Chris-
to Iesu.

Qua fraude
heretici itera-
tionem bap-
tismi inducere
conentur.

Qui semel ba-
ptismate los-
tus est, nō in-
diget alia lo-
tione.

gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambule-
mus. Et alibi: * Renouamini spiritu mentis vestræ,
& induite nouum hominem, qui secundum Deum
creatus est. Et alibi: * Renouabitur sicut aquilæ iu-
uentus tua. Quod etiam aquila cum fuerit mortua
ex suis reliquijs renascatur: sicut per baptismatis sa-
cramentum cum fuerimus peccato mortui, renascimur
Deo, ac reformamur. Vnum ergo baptismum
docet, sicut alibi: * Vna fides, vnū, inquit, baptisma.
Illud quoque euidens, quod in eo qui baptizatur,
crucifigitur Filius Dei: quia non potuit caro nostra
abolere peccatum, nisi crucifixa esset in Christo Ie-
su. Tom. I. lib. 2. de Penitentia, Cap. 2.

Neque poterat (Petrus) dubitare de Chriti mu-
nere, qui sibi soluendorum peccatorum dederat po-
testatem, præsertim cum versutijs hæreticorum lo-
cum non deberet relinquere, qui ideo volunt spem
hominum destituere, vt iterandi baptismatis apud
desperantes facilis inducant persuasionem. Tom. I.
lib. 2. de Penitentia, Cap. 5.

Honora patrem tuum, & matrem.] Quicumque
dixerit, Munus quodcūque est ex me, tibi proderit,
non honorificabit patrem aut matrē. Quod propter
obscuritatem sensus non imprudenter defleximus.
nam Iudæi dum hominum traditionem sequuntur,
Dei negligunt. Discipuli traditionem Dei præfere-
ntes hominum negligebant, vt manus non laurent
cum panem māducarent, quoniam qui lotus est to-
rus, non habet necesse vt manus lauet. Lauerat eos
Iesus, lauacrum aliud non quærebant. Vno enim
Christus baptismate omnia soluit baptismata. Ita-
que quem lauerit Ecclesia, non habet necesse iterum
lauare. Tom. 5. lib. 8. Comment. in cap. 18. Lucae.

IX. Anabaptismum Nouatianis, Arrainis, Do-
natistis & Manichæis in vsu fuisse.

Ergo Domine Iesu ad Ecclesiam tuā totus ad-
ueni, quoniam Nouatianus excusat. Nouatia-
nus

* Psal. 131.

* Ioan. 5.

* Ibidem.

*Christus Ioan-
nem obscura-
uit.*

* Ioan. 3.

*Ioannis bap-
tisma superueni-
ente Christi
gratia vacua-
tum est.**Aliud fuit ba-
ptismum pœni-
tentie, aliud
gratie.*

Habet autem & Christus sol lucernam suam que
eius ortū præcessit sicut dicit Propheta: * Pa-
raui lucernam Christo meo. Que autem ista lucerna
fit, ostendit Dominus dicens de Ioanne Baptista:
* Ille erat lucerna ardens. Ipse autē Ioannes vt præ-
cedēs lucernæ lumen exiguum, ait: Ecce venit post
me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calcia-
mentorū eius: ipse vos baptizabit in Spiritu san-
cto & igni. Simul etiam intelligens lumen suum sol-
lis radijs offuscandum, ante prædicit: * Illum oportet
crescere, me autē minui. Sicut enim lucernæ claritas
destruitur solis aduentu: ita & Ioannis pœni-
tentie baptismum superueniente Christi gratia va-
cuatum est. *Tom. 3. Sermon. 16. de natali Domini.*

Ego vos aqua baptizo.] Cito probauit non esse se
Christum qui visibili operetur officio. Nam cum ex
duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat &
corpore, visibile per visibile, inuisibile per inuisibi-
le mysterium consecratur. Aqua enim corpus ablu-
itur, spiritu animæ delicta mundantur. Aliud agi-
mus, aliud inuocamus. Licet etiam in ipso fonte san-
ctificatio diuinitatis aspiret. Non enim aqua omnis
ablutio est, sed hæc inter se diuisa esse non possunt.
Et ideo aliud fuit baptismum pœnitentiæ, aliud gra-
tiæ est. Istud ex utroque, illud ex vno. Nā cum com-
munia delicta sint mentis & corporis, purificatio
quoque debuit esse communis. *Tom. 5. lib. 2. Comment.
in cap. 3. Luca.*

CAPVT TERTIVM

De Paruulis & baptismo paruulorū.

1. Paruulos etiam Christianorum nasci in pec-
cato originali, & ab eo non nisi per lau-
acrum regenerationis vindicari posse.

ATtende ergo paullisper, quomodo ex hac le-
ge peccati omnem generari hominem, & ideo
trahere originale peccatum, sanctus elo-
quatur

quatur Ambrosius in eo ipso de sacramento regenerationis, siue de Philosophia libro suo, Est, inquit, domus quã sapientia ædificat, & mensa cœlestibus referta sacramentis, in qua iustus cibum diuinæ voluptatis epulatur, suauem gratiæ potum bibens, si perpetuorum meritorum vberi posteritate letetur.

Hos filios generans Dauid, partus illos corporeæ cõ- *Dauid omnes*
 mixtionis horrebat, & ideo mundari sacri fontis ir- *homines in pec*
 riguo desiderabat, vt carnalem ac terrenam labem *cato originis*
 gratia spiritalis ablueret. * Ecce, inquit, in iniquita *nasci deplorat*
 tibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater * *Psal. 50.*

mea. Male Eva parturuit, vt partus relinqueret mu-
 lieribus hæreditatem, atque vnusquisque concupi-
 scentiæ voluptate concretus, & genitalibus visceri-
 bus infusus, & coagulatus in sanguine, in pannis in-
 uolutus, prius subiret delictorum contagium, quàm *Prius subimus*
 vitalis spiritus munus hauriret. * Si, te non deseruit *delictorũ conu*
 qualiscumque saltem sensus humanus, vides quid de *tagium, quàm*
 concupiscentiæ voluptate hac ipsa, cui præbes impu- *vitalis spiri*
 dentissimum patrociniũ, pronuntiauerit, tui quod *tus munus*
 sæpe dicendum est doctoris testimonio prædicatus *haurimus.*
 tam memorabilis doctor Ambrosius, quod ea quil-
 que concretus, ea genitalibus visceribus infusus, &
 coagulatus in sanguine, & in pannis, non vtique la-
 neis, aut lineis, aut huiuscemodi talibus, qualibus
 iam nati obuoluuntur infantes, sed pannis vitiatæ
 originis tamquam hereditarijs inuolutus, prius sub-
 eat contagium delictorum, quàm vitalis huius aeris
 auram spirando percipiat, in quem veluti immesum
 fontem communis & non desistentis alimenti, post
 occulta spiramenta viscerum maternorum, qui na-
 scitur, funditur, in ortu ploraturus reatũ, quem con-
 traxit ante ortum. Ergone ex huius concupiscentiæ
 motu illi non erubescerent homines primi, quo &
 ipsi apparebant noxij, & eorum filij peccato paren-
 tum pronuntiabantur obnoxij? *Augustinus Tom. 7. lib.*
2. contra Iulianum Pelagianum.

Hinc illa erat naturæ humanæ fraudulenta lau-

*Errorem hunc
 de integritate
 naturæ humanæ*

ne Pelagiani datio, & illæsa per omnes homines originalis defen-
propagarunt, sio dignitatis. Hinc Adæ peccatum exemplo poste-
quem Ambro- ris aserebatur nocuisse, non transitu: & quam illi
sius ante quã possibile fuerat non violare mandatũ, tam liberum
exortus esset, esse vnicuique declinare delictum. Hinc euacuatio
Augustino te- baptismatis paruulorum, qui sola adoptione donari
ste, iugulauit. nullo autem reatu dicerentur absolui. *Tom. 3. lib.*
Epist. 10. Epist. 84.

Christianorũ Cũ enim consideramus interpaganos, inter Iu-
paruuli pere- dæos, inter hæreticos, inter ipsos Catholicos Chri-
unt nisi bap-^{ti-} stianos quàm multiplex pereat numerus paruulo-
æntur. rum, quos quantum ad proprias pertinet volũtates,
 neque bonum aliquid, neque malum constat egisse:
 discimus super eos illam manere sententiam, quam
 humanum genus prauaricatione primi parentis ex-
 cepit, cuius sententiæ rigor dum etiam circa tales
 non resoluitur, quàm magnum illud peccatum fue-
 rit demonstratur. Nemo autem putaretur non inno-
 cens nasci, nisi etiam talibus esset noxium nõ rena-
 sci. *Tom. 2. lib. 2. de vocat. gent. Cap. 3.*

II. *Paruulos regenerationis lauacro nondum
 expiatis, vitam æternam conse-
 qui non posse.*

Paruuli rena- **D**E paruulis vero quibus sine vlllo bonæ volun-
ti salui fiunt, tatis merito in originali vulnere cum ceteris
nõ renati per- mortalibus causa communis est, nihil potest expo-
eunt. sitionis adferri qua doceatur cur isti salui fiant rena-
 ti, illi pereant non renati, sub illius prouidentia &
 omnipotentia in cuius manu est anima omnis vi-
 uentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis, & cui di-
 citur: * Breues dies hominis sunt, numerus dierum
 eius apud te est. Non autem puto istos voluntatum
 patronos, simplicitate illorum tam impudenter vsu-
 ros, vt aut fortuito ista dicant accidere, aut non re-
 natos asserant non perire. Aperte enim aut cum Paga-
 nis conuincerentur sentire de fato, aut cum Pela-
 gianis transfusum in posteros Adæ negare peccatũ.
Fato

* *Iob 14.*

Pelagiani
transfusum in
posteros Adæ
peccatũ negat

Fato autem non baptizari paruulos nec Pelagiani potuerunt dicere, sed quia eos liberos à peccato ausi sunt profiteri, meruere damnari. *Tom. 2. lib. 1. de uocatione gentium, Cap. 7.*

Non autem latet quantum cordibus fidelium de- *Multa sequuntur incòmoda si dicamus bas*
 fidiæ gigneretur, si in baptizandis paruulis nihil de *pifmum non esse de necessitate salutis.*
 cuiusquam negligentia, nihil de ipsorum esset mortalitate metuendum: quando quidem ut tales baptismo fraudarentur, nullo modo possit accidere. Hac vero tam inamissibili felicitate infantium vehementissime opinio illius roboraretur erroris, qui gratiam Dei secundum merita hominum dari audet contra fidem Catholicam prædicare. Videretur quippe inculpabili innocentia hoc tota æquitate deberi, ut neminem eorum adoptio præteriret, quos nullus reatus perstringeret: nec impie à quodam de paruulorum baptismo dictum fuisset, Habet gratia quod ad optet, non habet vnda quod diluat. Sed hoc detestabiliter prædicatum omnes discipuli veritatis intelligunt: & inde manifestum est eos qui salui fiunt, non merito sed gratia liberari, quia sine baptismo mortuos perisse non dubium est. *Tom. 2. lib. 2. de uocatione gentium, Cap. 8.*

III. Paruulos nondum actu proprio credentes, in fide Ecclesie rectissime baptizari.

Omnium exordia paruulorum, totaque illa principia nec dum rationalis infantie, sub arbitrio iacent voluntatis alienæ, nec villo modo eis nisi per alios consuli potest, & consequens est illos ad eorum pertinere consortium, quorum vel recto vel prauo reguntur affectu. Sicut enim ex aliena confessione credunt, ita ex aliena infidelitate aut dissimulatione non credunt. *Tom. 2. lib. 2. de uocat. gent. Cap. 8.*

Infantes ex aliena confessione credunt.

CAPVT QVARTVM
De Caremonijs & ijs rebus quæ circa
baptismum geruntur.

I. Aquam baptismi signo crucis conse-
crari solitam

*Aqua bap-
tismi conse-
cranda.*

* Exod. 15.

Aqua enim sine prædicatione dominicæ crucis ad nullos vsus futuræ salutis est. Cùm vero salutaris fuerit crucis mysterio consecrata, tunc ad vsum spiritalis lauacri, & salutaris poculi temperatur. Sicut ergo in illum fontem (Marath) * Moyses misit lignum, hoc est propheta, & in hunc fontem Sacerdos prædicationem dominicæ crucis mittit, & aqua fit dulcis ad gratiam. *Tom. 4. lib. de his qui inuitantur mysterijs, Cap. 3.*

Fons baptismi ante consecratur, quam baptizandus in eum descēdat.

Quare prior Christus descendit, postea Spiritus, cùm forma baptismatis & vsus hoc habeat, vt ante fons consecratur, & tunc ascendat qui baptizandus est? Nam vbi primum ingreditur Sacerdos, exorcismum facit, secundo super creaturam aquæ inuocationem, postea & precem defert, vt sanctificetur fons, & adsit præsentia Trinitatis æternæ. Christus autem ante descendit, secutus est Spiritus. *Qua*

*Christus ba-
ptismum san-
ctificauit.*

ratione? vt non quasi ipse egere Dominus Iesus sanctificationis mysterio videretur, sed sanctificaret ipse, sanctificaret & Spiritus. *Tom. 4. lib. 1. de Sacramentis, Cap. 5.*

II. In baptismo visibili vnguento seu chrisma-
te fideles inungi moris esse.

* Psal. 132.

* Cant. 1.
Sacerdos ba-

pizatus vngit

Post hæc utique ascendisti ad Sacerdotem, considera quid fecerit. Nonne illud quod ait Dauid: * Sicut vnguentum in capite quod descendit in barbam barbam Aaron? Hoc est vnguentum de quo & Salomon ait: * Vnguentum exinanitum est nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Quantæ hodie renouatæ animæ dilexerunt

dilexerunt te Domine Iesu dicentes: Attrahe nos post te, in odorem vestimentorū tuorum curiemus, vt odorem resurrectionis haurirent. Quare hoc fiat intellige, Quia oculi sapientis in capite eius. Ideo in barbam defuit, id est in gratiam iuuentutis. Ideo in barbam Aaron, vt fiat electum genus, sacerdotale, pretiosum. Omnes enim in regnum Dei & in sacerdotium vngimur gratia spiritali. *Tom. 4. lib. de his qui inuoluntur mysterijs, Cap. 6.*

Venimus ad fontem, ingressus es: considera quos videris, quid locurus sis cōsidera, repete diligenter. Occurrit tibi Leuita, occurrit Presbyter, vnctus es quasi athleta Christi, quasi luctamen huius seculi luctaturus, professus es luctaminis tui certamina. Qui luctatur, habet quod speret, vbi certamen, ibi corona. *Tom. 4. lib. 1. de Sacramētis, Cap. 2.*

Hesterno die de fonte disputauimus, cuius species veluti quædam sepulcri forma est, in quæ credentes in Patrem & Filium & Spiritum sanctum recipimur & demergimur & resurgimus, hoc est resuscitatur. Accipis autem mysterium, hoc est, vnguentum supra caput. Quare supra caput? Quia sensus sapientis in capite eius, Salomon ait. Friget enim sapientia sine gratia, sed vbi gratia acceperit sapientiam, tunc opus eius incipit esse perfectum. *Tom. 4. lib. 3. de Sacramētis, Cap. 1.*

III. Baptizandos abrenuntiare sathanae atque pompis eius.

Posthæc referata tibi sunt sancta sanctorum: Ingressus es regenerationis sacrariū. repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renuntiaisti diabolo & operibus eius, mundo & luxurijs eius ac voluptatibus. Teneatur vox tua, non in tumulo mortuorum, sed in libro viuentium. *Tom. 4. lib. de his qui mysterijs inuoluntur, Cap. 2.*

Quando te interrogauit (Sacerdos) Abrenuntias Votum in bæ diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuntio.

*ptione emissu
diligenter pers
soluendum.*

nuntio. Abrenūtiās seculo & voluptatibus eius: quid respondisti? Abrenuntio. Memor esto sermonis tui, & numquam tibi excidat tuæ series cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias: teneris astrictus, & reluctantem te scenerator astringit, si recusas, vadis ad iudicem, atque illic tua cautione conuinceris. Vbi promiseris, considera, vel quibus promiseris. Leuitam vidisti, sed minister est Christi. Vidisti illum ante altaria ministrare. Ergo chirographum tuum teneretur, non in terra, sed in cælo. *Tom. 4. lib. 1. de Sacramentis, Cap. 2.*

*Dū sacramen
tum baptismi
suscepimus re
nuntiamus
mundo.*

** Eccles. 5.
Grauia vincu
la, promittere
Deo, et nō solu
ere.*

** Matth. 5.*

Cuius habet imaginem & inscriptionem?] Si vis nil Regi debere terreno, relinque omnia & sequere Christum. Et bene prius quæ Cæsaris sunt reddenda decernit. Neque enim potest esse quis Domini, nisi prius renuntiauerit mūdo. Sed omnes renuntiamus verbo, non omnes renūtiāmus affectu. nam cū sacramenta suscipimus, renuntiamus. Quam grauia vincula, promittere Deo, & nō soluere. * Melius est, inquit, non vouere, quam vouere & non reddere. Maior est contractus fidei, quam pecuniæ. Redde promissum dum in hoc corpore es, prius quam veniat exactor, & mittat te in carcerem. * Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem. *Tom. 5. lib. 9. Commentariorum in cap. 20. Lucae.*

IIII. Trinam mersionem in baptismo fuisse vsitatam Ambrosij etate.

*Catechumeni
ter in aquam
immerguntur
in memoriam
mortis & tri
duane resurre
ctionis christi*

Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotentem? Dixisti, credo: & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, credo, & mersisti: ideo & Christo es cōsepultus. Qui enim Christo consepelitur, cum Christo resurget. Tertio interrogatus es: Credis in Spiritū sanctum? Dixisti, credo, tertio mersisti, vt multiplicem lapsum superio-

superioris ætatis absolueret trina confessio. Tom. 4.
lib. 2. de Sacramentis, Cap. 7.

V. *Baptizatos induere vestem candidam.*

Accipisti post hæc vestimenta candida, vt esset
indiciū quòd exueris inuolucrum peccato-
rum, & indueris innocentie casta velamina. De qui-
bus dixit Propheta: * Asperges me hyssopo, & mun-
dabor, lauabis me, & super niuem dealbabor. Qui
enim baptizatur & secundum legem & secundū Eu-
angelium videtur esse mundatus. Secundum legem,
quia hyssopi fasciulo * Moyses aspergebat sangui-
nem agni. Secundum Euāgelium, quia Christi erant
candida vestimenta sicut nix, cum resurrectionis sue
gloriam in Euangelio demonstraret. Super niuem deal-
batur, cui culpa dimittitur. Vnde & per Esaiam
Dominus ait: Si * fuerint peccata vestra sicut phœ-
nicium, vt niuem dealbabo. Hęc vestimenta habens
Ecclesia per lauacrum regenerationis assumpta dicit
in canticis: * Nigra sum & decora filie Hierusalem.
Nigra per fragilitatem conditionis humanæ: deco-
ra per gratiam. Nigra, quia ex peccatoribus: decora
fidei sacramento. Hęc vestimenta cernentes filie
Hierusalem, stupefactæ dicunt: Quæ est hæc quæ
ascendit dealbata? Hęc erat nigra vnde nunc subito
dealbata? Tom. 4. lib. de his qui inuoluntur mysterijs, Cap. 7.

Baptizati in-
duunt vestem
candidam, vt
sit indicium
quòd exuerint
inuolucrum pec-
catorum, & in-
duerint inno-
centie casta
velamina.

* Psal. 50.

* Exod. 24.

* Heb. 9.

* Esaiæ I.

* Cant. 1.

Ecclesia nigra
est & simul
decora.

VI. *Baptizandorum pedes in quibusdam
Ecclesijs lauari.*

Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc
consuetudinem non habeat, cuius typum in
omnibus sequimur & formam. Hanc tamen consue-
tudinem nõ habet vt pedes lauet. Vide ergo, ne for-
te propter multitudinem declinauit. Sunt tamen qui
dicant & excusare conentur, quia hoc in† ministerio
faciendum est, non in baptizandorum pedes lauandi sint. Aliud est
humilitatis, aliud sanctificationis. Denique audi quia
myste-

Ecclesia Ro-
mana non lau-
nat baptizan-
dorum pedes.

† al. mysterio

myste-

mysterium est & sanctificatio. Nisi lauero tibi pedes, non habebis mecum partē. Hoc ideo dico, nō quod alios reprehendam, sed mea officia ipse cōmendem. In omnibus cupio sequi & ecclesiam Romanam. Sed

*Mediolanipe-
des in susce-
ptione bapti-
sini lauantur.*

tamen & nos homines sensum habemus. Ideo quod alibi rectius seruatur, & nos recte custodimus. Ipsū sequimur Apostolum Petrum, ipsius inhæremus deuotioni. Ad hoc Ecclesia Romana quid respondet? Vtique ipse auctor est nobis huius assertionis Petrus Apostolus, qui Sacerdos fuit Ecclesie Romanæ. Ipse Petrus ait: *

* Ioan. 13.

Domine non solū pedes, sed etiam manus & caput. Vide fidem. Quod ante excusauit, humilitatis fuit: quod postea se obtulit, deuotionis & fidei. *Tom. 4. lib. 3. de Sacramentis, Cap. 1.*

Ergo quid egimus sabbato? Nempe a pertionem. Quæ mysteria celebrata sunt a pertionis, quando tibi aures tetigit Sacerdos & nares. Quod significat in Euangelio Dominus noster Iesus Christus cū ei oblatu esset surdus & mutus, & tetigit aures eius, & os eius. Aures, quia surdus erat: os, quia mutus. Et ait: * Effeta, quod Hebraicum uerbum est, & Latine dicitur adaperire. Ideo ergo tibi Sacerdos aures tetigit, ut aperirentur aures tuæ ad sermonem & ad eloquium sacerdotis. sed dicis mihi, quare nares? Quia mutus erat, os tetigit: ut quia loqui non poterat sacramenta coelestia, uocem acciperet à Christo. Et ibi quia uiri, hic quia mulieres baptizantur, & non eadem puritas serui, quanta & Domini. Cū ille peccata concedat, huic peccata donentur, quæ potest esse comparatio? Ideo propter gratiam operis & muneris non os tangit Episcopus, sed nares. Quare nares? Ut bonum odorem accipias pietatis aeternæ, ut dicas: Christi enim bonus odor sumus Deo, quemadmodum dixit * Apostolus sanctus. Et sit in te fidei deuotionisque plena fragrantia. *Tom. 4. lib. 1. de Sacramentis, Cap. 1.*

* Marci 7.

*Aures & na-
res cur tangat
Sacerdos in
administra-
tione baptis-
sini.*

* 2. Cor. 2.

CAPVT QVINCTVM
De Sacramento Confirmationis.

1. Confirmationem distinctum esse sacramentum à baptisinate.

ERgo accepisti de sacramentis, plenissime cognouisti omnia, quòd baptizatus es in nomine Trinitatis. In omnibus quæ egimus seruatum est mysterium Trinitatis. Vbiq; Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, vna operatio, vna sanctificatio, etsi quadam veluti specialia esse videantur. Quomodo? Deus qui te vnxit, & signauit te Dominus, & posuit Spiritum sanctum in corde tuo. Accepisti ergo Spiritum sanctum in corde tuo. Accipe aliud, quia quemadmodum Spiritus sanctus in corde, ita etiam Christus in corde tuo. Quomodo? Habes hoc in Canticis canticorum Christum dicentem ad Ecclesiam: *Pone me sicut signaculum in corde tuo, sicut signaculum in brachijs tuis. Ergo vnxit te Deus, signauit te Christus. Quomodo? Quia crucis ipsius signatus es forma, ad illius passionem, accepisti signaculum ad illius similitudinem, vt ad ipsius formam resurgas: Ipsius viuas figura, qui peccato crucifixus est, & Deo viuit. Et tuus homo vetus in fontem demersus, peccato crucifixus est, sed Deo resurrexit. Deinde habes alibi speciale, quòd te vocauerit Deus, in baptisinate autem quasi specialiter crucigeris Christo. Deinde quasi specialiter quando accipis spirituale signaculum, vide distinctionem personarum esse, sed connexum omne mysterium Trinitatis. *Lib. 6. de Sacramentis, Cap. 2.*

Sicut enim in Christo motimur vt renascamur, ita etiam Spiritu signamur vt splendorem atque imaginem eius & gratiam tenere possimus, quod est vique spirituale signaculum. Nam & si specie signemur in corpore, veritate tamè in corde signamur: vt Spiritus sanctus exprimat innobis imaginis celestis effigiem. *Et paullo post:* Atque vt sciamus cordis nostri

*Baptizamur
in nomine Trinitatis.*

** Cant. 8.*

*Specialiter à
Deo vocamur
di accipimus
spirituale signaculum.
* 2. Cor. 2.*

*In baptisinate
in Christo morimur, vt renascamur: in
confirmacione
Spiritu signamur, vt eius
imaginem tenere possimus.*

* *Psal. 4.*

nostri magis hoc quam corporis esse signaculū, docet Propheta qui dicit: * Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiā in corde meo. *Tom. 2. lib. 1. de Spiritu sancto, Cap. 6.*

Intelligit per Sacerdotem Episcopum, ut alias sepe, de quo vide supra cap. 9. lib. 1.

Sequitur spiritale signaculum quod audistis hodie legi, quia post fontem superest, ut perfectio fiat, quando ad inuocationem Sacerdotis Spiritus sanctus infunditur, Spiritus sapiētię & intellectus, Spiritus consilij atque virtutis, Spiritus cognitionis atque pietatis, Spiritus sancti timoris. Septem quasi virtutes Spiritus. Et omnes quidem virtutes ad Spiritum pertinent. Sed iste quasi cardinales sunt, quasi principales. Quid enim tam principale quam pietas? Quid tā principale quam cognitio Dei? Quid tā principale quam virtus? Quid tam principale quam consilium Dei? Quid tam principale quam timor Dei? Sicut timor seculi infirmitas, ita timor Dei magna est fortitudo. Iste sunt septem virtutes quando consignaris. *Tom. 4. lib. 3. de Sacramentis, Cap. 2.*

II. In sacramento Confirmationis gratiā conferri.

* *Esaię 11.*
Quid nobis cōferatur per spiritale signaculum.
 * *2. Cor. 5.*

Vnde repete, quia accepisti signaculum spiritale, * Spiritum sapiētię & intellectus, Spiritum consilij atque virtutis, Spiritum cognitionis atque pietatis, Spiritum sancti timoris: & serua quod accepisti. Signauit te Deus Pater, cōfirmavit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, * sicut Apostolica lectione didicisti. *Tom. 4. lib. de his qui mysterijs initiantur, Cap. 7.*

CAPVT SEXTVM De Sacramento Eucharistię.

I. In sanctissimo Eucharistię sacramento verum contineri corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi

Sacramentorum ornatus.

ORnatus sacramentorum, redemptio captiuorum est. Et vere illa sunt vasa pretiosa, quę redimunt animas à morte. Ille verus thesaurus est

rus est Domini, qui operatur quod sanguis eius operatus est. Tūc vas dominici sanguinis agnosco, cum in vtroque videro redemptionem, vt calix ab holte redimat, quos sanguis à peccato redemit.

Ac paullo post subiicit:

Huic muneri proficere debuit aurū redemptoris, vt redimeret periclitantes. Agnosco infusum auro sanguinem Christi non solum irrutilasse, verum etiā diuinæ operationis impressisse virtutem redemptionis munere. *Tom. 1. lib. 2. Officiorum, Cap. 28.*

*Sanguis Christi
fit in vas aureum
infunditur.*

Stabat ad aram Dei pudoris hostia, victima castitatis, nunc capiti dexteram Sacerdotis imponens, precem poscens, nūc iustæ impatiens moræ, ac summum altari subiecta verticem: Num melius, inquit, mater tu me, quàm altare, velabis, quod sanctificat ipsa velamina? Plus talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidie consecratur. *Tom. 1. lib. 1. de Virginitibus.*

*Caput omnium
Christus, in al-
tari consecra-
tur quotidie.*

Confidera nunc vtrum præstantior sit panis Angelorum, an caro Christi, quæ vtique corpus est vitæ. Manna illud è cælo, hoc supra cælum. Illud cæli, hoc Domini cælorū. Illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum seruaretur: hoc alienum ab omni corruptione, quod quicumque religiose gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis è Christo. Illos ad horam fati-
auit aqua, te sanguis diluit in æternum. *Et infra:* Li-
quet igitur quod præter naturæ ordinem virgo generauit, & hoc quod conficimus corpus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? vera vtique caro Christi quæ crucifixa est, quæ sepulta est: vere ergo carnis illius sacramentum est. *Tom. 4. lib. de his qui inchoantur mysterijs,*

*Confert manna
cum corpora
re Christi, &
aquam qua de
petra fluxit
cum sanguine
eius.*

Cap. 9.

Confidera vbi capias sacramenta cælestia. Si hic corpus est Christi, hic & Angeli constituti sunt, * vbi corpus ibi aquilæ volare consueuerunt, vt terrena

*In Eucharistiæ
Christus præ-
sens est.
* Matth. 24.*

fugiant, cœlestia perant. *Tom. 4. lib. 1. de Sacramentis, Cap. 2.*

Cœlum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: * Ipse dixit & facta sunt: ipse mandavit & creata sunt. Ergo tibi vt respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem. Sed post consecrationem dico tibi, quod iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: Ipse mandavit, & creatum est. Et *sub sinem capiti*: Ergo didicisti quod

Panis, consecratione verbi cœlestis, fit corpus Christi, & vinum aqua mixtum, sanguis. Quare nõ videtur deatur species sanguinis. ex pane corpus fiat, & quod vinũ & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cœlestis. Sed forte dicis: Speciem sanguinis non video. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumisti, ita etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, vt nullus horror cruoris sit, & pretium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergo quia quod accipis, corpus est Christi. *Tom. 4. lib. 4. de Sacramentis, Cap. 4.*

Iuuenis sum ego & despectus, iustificaciones tuas non sum oblitus.] Potui meo non flumina quærenda, non fontes. Christus mihi cibus, Christus mihi potus. Caro Dei cibus mihi, & Dei sanguis est potus. Non iam ad satietatem mei anhuos expecto prouentus, Christus mihi quotidie ministratur. Nõ verebor ne qua mihi cœli intemperies, aut sterilitas ruris immineat, si pij cultus diligentia perseueret. *Tom. 4. Serm. 18. in psal. 118.*

Et ideo, inquit, ieiunare non possunt filij sponsi, quamdiu cum illis est sponsus.] Isti erunt vulnerati, qui se sanctificant. Istis sponsus auferetur. Nobis autem non Caiphas, non Pilatus Christum abstulit, nec possumus ieiunare, quia Christum habemus & Christi carnem epulamur & sanguinem. Quomodo enim videtur ieiunare, qui non sitit? Quomodo videtur ieiunare, qui non sitit? Quomodo autem sitire potest, qui bibit Christum? Cũ ipse dixerit: * Qui biberit de aqua quam ego dabo, non sitiet in æternum. *Tom. 5. lib. 5. Comment. in cap. 5. Luca.*

* Ioan. 4.

Probet

Probet autem se homo, & sic de pane edat, & poculo bibat.] Deuoto animo & cum timore accedendum ad communionem docet, vt sciat mēs reuerentiam se debere ei, ad cuius corpus sumendum accedit. Hoc enim apud se debet iudicare, quia Dominus est, cuius in mysterio sanguinem potat, qui testis est beneficij Dei. *Tom. 5. in cap. 2. Epist. 1. ad Corinth.*

*Deuoto animo
accedendū ad
communionē
corporis et san-
guinis Christi.*

II. In Eucharistiæ admirabili sacramento, non in usu tantum dum sumitur, verum etiam ante & post sumtionem, verum corpus & verum sanguinem Christi esse.

Quid igitur obseruantiam Satyri erga Dei cultum prædicem? qui priusquam perfectioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio constitutus, cum ea qua veheretur naui scopuloso illisa vado, & vrgentibus hinc atque inde fluctibus solueretur, non mortem metuens, sed ne vacuus mysterij exiret è vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentum poposcit, non vt curiosos oculos insereret arcanis, sed vt fidei suæ conseruaretur auxilium. Etenim ligari fecit in oratio, & orarium inuoluit in collo, atque ita se deiecit in mare; non requirens de nauis compage resolutam tabulam cui supernatans iuuaretur, quoniam fidei solius arma quæsterat. Itaque his se rectū atque munitum fatis credens, alia auxilia non desiderauit. Simul fortitudinem eius spectare licet, qui fatiscēte remigio, non quasi naufragus tabulam sumserit, sed quasi fortis ex seipso adminiculū suæ virtutis assumerit. Nec deferuit spes, nec sefellit opinio. Deniq; primus seruatus ex vndis, & in portum terrenæ stationis eiectus, præfulem suū cui se crediderat recognouit, statimque vbi etiam ceteros seruulos suos, vel ipse liberauit, vel liberatos competit, negligens facultatum, nec amissa desiderans Dei Ecclesiam requisit, vt ageret gratiam liberatus, & mysteria æterna

*Satyrius frater
Ambrosij à Sa-
cerdotibus pe-
nit Christi cor-
pus, et dū na-
uis solueretur
illius beneficio
seruatus est.*

*In naufragio
non quæsiuit
auxilia Saty-
rius præter
Christi corpus
quod ligari se-
cerat in ora-
rio.*

cognosceret, pronuntians nullum referendæ gratiæ maius esse officium.

Et post pauca ait:

Ergo ille qui natura duce diuini rationem operis igneo mentis vigore perceperat, sciuit primo omnium Seruatori suo gratiam esse referendam. Sed quia referre poterat, habere poterat. Est enim huiuscemodi gratiæ vis, vt & cùm refertur habeatur, & habendo referatur. Referebat igitur gratiam, deferebat fidem. Nam qui tantum mysterij cœlestis inuoluti in oratio præsidium fuisset expertus, quantum arbitrabatur si ore sumeret, & toto pectore hauriret arcano: quàm maius putabat fufum in viscera, quod tantum sibi reatum oratio profuisset? *Tom. 3. in oratione funebri de obitu fratris Satyri.*

Satyrus in sacramento Eucharistiæ verum Christi corpus et extra summionem & in ipsa summione esse credidit.

Christi nõ hominis verbis sacramentum altaris conficitur.

Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cetetis: vbi venit vt conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus Sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. *Tom. 4. lib. 4. de Sacramentis, Cap. 4.*

III. In Eucharistiæ sanctissimo sacramento, Christum vniuentum Dei Filium cultu latriæ, etiam externo esse adorandum.

Arriani Spiritum sanctum adorandis negant.

** Psal. II.*

** Ioan. I. 4.*

Colligamus hinc ergo & concludamus Arrianorum impias quæstiones. Si enim ideo negant adorandum Spiritum, quia Deus adoratur in Spiritu: negent ergo adorandam veritatem, quia Deus adoratur in veritate. Nam licet plurimæ veritates sint, quia scriptum est: * Diminutæ sunt veritates à filiis hominũ, donaræ tamen sunt à veritate diuina quod est Christus, qui ait: * Ego sum via, veritas, & vita. Ergo si hoc loco veritatem ex vsu intelligunt, intel-
ligant

ligant etiam gratiam spiritalem, & nihil est offensio- *Christū ado-*
 nis, aut si veritatem Christum accipiunt, adorādum *randum & fa-*
 negent. Sed refelluntur factis piorum, serie scriptu- *cta piorū &*
 rarum. Adoravit enim Christum Maria, & ideo præ- *series scriptu-*
 nuntia resurrectionis ad Apostolos destinatur, sol- *rarum osten-*
 uens hæreditarium nexum & fœminei generis im- *dunt.*
 mane delictum. Hoc enim operatus est in mysterio *Maria Chri-*
 Dominus, ut ubi superabundauerat delictum super- *stum adoravit*
 abundaret & gratia. Merito quæ ad viros fœmina de- *Christū ado-*
 stinatur, ut quæ culpam viro prima nuntiauerat, pri- *rarunt Apосто-*
 ma Domini gratiam nūtiaret. Adorauerunt & Apo- *li & Angeli.*
 stoli. Et ideo quia detulerunt fidei testimonium, ac- *de quibus scriptum est: Et adorent eum omnes An-*
 ceperunt fidei mysterium. Adorauerunt & Angeli, *geli eius. Adorant autem non solum diuinitatē eius,*
 de quibus scriptum est: Et adorent eum omnes An- *sed etiam scabellum pedum eius: quia scriptum est:*
 geli eius. Adorant autem non solum diuinitatē eius, ** Et adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum*
 sed etiam scabellum pedum eius: quia scriptum est: *est. Aut si negant quia in Christo etiam incarnationis*
 * Et adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum *adoranda mysteria sint, in quibus velut vestigia*
 est. Aut si negant quia in Christo etiam incarnationis *In Christo hu-*
 adoranda mysteria sint, in quibus velut vestigia *manitatis my-*
 quædam diuinitatis expressa, & vias quasdam verbi *steria adoran-*
 cœlestis aduertimus, legant quia & Apostoli adora- *da suo exem-*
 bant eum in carnis gloria resurgentem. Ergo si nihil *plo Apostolis*
 derogat quoddam Deus adoratur in Christo, quia ado- *docent.*
 ratur & Christus, nihil utique derogat etiam Spiritui, *quia Deus adoratur in Spiritu, quia adoratur &*
 quia Deus adoratur in Spiritu, quia adoratur & *Spiritus, sicut Apostolus dixit: Spiritui Dei seruiamus.*
 Spiritus, sicut Apostolus dixit: Spiritui Dei seruiamus. *Qui enim seruit & adorat, sicut supra dictum est:*
 Qui enim seruit & adorat, sicut supra dictum est: ** Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. * Matth. 4.*
 * Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. *Sed ne forte propositum aliquos præterfugere vide-*
 Sed ne forte propositum aliquos præterfugere vide- *atur exemplum, qua ratione ad incarnationis do-*
 atur exemplum, qua ratione ad incarnationis do- *minicæ sacramentū spectare videatur quod ait Pro-*
 minicæ sacramentū spectare videatur quod ait Pro- *pheta: * Adorate scabellum pedum eius, considere-*
 pheta: * Adorate scabellum pedum eius, considere- *mus. Non enim ex vsu hominum æstimare debemus*
 mus. Non enim ex vsu hominum æstimare debemus *scabellum. Neque enim corporalis Deus, aut nō im-*
 scabellum. Neque enim corporalis Deus, aut nō im- *mensus, ut tamquam fulcrum pedibus eius scabellum*
 mensus, ut tamquam fulcrum pedibus eius scabellum *subiectum putemus. Neque adorandum quicquam*
 subiectum putemus. Neque adorandum quicquam *præter Deum legimus, quia scriptum est, Dominum*
 præter Deum legimus, quia scriptum est, Dominum *Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Quomodo*
 Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Quomodo *ergo*

ergo aduersus legem Propheta præciperet sub lege nutritus & eruditus in lege? Non mediocris igitur quaestio, & ideo diligentius cōsideremus quid sit scabellum. Legimus enim alibi: * Cælum mihi thronus, terra aut scabellum pedū meorū. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terrā autem caro Christi, quam hodie quoque in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu (vt supra diximus) adorarunt. Neque enim diuisus Christus sed vnus. Neque cū adoraretur tamquam Dei Filius, natus ex virgine negabatur. Tom. 2. lib. 3. de Spiritu sancto, Cap. 12.

* Esa. 66.

Eadem habes
apud B. Augustinum
Tom. 8
in enarratiōe
psalmi 98.

Adoratur scabellum pedum
quando Christum in Eucharistia sacramento adoramus.

III. In sacrosancto Eucharistia sacramento substantiam panis & vini, post consecrationem non remanere.

Scripture exemplis ostenditur naturas panis & vini mutari posse in Christi corpus.

* Exod. 4.

Virga Moysi transformatur in serpentē, et serpens rursus in virgam.

Fluuij Aegyptij vertuntur in sanguinem.

Mare rubrum virga Moysi factum in murorum speciem congelauit.

FORTE dicas: Aliud video, quomodo tu mihi afferis quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis: Probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit: maioremque vim esse benedictionis quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. * Virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens: rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam & serpentis, & virgæ. Currebant Aegypti flumina puro aquarum meatu, subito de fontium venis sanguis cepit erumpere. Non erat potus in fluuijs. Rursus ad Prophetæ preces cruor cessauit fluminum, aquarum natura remeauit. Circumclusus vndique erat populus Hebræorum, hinc Aegyptijs vallatus, inde mari clausus. Virgam leuaui Moyses, separauit se aqua, & in murorum speciem congelauit, atque inter vndas via pedestris apparuit.

rūt. Iordanis retrosum conuersus contra naturam in sui fontis reuertitur exordium. Nōne claret naturam vel maritimorum fluctuum vel fluuialis cursus esse mutatam? Sitiebat populus patrum, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Numquid non præter naturam operata est gratia, vt aqua uomeret petra, quam non habebat natura? Marath fluuius amarissimus erat, vt sitiens populus bibere non posset. *Misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subito gratia temperauit. *Sub Heliseo propheta vni ex filiis prophetarum excussum est ferrum de securi, & statim mersum est. Rogauit Heliseum qui amiserat ferrum: misit etiam Heliseus lignum in aquam, & ferrum natauit: vtique & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species, quàm aquarum liquor. Aduertimus igitur maioris esse virtutis gratiam quàm naturam, & adhuc tamē propheticæ benedictionis numeramus gratiam. Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum valuit sermo Helix, vt ignem de cælo deponeret, non ualebit Christi sermo vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui poruit ex nihilo facere quod nō erat, non potest ea que sunt, in id mutare quod non erāt: Nō enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Et paulo post: Ipse clamat Dominus Iesus: *Hoc est corpus meū. Ante benedictionem verborū cœlestium, alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc est, verum est: quod os loquitur, mens

Iordanis retrosum conuertitur.

Contra naturam ordinē de petra fluxit aqua.

Marath fluuius amarissimus dulcescit.

**Exod. 15.*

**1. Reg. 6.*

Helisei tempore ferrum natauit.

Maiores virtutis est gratia quàm natura

Corpus Christi si verbum: non humanis sed Dei Saluatoris fit.

Sermo Christi omnia ex nihilo creauit, potest mutare quod non sunt, in id mutare quod non erant.

**Matth. 26.*

Ante benedictionem panis est, post consecrationem corpus

pu Christi est. interna fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat. His igitur sacramentis pascit Ecclesiam suam Christus, quibus animæ firmatur substantia. *Tom. 4. lib. de ijs qui mysterijs initiantur, Cap. 9.*

Vsitatus panis mutatur in Christi carnem vi verborum ipsius Christi est.

Tu forte dicis: Meus est panis vsitatus, sed panis iste, panis est ante verba sacramentorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur astruamus, quomodo potest qui panis est, corpus esse Christi consecratione. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratione petitur pro populo, pro regibus, pro ceteris: vbi venit ut conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus Sacerdos, sed vitur sermonibus Christi: ergo sermo Christi hoc conficit sacramentū. Quis sermo Christi? Nempe is quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factū est cælum. Iussit Dominus, & facta est terra. Iussit Dominus, & facta sunt maria. Iussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi? Si ergo tāta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse quæ non erāt: quanto magis operatorius est ut sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat: sed audi dicentem, * Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt. Ergo tibi ut respondeam, non erat corpus Christi aut consecrationem, sed post consecrationem dico tibi, quòd iam corpus est Christi: ipse dixit, & factum est: ipse mandavit & creatum est. *Tom. 4. lib. 4. de Sacramentis, Cap. 4.*

* *Psal. 48.*

Vide singula. Qui pridie, inquit, quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem. Antequàm cōsecraretur panis est, vbi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes, hoc est corpus meū. Et ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus, vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis effici-

tur

tur qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi vniuersa conuertere. *Sermo Christi potes est vniuersa conuertere.*

Tom. 4. lib. 4. de Sacramentis, Cap. 5.

V. Vitalem ac salutarem esse fidelibus frequentem sacrosancti corporis Christi communionem.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Memini sermonis mei cum de sacramentis tractarem. Dixi vobis quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica quæ postea sequitur, ait: Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed *ἄπιόσιον* dixit, hoc est, substantialiorem. Non iste panis est qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ intelligi potest æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideo Græce *ἄπιόσιον* dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem Græci dicunt aduenientem, Quia Græci dicunt τὴν ἄπιόσιον ἡμέραν aduenientem diem. Ergo quod Latinus dixit & quod Græcus, utrumque vitale videtur. Græcus utrumque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi prodest. Sic Ita vitæ dū vō vitæ ut quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere: * quomodo Iob sanctus pro filiis suis offerebat quotidie sacrificium, ne forte aliquid vel in cor de vel in sermone peccassent. Ergo tu audis quod quotiescumque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, * Iob 1. & remissio peccatorum: & panem istum vitæ non quotidianum assumis? Qui vulnus habet, medicinā requirit. Vulnus est: quia sub peccato sumus. Medicina cœlestis est & venerabile sacramentum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quotidie si

* Psal. 2.

* Heb. 13.

* Rom. 13.

*Christus quoti-
die ministra-
tur.*

*Cibus noster,
qui est caro
Christi, longe
præstat cele-
sti pane quo
Iudei vesce-
bantur in de-
serto.*

* Ioan. 6.

accipis, quotidie tibi hodie est. Si tibi hodie est Christus, tibi quotidie resurgit. Quomodo? * Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hodie est ergo quando Christus resurgit. Hæc & hodie ipse est, Apostolus Paulus ait. Sed alibi ait: * Nox præcessit, dies autem appropinquauit. * Nox hæsterna præcessit, dies hodiernus appropinquauit. Tom. 4. lib. 5. de Sacram. Cap. 4.

Iuuenis sum ego & despectus, iustificationes tuas nõ sum oblitus.] Christus mihi cibus, Christus mihi potus. Caro Dei cibus mihi, & Dei sanguis est potus. Non iam ad satietatẽ mei annuos exspecto prouentus, Christus mihi quotidie ministratur. Non verebor ne qua mihi celi intemperies, aut sterilitas ruris immineat si pij cultus diligentia perseveret. Non iam coturnicum pluuias mihi opto descendere, quas ante mirabar. Non manna quod ante cibus omnibus præferebam, quia qui manna manducauerunt patres, esurierunt. Meus cibus est, quem si quis manducauerit, non esuriet. Meus cibus est, qui non corpus impingat, sed confirmat cor hominis. Fuerat mihi ante mirandus panis de cælo. Scriptum est enim: Panem de cælo dedit eis manducare: sed non erat verus ille panis, sed futuri umbra. Panem de cælo illum verum mihi seruaui Pater. * Mihi ille panis Dei descendit de cælo, qui vitam dat huic mundo. Non Iudeis descendit, non synagoge descendit, sed Ecclesiæ descẽdit, sed populo Dei iuueniori descendit. Nam quomodo Iudæis descendit panis qui vitam dedit, cum omnes, qui illum panem manducauerunt, hoc est, manna, quem putauerunt Iudæi verum panem, in deserto mortui sunt? Quomodo synagoga descendit, cum synagoga omnis interierit, & æterno ieiunio fidei macerata defecerit? Denique si accepissent panem verum, non dixissent: Domine semper da nobis panem hunc. Quid petis Iudæ, vt tribuat tibi panẽ, quem dat omnibus, dat quotidie, dat semper? In teipso est, vt accipias hunc panem. Accede ad hunc panem, & accipies eum. De hoc pane di-

ne dicitur est: *Omnes qui elongant se abs te, peribunt. Si elongaueris ab eo, peribis: si appropinquaueris ad eum, uiues. Hic est panis uitæ. Qui ergo uitam aducat mori non potest. Quomodo enim morietur, cui cibus uita est? Quomodo deficiet, qui habuerit uitalem substantiam? Accedite ad eum, & satiari, quia panis est. Accedite ad eum & potate, quia fons est. Accedite ad eum & illuminamini, quia lux est. Accedite ad eum & liberamini, *quia ubi Spiritus Domini, ibi libertas. Accedite ad eum & absolui, quia remissio peccatorum est. Qui sit iste, quæritis? Audite ipsum dicentem: *Ego sum panis uitæ, qui uenit ad me non esuriet: & qui credit in me non sitiet unquam. Tom. 4. Serm. 18. in psal. 118.

Aser, pinguis eius panis, & ipse dabit escam principibus. Hic ergo diues est thesaurus, huius pinguis panis. Et bene pinguis panis, quem qui manducauerit, esurire non poterit. Hunc panem dedit Apostolis, ut diuiderent populo credentium, hodieque dat nobis eum, quem ipse quotidie Sacerdos consecrat suis uerbis. Hic ergo panis factus est esca sanctorum. Tom. 4. de benedictionibus Patriarcharum, Cap. 9.

Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Tunc utique paratus assiste, ut accipias tibi munimentum ut corpus edas Domini Iesu, in quo remissio peccatorum est, postulatio diuinæ reconciliationis, & protectionis æternæ. Suscipe ante Dominum Iesum tuæ mentis hospitio. Ubi corpus eius, ibi Christus est. Cum hospitium tuum aduersarius tuus uiderit occupatum cælestis fulgore presentia, intelligens locum tentamenti suis interclusum esse per Christum, fugiet & recedet, & tu mediam noctem sine ulla offensione transibis. Tom. 4. Serm. 8. in psal. 118.

V I. Ad sumtionem corporis & sanguinis dominici mentem diligenter preparandam.

Simul

* Psal. 72.

Qui uitam aducat, mori non potest.

Christus cibus noster est, lux ite et reditio.

* 2. Cor. 3.

* Ioan. 6.

Christi corpus quotidie à Sacerdotibus consecratur ut sit cibus fidelium.

Ad sumtionem Christi corporis accedendum ueliberi sumus ab insidijs demonis.

ubi Christi corpus, ibi tentatus Christus est.

Sacerdotes, qui christi corpus manibus contrectant in primis mūdōs esse oportet.

Sacrificiū Misse quanta reuerentia celebrandum.

Simul qualis esse debeat (voluntas) quæ Christo ministrat, ostenditur. Oportet eam primo carere variarum illecebris voluptatum, vitare internū corporis animique languorem, vt corpus & sanguinem Christi ministret. Neque enim potest quiquā peccatis suis æger, minimeque sanus, immortalium sanitarum remedia ministrare: Vide quid agas Sacerdos ne febrienti manu corpus Christi attingas, prius curare, vt ministrare possis. Si mundos eos qui ante fuerāt leprosi, Christus iubet occurrere Sacerdotibus, quanto magis mundum ipsum cōuenit esse Sacerdotem. *Tom. I. lib. de Viduis.*

Quanta Domine Iesu Christe cordis contritione & lacrymarum fonte, quanta reuerētia & tremore, quanta corporis castitate, & animi puritate istud diuinum & cœleste sacrificium est celebrandum, vbi caro tua in veritate sumitur, vbi sanguis tuus in veritate bibitur, vbi summa imis iunguntur, vbi adest presentia sanctorum Angelorum, vbi tu es Sacerdos & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter constitutus. *Tom. 4. precat. I. preparante ad Missam.*

VII. Continentiam à proprijs etiam vxoribus accessuris ad sacram Eucharistiæ synaxim iam olim in vsu fuisse.

VT vacetis orationi.] Quamquā enim sine intermissione orādum sit, (meditatio enim hæc omni die facienda est) tamen vt orationi insistatur, huic rei vacandum præcipit interpositis temporibus ad Dominum promerendum. Vt enim misereatur, mundus exorandus est. Quamuis munda sint coniugia, tamen etiam à licitis abstinentum est, vt facilius ad effectum deducatur oratio. Nam & in lege sanctificari volentes, inter cetera etiam ab vuis passis iussu Domini temperabant, vt fierent sanctiores. Cum enim quis etiā concessa non contingit, ostendit se velle quod precatur accipere. Aliter. Quoniā coniugijs consilium dat vt ad ipsum Dominū reuertamur,

Propter orationem et sacram communionem viris à proprijs vxoribus abstinentum.

tamur, abstinētes ab vxoribus suis, vt possint digni-
us accipere corpus Domini. *Tom. 5. in cap. 7. Epist. 1. ad
Corinth.*

VIII. *Sacrosanctæ Eucharistiæ mysteria non
fuisse Ambrosij etate quibusuis exposita.*

Hortus conclusus foror mea, sponsa mea, hor-
tus conclusus, fons signatus. Quo significat si-
gnatum debere apud te manere mysteriū, (sanctif-
simæ Eucharistiæ) ne violetur operibus malæ vitæ,
atque adulterio castitatis, ne diulgetur quibus nō
cōuenit, ne garrula loquacitate dispergatur in per-
fidios. Bona debet ergo fidei tuæ esse custodia, vt in-
temerata vitæ ac silentij integritas perseueret. *Tom. 4. lib. de ijs qui mysterijs initiantur, Cap. 9.*

*Mysteria sa-
cramēti alta-
ris nō esse pao-
tesaciēda in-
fidelibus.*

IX. *Fructum sacramenti Eucharistiæ non in
hæreticorum & schismaticorum conci-
liabulis, sed in sola Catholica Ro-
mana Ecclesia percipi.*

Denique (Satyrus) primus seruatus ex vndis &
in portum terrene stationis euectus, præfulem
ceteros seruulos suos, vel ipse liberauit, vel libera-
tos comperit, negligens facultatum, nec amissa de-
siderans, Dei Ecclesiam requisit, vt ageret gratias
liberatus, & mysteria æterna cognosceret. *Et paullo
post:* Nam qui tantū mysterij celestis (Eucharistiæ)
inuoluti in orario præfidium fuisset expertus, quan-
tum arbitrabatur si ore sumeret, & toto pectore
hauriret arcano: quàm maius putabat fufum in vi-
scera, quod tantum sibi tectum orario profuisset?
Scd non ita auidus fuit, vt esset incautus. Scimus
enim plerosque auiditate studij prætermittere cau-
tionem. Aduocauit ad se Episcopum, nec vllam ve-
ram putauit nisi veræ fidei gratiā, percunctatusque
ex eo est vtrum nam cum Episcopis Catholicis, hoc
est

*Christi corpus
ri tamquam
presuli suo se
in vndis credi-
dit Satyrus.*

*Schismatico-
rum cōmuni-
onē fugit fra-
ter Ambrosij.*

est cum Romana Ecclesia conueniret, & forte & ad id locorū in schismate regionis illius Ecclesia erat. Lucifer enim se à nostra tum temporis communione diuiserat, & quamquam pro fide exulasset, & fidei suæ reliquisset hæredes, non putauit tamen fidē esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Ecclesiam non tenerent, cuius patiebantur velut quosdam artus diuidi & membra lacerari. Etenim cum propter Ecclesiā Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit, non videtur ab his exhiberi Christo fides, à quibus euacuatur eius passio, corpusque distrahitur. Itaque quamuis gratiæ fœnus teneret, & merueret tanti nominis debitor nauigare, tamen eò trāsire maluit, vbi tuto posset exsoluere. Iudicabat enim diuinæ solutionē gratiæ in affectu ac fide esse, quam quidem statim vbi primū copia liberior Ecclesiæ fuit, implere non distulit. Dei gratiam & accepit desideratam, & seruauit acceptam. Tom. 3. in oratione funebri de obitu fratris.

Satyrius Christi corp^o apud Schismaticos sumere noluit

IX. Ambrosij tempore sub specie panis tantum Eucharistiā à non sacrificantibus sumtā.

Ambrosius morti vicinus expansis manibus in modū crucis orauit.

SEd eodem tempore quo à nobis (Ambrosius) migravit ad Dominum, ab hora circiter vndecima diei, vsque ad illam horam qua emisit spiritum, expansis manibus in modum crucis orauit. Nos vero labia illius moueri videbamus, vocem autē non audiebamus. Horatus autem sacerdos Ecclesiæ Vercellensis, cum in superiora domus se ad quietē composuisset, tertio vocem se vocantis audiuit, dicentisque sibi: Surge, festina, quia modo est recessurus. **Q**ui descēdens obtulit Sancto Domini corpus. Quo accepto vbi glutiuuit, emisit spiritum. *Paulinus in vobis Ambrosij.*

Accepto Christi corpore statim exspirat.

Quid igitur obseruantia eius (Satyri) erga Dei curam prædicem, qui prius quam perfectioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio constitutus, cum ea qua veheretur nauis scopuloso illisa vado, &

virgen-

vtgentibus hinc atque illinc fluctibus solueretur, nō mortē metuens, sed ne vacuus mysterij exiret ē vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentū poposcit, non vt curiosos oculos infereret arcanis, sed vt fidei suæ consequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in oratio, & orarium inuoluit in collo, atque ita se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam cui supernatans iuuaretur, quoniam fidei solius arma quaesierat. *Tom. 3. in oratione funebri de obitu fratris.*

*Satyrus Am-
brosij frater
quia Eucharis-
tiam ligari fe-
cit in oratio,
nō nisi sub pa-
nis specie como-
municare pos-
tuit.*

CAPVT SEPTIMVM
De Sacrificio Missæ.

I. *Visibile aliquod sacrificium in noua lege Deo offerendum, idq̄, esse, quod in Missa offertur, sanctissimum illud Eucharistiæ sacrificium.*

NON prætereamus etiam sanctū Laurentium, qui cū videret Sixtum Episcopū suum ad martyrium duci, flere cœpit, non passionem illius, sed suam remanſionem. Itaque his verbis appellare cœpit: *Quò progredieris sine filio pater? quò Sacerdos sancte, sine Diacono properas? Numquam sacrificium sine ministro offerre cōsueueras. Quid in me ergo displicuit pater? Num degenerem probasti? Experire certe, vtrum idoneum ministrū elegeris. Qui commisit dominici sanguinis consecrationem, cui consummandorū confortium sacramentorum, huic confortiū tui sanguinis negas? Tom. 1. lib. 1. Offic. Cap. 41.*

*Sixtus num-
quam sacrifici-
um sine mis-
ministro offerre
cōsueuerat.*

Noli (Theodosium Imp. appellat) peccato tuo aliud peccatum addere, vt vsurpes, quod vsurpasse multis officit. Ego certe in omnibus alijs licet debitor pietati tuæ, cui ingratus esse non possum, quam pietatem multis Imperatoribus præferebā, vni adæquabam.

Ambrosius sacrificium offerre Theodosio presente nõ fuit ausus, quod ipseus mādato mul- ti ciues Thesi salomonenses trucidati essent.

quabam. Ego, inquam, causam in te contumaciæ nullam habeo, sed habeo timoris, offerre nõ audeo sacrificium, si uolueris assistere. An quod in vnus innocentis sanguine non licet, in multorũ licet? Non puto. Postremo scribo manu mea quod solus legas. Ita me Dominus ab omnibus tribulationibus liberet, quia non ab homine, neque per hominem, sed aperre mihi interdictum aduerri. Cũ enim essem sollicitus, ipsa nocte qua proficisci parabam, uenisse quidem uisus es ad Ecclesiam, sed mihi sacrificiũ offerre non licuit. *Tom. 3. lib. Epist. 5. Epist. 28.*

Quoniam omnibus epistolis fere solícite quæris de Ecclesia, accipe quid agatur. Postridie quã accepilitteras tuas, quibus significaueras, quod te exagitant somnia tua, moles inquietudinum grauium cœpit moueri. Nec iam portiana, hoc est, extramurana Basilica petebatur, sed Basilica noua, hoc est, intramurana, quæ maior est. Conuenerunt me primo principes uirtutũ, uiri comites consistoriani, ut & basilicam traderem, & procurarem ne quid populus turbatum moueret. Respondi quod erat ordinis, templum Dei tradi à Sacerdote non posse. Acclamatum est sequenti die in Ecclesia, etiam præfectus eò uenit, cœpit suadere ut basilica portiana cederemus. Populus reclamauit. Ita ¶ tum discessum est, ut intimaturum se Imperatori diceret. Sequenti die, erat autem Dominica, post lectiones atque tractatum dimissis catechumenis symbolum aliquibus competebus in baptisterijs tradebam basilica. Illic nuntiatum est mihi comperto quod ad portianã basilicam de palatio decanos misissent, & uela suspenderent, populi partem eò pergere. Ego tamen mansi in munere, missam facere cœpi. Dum offero, raptum cognoui à populo Castulum quendam, quẽ presbyterũ dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissime flere, & orare in ipsa oblatione Deum cœpi, ut subueniret, nec huius sanguis in causã Ecclesiæ fieret, certe ut meus sanguis

¶ nunc

Post lectiones & tractatũ in Missa dimittebantur Catechumeni

Ambrosius sacrificiũ Missæ peragit.

sanguis pro salute non solum populi, sed etiam pro
 ipsis impijs effunderetur. Quid multa? Missis pre-
 sbyteris & diaconibus eripui iniuriæ virum. *Tom. 3.*
lib. Epist. 5. Epist. 33.

Illæ erga nobis expetenda, in quibus perfectio, in
 quibus veritas est. Umbra in lege, imago in Euange-
 lio, veritas in cœlestibus. Ante agnus offerebatur,
 offerebatur vitulus, nunc Christus offertur, sed of-
 fertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & of-
 fert se ipse quasi sacerdos, ut peccata nostra dimit-
 tat. Hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud Patrem
 pro nobis quasi aduocatus interuenit. *Tom. 1. lib. 1. Of-
 fic. Cap. 48.*

*Christus quo-
 tidie offertur
 quasi homo,
 quasi recipiens
 passionem, ut
 peccata nos-
 tra dimittat.*

Memoriæ nostræ puella, dudum nobilis in secu-
 lo, nunc nobilior Deo, cum virgeretur ad nuptias à
 parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare con-
 fugit. Quò enim melius virgo recurreret, quàm vbi
 sacrarium virginitatis offertur? *Tom. 1. lib. 1. de Virgi-
 nibus, sub finem.*

*Sacrarium vir-
 ginitatis Chris-
 tus in altari
 offertur.*

Quanta Domine Iesu Christe cordis cõtritione,
 & lacrymarum fonte, quanta reuerètia & tremore,
 quanta corporis castitate, & animi puritate istud di-
 uinum & cœleste sacrificium est celebrandum, vbi
 caro tua in veritate sumitur, vbi sanguis tuus in ve-
 ritate bibitur, vbi summa imis iunguntur, vbi adest
 præsentia sanctorum Angelorù, vbi tu es Sacerdos
 & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter cõstitutus.
Et post pauca : Peto Domine clemètiã tuã, ut de-
 scendat super hunc panem & calicem istum plenu-
 do diuinitatis tuę. Descēdat etiam Domine illa san-
 cti Spiritus tui inuisibilis forma, & incomprehen-
 sibilis maiestas, sicut quondam in parum hostias de-
 scendebat, qui & oblationes nostras corpus & san-
 guinem tuum efficiat, & me indignum Sacerdotem
 tuum doceat tantum tractare mysterium, ita ut plã-
 cide ac benigne sacrificiũ suscipias de manibus me-
 is, ad salutem omnium tam viuorum quàm defun-
 ctorum. *Tom. 4. precatioe prima preparante ad Missã.*

*Oratio Ama-
 brosj qua sac-
 rificaturus
 vti solebat.*

*In Missæ sacri-
 ficio Christus
 est Sacerdos
 & sacrificiũ.*

*Spiritus san-
 ctus oblatiões
 nostras efficit
 corpus & san-
 guinẽ Christi.*

Verumtamen in imagine pertransit homo: sed & frustra conturbatur. Theaurizat, & ignorat cui congregabit ea.] Vidimus principem Sacerdotum ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possumus, Sacerdotes vt offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia

Christus etsi nō videtur offerri, tamen ipse offertur in terris, quādo Christi corpus offertur. Imo ferri, tamē ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium quod offertur. Tom. 4. in psal. 38. Apparuit autem illi Angelus stans à dextris altaris incensii.] Atque vtinam nobis quoque adolentibus altaria, sacrificiū deferentibus assistat Angelus, imo præbeat se vidēdum. Non enim dubites assistere Angelū, quando Christus assistit, Christus immolatur. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Tom. 5. lib. 1. Comment. in cap. 1. Luca.*

Angeli Sacerdoti assistunt dum Christus immolatur.

* 1. Cor. 5.

* Leuit. 16.

* Per singulos annos eidem ipsis hostijs, quas offerunt indefinenter, numquā potest accedētes perfectos facere: alioqui cessassent offerri, ideo quod nullam haberent vltra quam conscientiam peccati, cultores semel mudati. Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Impossibile enim est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata.] Vna est, inquit, ista hostia: ille autē multe sunt. Propterea enim nec fortes erant, quia multe. Quid autē opus erat multis, dic mihi, vna sufficiente? Proinde quod multe & semper offerebantur, ostendit nunquam eos purgari. Sicut enim medicamentū quando fuerit forte, & salutis efficax, & valens cunctā valetudinem repellere, semel impositū totum operatur. Si ergo semel impositum totum operatum fuerit, ostendit eius virtutem, vt non vterius apponatur. Si vero semper apponitur, manifestum indicium est minus illud præualuisse. Medicamenti quippe virtus illius est, vt semel apponatur, & nō frequenter. Sic etiam hic, qua ratione eidem sacrificijs semper cu-

per curabantur. Si enim omnibus essent liberati peccatis, nequaquam per singulos dies offerret quis sacrificia. Proinde commemoratio peccati fuit, non absolutio, quia quotidie iisdem purgabantur hostijs etiã & ipsi sacerdotes, & populus pariter. In Christo, e contrario semel oblata est hostia potens ad salutem sempiternam. Quid ergo nos? nõnne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed recordationem facientes mortis eius, & vna est hæc hostia, non multæ. Quomodo vna est, & non multæ quia semel oblata est in sancta sanctorum. Hoc autem sacrificium exemplar illius est, id ipsum semper offerimus, nec nunc quidem alium agnum cras, alium hodie, semper id ipsum. Proinde vnum est hoc sacrificium. Alioquin hac ratione quoniam multis in locis offertur, multi Christi sunt? nequaquam: sed vnus vbique est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offert, vnum corpus est, & non multa corpora: ita etiã & vnum sacrificium. Pontifex enim noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit. Ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus, in commemorationem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in mei commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed ipsum semper offerimus, magis autem recordationem sacrificij operamur. Tom. 5. in cap. 10. Epist. ad Hebr.

*Offerim⁹ nos
quotidie Christi
sem recordationem facien-
tes mortis eius
& vna eadē-
que est nri o-
minus hostia.
Sacrificiū no-
strum exema-
plar est in cru-
ce peracti.*

*In commemo-
rationē Christi
offerimus
sacrificiū cor-
poris & san-
guinis eius.*

*II. Sanctam Eucharistiam Ambrosij sententia,
oblationem, sacrificium, victimam
atque hostiam esse.*

Vis scire quia verbis celestibus cõsecratur? Accipe quæ sunt verba. Dicit Sacerdos: Fac nobis, inquit, hanc oblationem ascriptam, rationabilem, acceptabile: quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. * Qui pridie quàm

*Christi corpus
oblato est a-
scripta, ratio-
nabilis, & ac-
ceptabilis.*

Lucæ 22.

1. Cor. 11.

In memoriam
passionis abin-
feris resurre-
ctionis et in cœ-
lum ascensionis
Christi offer-
tur hostia im-
maculata, ir-
rationabilis &
incredula cor-
poris & san-
guinis eius.
Per manus an-
gelorum defer-
tur in cœlum sa-
crificiū nostrū
vt quondā ius-
ti Abel, pa-
triarche Abra-
he & sacerdo-
tis Melchise-
dech.

pateretur, in sanctis manibus suis accepit panē, re-
spexit ad cœlū, ad te sancte Pater omnipotens eter-
ne Deus, gratias agens: benedixit, fregit, fractūque
Apostolis suis & discipulis suis tradidit dicens: Acci-
pite, & edite ex hoc omnes. Hoc enim est corpus
meum, quod pro multis confringetur. Similiter etiā
calicem post quā cœnatum est, pr̄ die quā pare-
rerur accepit, respicit ad cœlum, ad te sancte Pater
omnipotens eterne Deus, gratias agens: benedixit,
Apostolis & discipulis suis tradidit dicens: Accipi-
te, & bibite ex eo omnes, hic est enim sanguis meus.

Tom. 4. lib. 4. de Sacramen. Cap. 5.

Deinde quantum sit sacramentum cognosce, vi-
de quid dicat: Quotiescumque hoc feceritis, toties
commemorationem mei facietis, donec iterum ad-
ueniam. Et Sacerdos dicit: Ergo memores glorio-
sissimæ eius passionis, & ab inferis resurrectionis, &
in cœlum ascensionis, offerimus tibi hanc immacu-
latam hostiam, rationabilem hostiam, incruentam
hostiam, hunc panem sanctū, & calicem vitæ æter-
næ: & petimus & precamur vt hanc oblationem sus-
cipias in sublimi altari tuo per manus Angelorū tu-
orum, sicut suscipere dignatus es munera pueri tui
iusti Abel, & sacrificiū patriarchæ nostri Abrahamæ, &
quod tibi obtulit summus sacerdos Melchisedech.

Tom. 4. lib. 4. de Sacramen. Cap. 6.

Peto Domine clementiam tuam, vt descendat su-
per hunc panem & calicem istum plenitudo diuini-
tatis tuæ. Descendat etiam Domine illa sancti Spi-
ritus tui inuisibilis forma, & incomprehensibilis ma-
iestas, sicut quondam in patrū hostias descendebat,
qui & oblationes nostras corpus & sanguinem tuū
efficiat, & me indignum Sacerdotem tuum doceat
tantum tractare mysteriū, ita vt placide ac benigne
sacrificium suscipias de manibus meis ad salutem om-
nium tam viuorū quā defunctorum. Tom. 4. pre-
catione prima preparante ad Missam.

Tu es sacerdos in æternum secundum ordinē Mel-
chise-

chisedech.] Christus Sacerdos est propter carnem *Christus sacer*
 quam assumpsit, aut propter victimam quam pro *dos est propter*
 bis offerrebat à nobis susceptam, id est, carnem & san *carnē quā asu*
 guinem: de qua victima ipse in Euangelio ait: *Ni- *sumsit, aut po*
 si manducaueritis carnem Filij hominis, & biberitis *pter victimā*
 eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sed *quā pro nobis*
 in ista carne & sanguine nihil cruētum, nihil corru- *obtulit à no-*
 ptibile mens humana cōcipiat: ne, sicut dicit Apo- *bis susceptam*
 stolos, qui corpus Domini indigne māducat, iudi- ** Ioan. 6.*
 cium sibi manducet. *Tom. 5. in cap. 5. Epist ad Hebræos.*

*III. Offerre corpus & sanguinem Christi,
 non esse idem quod Christum nobis
 ad manducandum dari.*

Media nocte surgebam ad confitendum tibi su-
 per iudicia iustitiæ tuæ.] Hæc diligenter in-
 tende, prudēter intellige, solcite require. Non per-
 functorie ista dicuntur, sed diuina tibi mysteria de-
 clarantur. Præueni & tu insidias tentatoris, instaure
 prius cœlestis conuiuium. Indictum est ieiunium, ca-
 ue ne negligas. Et si te fames quotidianum cogit ad
 prandium, vt intemperantia declinet ieiunium, ta-
 men cœlesti magis te seruato conuiuio. Non epulæ
 paratæ extorqueant vt cœlestibus sis vacuus sacra-
 mentis. Differ aliquantulum, non longe finis est di-
 ei: imo plerique sunt eiusmodi dies, vt statim meri-
 dianis horis adueniendum sit in Ecclesiam, canendi
 hymni, celebranda oblatio. Tunc vtique paratus as-
 siste, vt accipias tibi munimentum, vt corpus edas
 Domini Iesu, in quo remissio peccatorum est, post u-
 latio diuine recōciliationis & protectionis æternæ. *Iesu.*
Tom. 4. Sermon. 3. in psal. 118.

III. Sacrificiū Missæ à Melchisedech significatū.

Hesternus sermo noster ac tractatus vsque ad
 sancti Altaris sacramēta deductus est. Et cog- *Figura sacrifi-*
 nouimus sacramentorum istorum figuram Abrahæ *cij nostri est*

*sacrificiū quod
obtulit Melchisedech.
Heb. 7.*

*Non est plus
figura quam
veritas.*

*Sacerdotiū A.
aronis perijt,
Melchisedech
vero perpetu-
um est.*

temporibus præcessisse, quando obtulit sacrificium sanctus Melchisedech, neque initium neque finē habens dierum. Audi homo quid dicat Paulus Apostolus ad Hebræos. Vbi sunt, qui Filium Dei dicunt esse de tempore? De Melchisedech dictū est, quia neque initium, neque finem dierū habet. Si Melchisedech non habet initium dierū, num Christus habere potuit? Sed non est plus figura quam veritas. Vides ergo, quia ipse primus & nouissimus. Primus, quia auctor est omnium. Nouissimus, non quod finem inueniat, sed quod vniuersa concludat. Diximus ergo, quod in altari constituitur calix & panis. In calicē, inquit, mittitur vinum. Et quid aliud? Aqua. Sed tu mihi dicis: Quomodo ergo Melchisedech panem & vinum obtulit? Quid sibi vult admixtio aque? *Tom. 4. lib. 5. de Sacrament. Cap. 1.*

Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech.] Huius ordinem sacrificij (corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi) per mysticā similitudinem Melchisedech iustissimus Rex instituit, quando Domino panis & vini fructus obtulit. Cōstat enim pecudum victimas perijisse, quæ fuerūt ordinis Aaron, non Melchisedech: sed hoc manere potius institutum, quod toto orbe in sacramentorū erogatione celebratur. *Tom. 5. in cap. 5. Epist. ad Hebr.*

V. Sacrificiū Missæ à Christo Domino institutū.

Quanta Domine Iesu Christe cordis contritio-
ne, & lacrymarum fonte, quanta reuerentia &
tremore, quāta corporis castitate, & animi puritate
itud diuinum & celeste sacrificium est celebrandū,
vbi caro tua in veritate sumitur, vbi sanguis tuus in
veritate bibitur, vbi summa imis iunguntur, vbi adest
præsentia sanctorū Angelorum, vbi tu es Sacerdos
& sacrificium mirabiliter & ineffabiliter cōstitutus.
Quis digne hoc celebrare poterit, nisi tu Deus omni-
potens feceris offerentē dignum? Scio, & verescio,
& ipsum pietati tuæ confiteor, quia non sum dignus
acce-

accedere ad mysterium tantum propter nimia peccata mea, & infinitas negligētias meas. Sed scio veraciter & credo ex toto corde, & ore confiteor, quia potes me dignum facere, * qui solus potes mundum * Job 6. facere de immundo conceptum semine, de peccatoribus facere iustos & sanctos. Per hanc omnipotentiam tuam te rogo, vt concedas mihi peccatori hoc cœleste sacrificium celebrare cum timore & tremore, cum cordis puritate, & lacrymarum fonte, cum letitia spiritali, & cœlesti gaudio. Sentiat mens mea dulcedinem beatissimæ præsentia tuæ, & excubias sanctorum Angelorum tuorū in circuitu meo. Ego enim, Domine, memor venerandę passionis tuæ accedo ad altare tuum, licet peccator, vt offeram tibi sacrificium, quod tu instituisti, & offerri præcepisti in commemorationem tui pro salute nostra. Tom. 4. *Christus in s̄ta tuit & offerri præcepit sacrificiū corporis & sanguinis sui.*

precatōne prima preparante ad Missam.
 Per singulos annos eisdem ipsis hostijs, quas offerunt indefinenter, nūquam potest accedentes perfectos facere &c. } Pontifex noster ille est, qui hostiā mundantem nos obtulit. Ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus, in commemorationē fit eius quod factum est. * Hoc enim facite, inquit, in mei commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed ipsum semper offerimus, magis autem recordationē sacrificij operamur. Tom. 5. in cap. 10. *Epist ad Hebræos.*

V I. Sacrificium Missæ vere propitiatorium esse, eiusque oblatione peccatorum veniam impetrai.

VMbra in lege, imago in Evangelio, veritas in cœlestibus. Ante agnus offerebatur, offerre- *Christus se*
 batur vitulus, nunc Christus offertur, sed offertur *ipse offert in*
 quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se *altari quasi*
 ipse quasi Sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hic *Sacerdos, vt*

peccata nostra dimittat. in imagine, ibi in veritate, vbi apud Patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. *Tom. 1. lib. 1. Officior. Cap. 48.*

Remissio peccatorum significatur, cum offerretur sacrificium. Ergo tu audis quòd quotiescùque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, & remissio peccatorum: & pascuem istum vitæ non quotidianum assumis? Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus. Medicina est cœlestis & venerabile sacramentum. *Tom. 4. lib. 5. de Sacram. Cap. 4.*

Christus in vltima cena instituit sacrificium in commemorationem sui pro salute nostra.

Ego Domine memor venerandę passionis tuę accedo ad altare tuum, licet peccator, vt offeram tibi sacrificium quod tu instituisti, & offerri præcepisti in cõmemorationem tui pro salute nostra. Suscipe ergo iitum quæso summe Deus, dulcissime Iesu Christe pro Ecclesia tua sancta, & pro cuncto populo tuo, quem acquisuisti sanguine tuo pretioso. Et quoniã me peccatorem inter te & eundem populum mediũ esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum famulum tuum eorũ salutis pereat pretium, pro quibus victima factus salutaris dignatus es esse redemptio. Profero ergo Domine (si dignaris propitius intueri) tribulationes plebium, pericula populorum, captiuorum gemitũ, miseriam orphanorum, necessitates peregrinorum, inopiam debiliũ, desperationes languentium, defectus senum, suspiria iuuenum, vota virginum, lamenta viduarum. Tu enim miseris omnium Domine, & nihil odisti omnium quæ fecisti. Memorare quæ sit substantia nostra, quia tu pater noster es, ne irascaris satis, neque multitudinem viscerum tuorũ super nos contineas. *Et post pauca:* Rogo te Domine per ipsum sacrosanctum mysterium corporis & sanguinis tui, quo quotidie in Ecclesia tua pacimur & potamur, abluimur & sanctificamur, atque vnus tuæ summæque diuinitatis participes effici-mur, quatenus des mihi virtutes tuas sanctas, quibus

bus repletus bona conscientia ad altare tuum accedam, ita vt hæc cœlestia sacramenta efficiantur mihi salus & vita. *Tom. 4. precatione prima preparante ad Missam.*

VII. *Pro mortuis Missæ sacrificiū rite offerri.*

ET huic (Valentiniano) adhuc intercessionem *Pro Valentiniano mortuo orat, & sacrificium offert Ambrosius.* ascisco, cui remunerationē præsumo? Date manibus sancta mysteria. Pio requiem eius poscamus affectu. Date sacramenta cœlestia mysteria. Animā piam nostris oblationibus prosequamur. Extollit e populū mecum manus in sancta, vt eo saltem munere vicem eius meritis repēdamus. Nec ego floribus tumulum eius aspergam, sed spiritum eius Christi odore perfundam. Spargāt alij plenis lilia calathis, nobis lilium est Christus. Hoc reliquias eius sacrobo, hoc eius gratiam commēdabo. Numquam ego piorum fratrum separabo numerum, merita discernam. Scio quōd Dominum commemoratio ista conciliet, copula ista deletet. *Tom. 3. in oratione funebri de obitu Valentiniani Imp.*

Rogamus etiam te sancte Pater pro spiritibus fidelium defunctorum, vt sit illis salus æterna, ac perpetua sanitas, gaudium & refrigerium sempiternum hoc magnum pietatis sacramentum. Domine Deus meus, sit illis hodie magnum & plenum gaudium de te pane viuo, & vero, qui de cœlo descendisti, & das vitam mundo de carne sancta & benedicta, agni videlicet immaculati, qui tollis peccatum mundi. Et potari de fonte pietatis tuæ, qui per lanceam militis de latere emanauit crucifixi Domini nostri, vt consolati exsultent in laude & gloria tua sancta. Peto Domine clementiam tuam, vt descendat super hunc panem & calicem istum plenitudo diuinitatis tuæ. Descendat etiam Domine illa sancti Spiritus tui inuisibilis forma, & incomprehensibilis maiestas, sicut quondam in patrum hostias descendebat, qui & oblationes nostras corpus & sanguinem tuum efficiat,

*Offertur Chri & me indignum sacerdotem tuum doceat tantum
 Eri corpus ad tractare mysterium, ira vt placide ac benigne sacri-
 salute omniu ficiam suscipias de manibus meis ad salutem omni-
 tam viuorum um tam viuorum quam defanctorum. Tom. 4. prece-
 quam mortu- tionem prima preparante ad Missam.
 orum.*

VIII. Angelos astare Sacerdoti, dum sanctif-
 simum Missa sacrificium Deo offert.

*Angeli assi-
 stunt Sacerdo-
 ti sacrificati.*

*Nō est dubiū
 Sacerdoti An-
 gelū assistere,
 dum Christus
 assistit, Chri-
 stus immola-
 tur.*

QVanta Domine Iesu Christe cordis contritio-
 ne, & lacrymarum fonte, quanta reuerentia &
 tremore, quanta corporis castitate, & animi purita-
 te istud diuinum & celestis sacrificium est celebra-
 dum, vbi caro tua in veritate sumitur, vbi sanguis
 tuus in veritate bibitur, vbi summa imis iunguntur,
 vbi adest presentia sanctorum Angelorum, vbi tu es
 Sacerdos & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter
 cōstitutus. Tom. 4. preceatione prima preparate ad Missā.

Apparuit autem illi Angelus à dextris altaris in-
 censu. Atque vtinam nobis quoque adolentibus al-
 taria, sacrificium deferentibus assistat Angelus, imo
 præbeat se videndum. Non enim dubites assistere An-
 gelum, quādo Christus assistit, Christus immolatur.
 Etenim pascha nostrū immolatus est Christus. Nec
 verearis, ne torbetur cor tuum Angeli visionē. Tom.
 5. lib. 1. Comment in cap. 1. Lucē.

CAPVT OCTAVVM

De Cæremonijs & alijs ad Missam
 pertinentibus.

I. Vino in calice offerendo miscendā esse aquam.

Hesternus sermo noister ac tractatus vsque ad
 sancti altaris sacramenta deductus est. Et
 cognouimus sacramentorum istorum figu-
 ram Abraham temporibus præcessisse, quando obtru-
 lit sacrificium sanctus Melchisedech, neque inivitum
 neque

neque finem habens dierum. Audi homo, quid dicat Paulus Apostolus ad Hebræos. Vbi sunt, qui dicunt, Filium Dei esse de tempore? De Melchisedech dictum est, quia neque initium, neque finem dierum habet. Si Melchisedech non habet initium, num Christus habere pouit? Sed non est figura plus quam veritas. Vides ergo, quia ipse primus & nouissimus. Primus, quia auctor est omnium. Nouissimus, non quod finem inueniat, sed quod vniuersa concludat. Diximus ergo, quod in altari constitutatur calix & panis. In calice, inquit, mittitur vinum. Et quid aliud? Aqua. *Vinum aqua mixtum offertur.* Sed tu mihi dicis: Quomodo ergo Melchisedech panem & vinum obtulit? Quid sibi vult admixtio aquæ? Rationem accipe. Primo omnium, figura, quæ ante præcessit tempore Moysi, quid habet? *Quare aqua vino miscetur.* Quia cum sitiret populus Iudeorum, & murmuraret, quod aquam inuenire non posset, iussit Deus Moysi ut tangeret petram de virga. Tetigit petram, & petra vndam maximam fudit, sicut Apostolus ait: *Bibebant autem *1. Cor. 10. de consequente petra, petra autem erat Christus. Non immobilis petra, quæ populum sequebatur. Et tu bibe, ut te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyses, hoc est propheta. Virga, hoc est verbum Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petram, & fluit aqua, & bibit populus Dei. Tangit ergo Sacerdos calicem, redundat aqua in calice, salit in vitam æternam, & bibit populus Dei, qui Dei gratiam consecutus est. Didicisti ergo hoc. Accipe & aliud. In tempore dominicæ passionis cum sabbatum magnam instaret, quia vivebat Dominus noster Iesus Christus, vel latrones missi sunt qui percuterent eum: venientes inueniunt defunctum Dominum Iesum Christum: tunc vnus de militibus lancea tetigit latus eius, & de latere eius aqua fluxit & sanguis. *Ex Christi latere aqua & sanguis fluxit, istius recordamur dum aqua vino miscetur* Quare aqua? quare sanguis? Aqua ut emundaret, sanguis ut redimeret. Quare de latere? Quia vnde culpa, inde gratia. Culpa per feminam, gratia per Dominum Iesum Christum. *Tom. 4. lib. 5. de Sacrament. Cap. 1.*

Ergo

Ergo didicisti, quòd ex pane corpus fiat Christi, & quòd vinū & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cœlestis. *Tom. 4. lib. 4. de Sacrament. Cap. 4.*

Antequam consecratur, panis est, vbi autem verba Christi acceperint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes, hoc est enim corpus meum. Et ante verba Christi, calix est vini & aque plenus, vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. *Tom. 4. lib. 4. de Sacrament. Cap. 5.*

II. Vasa sacra in vsu fuisse Ambrosij tempore ad diuina mysteria peragenda.

Hoc maximum incentiuū misericordie, vt compatiatur alienis calamitatibus, necessitates aliorum quantum possumus iuueamus, & plus interdum quàm possumus. Melius est enim pro misericordia causas prestare, vel inuidiam perpeti, quàm prætereundere inclementiam: Vt nos aliquando in inuidiam incidimus, qui confrēgerimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus: quod Arrianis displicere poterat, nec t. factū displicere, quàm vt esset, quod in nobis reprehēderent. Quis autē est tam durus, immitis, ferreus, cui displiceat quòd homo redimitur à morte, fœmina ab impuritatibus barbarorum, quæ grauiores morte sunt: adolescentulæ, vel pueri, vel infantes ab idolorum contagijs, quibus mortis metu inquinabantur? Quam causam nos etsi non sine ratione aliqua gessimus, tamen ita in populo persecuti sumus, vt cōfiteremur, multo quæ fuisse cōmodius astrueremus, vt animas Domino quàm aurum seruaremus. Qui enim sine auro misit Apostolos, & Ecclesias sine auro congregauit. Aurum Ecclesia habet, non vt seruet, sed vt erogat, & subueniat in necessitatibus. Quid opus custodire, quod nihil adiuvat? An ignoramus quānum auri atque argenti de templo Domini Assyrij sustulerint? Nōne melius constat

Ambrosius vasa mystica contempsit, vt captiuos redimeret.

Aurea vasa Ecclesia habet.

constat Sacerdos propter alimoniam pauperum, si alia subsidia desint, quam sacrilegus contaminata asporret hostis: Nōne diciturus est Dominus: Cur passus es tot inopes fame emori? Et certe habebas aurum, vt ministrasses alimoniam? Cur tot captiui deducti in commercium sunt, nec redempti? Cur tot ab hoste occisi sunt? Melius fuerat, vt vasa viuentium seruares, quā metallorum? His non posset respōsum referri. Quid enim dicerēs? Timui, ne templo Dei ornatus decisset? Responderet: Aurū sacramenta non quærunt: neque auro placent, quę auro non emuntur. Ornatus sacramentorum redemptio captiuorū est. Et vere illa sunt vasa pretiosa, quę redimūt animas à morte. Ille verus thesaurus est Domini, qui operatur, quod sanguis eius operatus est. Tunc vas dominici sanguinis agnosco, cum in vtroque videro redemptionē, vt calix ab hoste redimat, quos sanguis à peccato redemit. Quā pulcrum, vt cum agmina captiuorum ab Ecclesia redimūtur, dicatur: Hos Christus redemit: Ecce aurum quod probari potest, ecce aurum vtile, ecce aurum Christi quod à morte liberat, ecce aurum quo redimitur pudicitia, seruatur castitas. Hos ergo malui vobis liberos tradere, quā aurū referuare. Hic numerus captiuorum, hic ordo præstantior est, quā species poculorum. Huic muneri proficere debuit aurum redemptoris, vt redimeret periclitantes. Agnosco infusum auro sanguinem Christi nō solum irritulasse, verum etiam diuinę operationis impressisse virtutē redemptionis munere. Tale aurum sanctus martyr Laurētius Domino referuauit, à quo cum quæreretur thesauri Ecclesię, promisit demonstraturum se. Sequēti die pauperes duxit. Interrogatus vbi essent thesauri quos promiserat, ostēdit pauperes, dicens: Hi sunt thesauri Ecclesię: Et vere thesauri, in quibus Christus est, in quibus Christi fides est. Denique Apostolus ait: * Habemus thesaurum in vasis fictilibus. Quos meliores thesauros habet Christus, quā

*Melius est vas
sa viuentium
seruare quā
metallorum.*

* 2. Cor. 4.

cos,

* *Matth. 25.*

eos, in quibus se esse dixit? Sic enim scriptum est: *E. furiui, & dedistis mihi māducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me. Et infra: Quod enim vni horum fecistis, mihi fecistis. Quos meliores Iesus habet thesauros, quàm eos in quibus amat videri? Hos thesauros demonstrauit Laurentius, & vicit, quòd eos nec persecutor potuit auferre. *Itaque Ioachim, qui aurum in obsidione seruabat, nec dispensabat alimoniam comparandam: & aurum vidit diripi, & se in captiuitatem perducì. Laurentius, qui aurum Ecclesiæ maluit erogare pauperibus, quàm persecutori reseruare, & singulari interpretationis viuacitate sacrã martyrij accepit coronam. Numquid dictum est sancto Laurentio: Non debuisti erogare thesauros Ecclesiæ, vasa sacramentorũ vendere? Opus est, vt quis fide sincera, & perspicaci prouidentia munus hoc impleat. Sane si in sua aliquis deriuat emolumenta, crimen est: si vero pauperibus erogat, captiuum redimit, misericordia est. Nemo enim potest dicere, Cur pauper viuit? Nemo potest queri, quia captiuui redempti sunt. Nemo potest accusare, quia templum Dei ædificatum est. Nemo potest indignari, quia humanis fidelium reliquijs spatia laxata sunt. Nemo potest dolere, quia in sepulchris Christianorum requies defunctorum est. In his tribus generibus vasa Ecclesiæ etiã initiata confringere, conflare, vendere licet. Opus est, vt de Ecclesia mystici poculi forma non exeat, ne ad vsus nefarios sacri calicis ministerium transferatur. Ideo intra Ecclesiam primum quesita sunt vasa, quæ initiata non essent: deinde comminuta, postremo conflata, per minutas erogationes dispensata egentibus, captiuorum quoque pretijs profecerunt. Quòd si defunt noua, & quæ nequaquam initiata videantur: in huiusmodi vsus, quos supra diximus, arbitror omnia pie posse conuerti. *Tom. 1. lib. 2. Offic. Cap. 28.*

* *4. Reg. 25.*

Aurea Ecclesie vasa in suum priuatum vsum conuertere crimẽ est.

In quibus casibus liceat vasa Ecclesie etiam initiata confringere.

III. *Quadam verba Canonis sacrificij Missæ
apud Ambrosium reperiri.*

VT scias hoc esse sacramentū, huius figura ante præcessit. Deinde quantum sit sacramētum cognosce, vide quid dicat: Quotiescumque hoc feceritis, toties commemorationem mei facietis, donec iterum adueniam. Et Sacerdos dicit: Ergo memores gloriosissimæ eius passionis, & ab inferis resurrectionis, & in celos gloriosæ ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam, rationabilem hostiam, incruentam hostiam, hunc panem sanctum, & calicem vitæ æternæ: & petimus & precamur, vt hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo per manus Angelorum tuorum, sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ nostri Abrahamæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos Melchisedech. *Tom. 4. lib. 4. de Sacramento. Cap. 6.*

CAPVT NONVM
De Sacramento Pœnitentiæ.

1. *Baptizatos in Christo non posse in peccata relabi, falsum & hæreticorum dogma esse.*

VOs (Nouatianos) quis ferat, qui putatis vobis opus non esse mundari per pœnitentiā: quia mundatos vos dicitis esse per gratiam: quasi iam peccare vobis impossibile sit. *Tom. 1. lib. 1. de Pœnitent. Cap. 8.*

Nouatiani impossibile indubitanter cabant baptizatos in peccata relabi.

II. *Fidelibus, quoties post Baptismum in peccata relabuntur, Pœnitentiæ sacramentū superesse, quo veniam peccatorum consequentes Deo reconcilientur.*

Nonne tibi consumi videtur, quando in baptismatis sacramento interit totus homo exterior?

* Rom. 6.

or? * Vetus homo noster exterior crucifixus est cruci, Apostolus clamat. Illic, sicut Patrum exempla te docēt, Aegyptius demergitur: Hebræus resurgit sancto renouatus Spiritu, qui etiam per mare rubrum inoffenso transiit vestigio, * vbi baptizati sunt Patres sub nube, & in mari. In diluuiio quoque Noe tēpore mortua est omnis caro, iustus tamen cum sua progenie seruatus est. An non consumitur homo, cū absorbetur mortale istud à vita? Denique exterior corrumpitur, sed interior renouatur. Nec solum in baptisinate, sed etiam in pœnitētia fit carnis interitus ad profectum spiritus, sicut apostolica docemur auctoritate, dicente sancto Paulo: Iudicauit presens eum, qui sic operatus est, tradere huiusmodi sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. *Tom. 1. lib. 3. Officior. Cap. 14.*

Nō solū in baptisinate, sed etiam in pœnitētia fit carnis interitus.

Post baptisimū nullum restat aliud remediū quàm pœnitentia.

Cū hæc certa fide sicut est animo conceperis, quia necesse est præuaticricem animam tartareis pœnis, & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remediū constitutum esse post baptismum, quàm pœnitentiæ solatium, quantumuis afflictionem, quantumuis laborem, & indecorem subire, esto contenta: dummodo ab æternalibus pœnis libereris.

Et post pauca:

Pœnitētia seculda post naufragiū tabula

Sed tu, quæ iam ingressa es agonem pœnitentiæ, insiste misera fortiter, inhære tamquam naufragus tabulæ, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari. *Tom. 1. lib. ad virg. laps. Cap. 8.*

Novatiani se mundos appellat.

* Iob 15.

* Psal. 50.

Vnde liquet eos inter Christi discipulos non esse habendos, qui dura pro mitibus, superba pro humilibus sequenda opinantur: & cū ipsi querant Domini misericordiam, alijs eam denegant, vt sint doctores Novatianorū, qui mundos se appellāt. Quid his superbius, cū Scriptura dicat: * quia nemo mundus à peccatis, nec vnus diei infans? Et Dauid clamat: * A delicto meo munda me? Quid autem durius, quàm vt indicant pœnitētiā, quam non relaxent,

xent, cùm vtique veniam negando incentiuum auferant pœnitentiæ. Nemo enim potest bene agere pœnitentiam, nisi qui sperauerit indulgentiam. Sed negant oportere his reddi communionem, qui prauaricatione lapsi sint. Si vnum tantum crimen exciperent sacrilegij, cui veniam negarêt, dure quidem, sed tamen diuinis tantum redargui viderentur sententijs, assercionibus tamen suis conuenirent. Dominus enim crimē nullum excepit, qui peccata donauit omnia. *Tom. 1. lib. 1. de Pœnitent. Cap. 1.*

Nullū est tam graue crimen, quod nō pœnitentiā excipiat.

Sed aiunt se exceptis grauioribus criminibus relaxare veniam leuioribus. Non hoc quidem auctor vestri erroris Nouatianus ait, qui nemini pœnitentiam dandam putauit, ea scilicet cōtemplatione, vt quod ipse non posset soluere, non ligaret, ne ligando sperari à se faceret solutionem. In eo igitur patrem vestrum propria damnatis sententiā, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ soluenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini. Sed Deus distinctionem nō facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam Sacerdotibus suis sine vlla exceptione concessit. *Tom. 1. lib. de Pœnit. Cap. 2.*

Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non licet? In baptismo vtique remissio omniū peccatorum est. Quid interest, vtrum per pœnitentiā, an per lauacrum hoc ius sibi datum Sacerdotes vindicent. Vnum in vtroque ministeriū est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentiā? Nōne Dei nomē operatur? Quid ergo: vbi vultis vindicatis vobis Dei gratiā, vbi vultis repudiatis? Sed hoc insolentis arrogantię, nō sancti timoris est, vt fastidio vobis sint, qui volunt agere pœnitentiam. Perpeti videlicet flentium lacrymas non potestis. Non ferūt oculi vestri vilia vestimentorum, illuuiem fordidatorum, superbo oculo & tumido corde delicati mei arroganti voce dicētes singuli: Noli me tangere, quia mundus sum. Dixit quidem

Sacerdotes p baptismum et pœnitentiam æque peccata remittunt.

Mores pœnitentium.

Q dem

* Ioan. 20.

dem Dominus ad Mariam Magdalenam: * Noli me tangere, sed non dixit, quia mundus sum, qui mundus erat: tu audes Nouatiane te mundum dicere, qui etsi operibus mundus esses, hoc solo verbo fieres immundus. Esaias dicit: * O miser ego, & compunctus corde: quia cum sim homo, & immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis inhabitarem: & tu dicis, mundus sum, cum mundas non sit, vt scriptum est, * nec vnus diei infans?

* Esa. 6.

* Iob 15.

* Psal. 50.

Dauid dicit: * Et à delicto meo munda me: quem vtique misericordem saepe Domini iustificauit gratia: tu mundus, cum tam iustus sis, vt non miserearis, vt festucam in oculo fratris tui videas, trabem aurem, quæ in oculo tuo est, non consideres? Tom. 1. lib. 1. de Penitent. Cap. 7.

Iudas si penitentiam apud Christum egisset, venia non potuisset excludi.

* Matth. 27.

Arbitror, quod etiam Iudas potuisset tanta Dei miseratione non excludi à venia, si penitentiam non apud Iudæos, sed apud Christum egisset. * Peccaui, inquit, quod tradiderim sanguinem iustum. Responderunt: Quid ad nos? tu videris. Quæ vox alia vestra est, cum etiam minoris peccati reus vobis factum proprium confitetur? Quid responderis aliud, nisi hoc: Quid ad nos? tu videris? Hunc sermonem laqueus sequitur: eo feratior est pœna, quo culpa est minor. Tom. 1. lib. 2. de Penitent. Cap. 5.

Mortui in Ecclesia per penitentiam reuiuiscunt.

Lazarum Iudæi interficere volebant. Nonne merito eorum successores vos fore cognoscitis, quorum dicitur hæredes estis? Nam & vos indignamini, & contra Ecclesiam cõgregatis concilium: quia videtis mortuos in Ecclesia reuiuiscere, & peccatorum indulta venia resuscitari. Itaque quod in vobis est, per inuidiam vultis interficere resuscitaros. Sed Iesus non reuocat beneficia, imo cumulo suæ liberalitatis amplificat. Reuiscit sollicite resuscitatum, & celebratæ resurrectionis gratia lætus ad cœnam venit, quam ei sua præparauit Ecclesia, in qua ille qui fuerat mortuus, viuus inter discumbentes cum Christo inuenitur. Tunc mirantur omnes qui vident puro vtique

vtique obtutu mentis, qui inuidere non norunt. Tales enim Ecclesia filios habet. Miratur, vt dixi, quomodo ille, qui iacebat in tumulo heri & nudius tertius, vnus sit de discubentibus cum Domino Iesu. Ipsa Maria mittit vnguentu in pedes Domini Iesu. Ideo forte in pedes, quia vnus de infimis creptus est mortui. Omnes enim corpus Christi sumus, sed alij forte superiora membra sunt. Os erat Christi Apostolus, qui dicebat: *Experimentu queritis eius, qui in me loquitur, Christus? Os eius Prophetæ, per quos loquebatur futura. Vtinam ego pes eius esse merear, & mittat in me Maria vnguentum pretiosum, & vngat, & peccata extergat. Tom. 1. lib. 2. de Panit. Cap. 7.

De equite lectum est: * Et eques ascendit retrorsum, expectans salutem Domini. Etenim quia nemo sine lapsu est, etiam si quis ceciderit, & terrenis alijsque vitijs fuerit implexus, si tamen non abijciat spem resurgendi, fretus miseratione diuina perueniet ad salutem. Tom. 4. de Nabuth Iex raelita, Cap. 15.

Pater, inquit, peccaui in coram & coram te. Hec est prima confessio apud auctorem naturæ, præsulæ misericordiæ, arbitrum culpæ. Sed etsi Deus nouit omnia, vocem tamen tuæ confessionis expectat. * Ore enim confessio fit ad salutem: quia alleuat pondus erroris quisquis ipse se onerat: & accusationis excludit inuidiam, qui accusatorem præuenit confitendo: * Iustus enim in primordio sermonis accusator est sui. Frustra autem velis occultare, quem nihil falsas, & sine periculo prodas, quod scias esse iam cognitum. Cōfiteri magis, vt interueniat pro te Christus, quem aduocatum habemus apud Patrem. Roget te Ecclesia, & illacrymet populus. Nec vereare ne non imperes. Aduocatus spōdet veniam, patronus promittit gratiam, reconciliationem tibi paternæ pietatis pollicetur assertor. Crede, quia veritas est: acquiesce, quia virtus est. Haber causlam, vt pro te interueniat, ne pro te gratis mortuus sit. Haber & causlam ignoscēdi Pater, quia quod vult Filius, vult

* 2. Cor. 13.

* Gen. 49.

Nemo sine lapsu est, etiam si quis ceciderit, & terrenis alijsque vitijs fuerit implexus, si tamen non abijciat spem resurgendi, fretus miseratione diuina perueniet ad salutem. Tom. 4. de Nabuth Iex raelita, Cap. 15.

Deus etsi omnia nouit, vocem tamen me confessionis nostræ expectat.

* Rom. 10.

* Prouerb. 18.

Christu aduocatum habemus apud Patrem.

& Pater. Peccavi in cœlum, & coram te.] Non vti-
que elementum exprimitur, sed peccato animę cœ-
lestia significatur dona Spiritus imminuta: vel quia
ab illius gremio matris Hierusalem, quę in cœlo est,
non debuit deuiare. Iam non sum dignus vocari fi-
lius tuus.] Deiectus enim se exaltare non debet, vt
merito suę possit humilitatis attolli. Fac me sicut
vnum mercenariorum tuum.] Nouit esse distãtiam
inter filios, amicos, mercenarios, & seruos. Filius
per lauacrũ, amicus per virtutem, mercenarius per
laborem, seruus per timorem. Sed etiam ex seruis &
mercenarijs fiunt amici, iuxta quod scriptum est:
* Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio
vobis, iam nõ dicam vos seruos. Hęc apud se dixit.
Sed non satis est dicere, nisi ad patrem venias. Vbi
illum requiras? vbi inuenias? Exsurge primo, qui se-
dens ante dormiebas. Et ideo dicit Apostolus: Sur-
ge, qui dormis, & exsurge à mortuis. Iniquitas in ta-
lento plumbeo sedet. Moyfi dicitur: Tu autem hic
sta. Stãtes elegit Christus. Exsurge ergo, curre ad Ec-
clesiam: hic est Pater, hic est Filius, hic est Spiritus
sanctus. Occurrit tibi, qui audit te intra mētis secre-
ta tractantem. Et cùm adhuc longe sis, videt & ac-
currit: Vider in pectore tuo: accurrit ne quis impe-
diat: cõplectitur quoque: in occurso præsentia est,
in complexu clementia. Et quasi quodã patrij amo-
ris affectu supra collum cadit, vt iacentem erigat, &
oneratum peccatis atque in terrena deflexum refle-
ctat ad cœlum, in quo suum querat auctorem. Cadit
in collum tuũ Christus, vt ceruicem iugo exuat ser-
uitutis, & collo tuo iugum suauis suspendat. Nonne
tibi videtur cecidisse in collũ Ioannis, quando erat
Ioannes in sinu Iesu ceruice recumbens reflexa? Et
ideo verbum apud Deum vidit, quia erectus est ad
superna. Cadit in collum, cùm dicit: * Venite ad me,
qui laboratis, & ego vos reficiam: tollite iugũ me-
um super vos. Cadit ergo in collũ hoc modo, si con-
uertaris, & iubet proferri stolam, annulum, calcea-
men-

*Ex mercena-
rijs quomodo
fiat amici Dei*
* Ioan. 15.

*In sola Eccles-
sia Pater est
qui filiũ pro-
digum in gra-
tiam recipit.*

* Matth. 11.

menta. Stola amictus est sapientiæ, quo nuda corporis Apostoli regunt, eo quòd se vnusquisque conuoluat. Et ideo stolas accipiunt, vt corporis infirmitatem sapientiæ spiritualis virtute cõuestiant. De sapientia enim dictum est: Lauabit in vino stolam suam. Ergo stola spiritale indumentum & vestimentũ est nuptiale. Annulus quid est aliud nisi sincere fidei signaculum, & expressio veritatis? Calceamentum autem Euãgelij prædicatio est, & ideo accepit sapientiam primam. Est enim & alia, quæ mysteriũ nescit, quæ accepit dictorum suorum factorumque signaculum, & quoddam monumentum bonæ intentionis & cursus, necubi offendat ad lapidem pedem suum, & supplantatus à diabolo dominicæ prædicationis officium derelinquat. Hęc est prædicatio Euãgelij ad cœlestẽ cursum dirigens præparatos, vt non in carne ambulemus, sed in spiritu. Occiditur & vitulus saginatus, vt carnem Domini spiritali opimã virtute per gratiam sacramenti mysteriorum consortio restitutus epuletur. Nemo enim qui timuerit Deum (quod est initium sapientiæ) nisi signaculum spiritale vel custodierit, vel receperit, nisi Dominũ prædicauerit, sacramentis debet interesse cœlestibus. Qui autem annulum habet, & Patrem habet, & Filium, & Spiritum sanctum: quia signauit nos Deus, cuius imago Christus: & dedit Spiritum pignus in cordibus nostris, vt sciamus hoc annuli istius, qui in manu datur, esse signaculum, quo cordis interiora, factorumque nostrorum ministeria signantur. Ergo signati sumus, sicut & legimus: * Credentes, inquit, signati estis Spiritu sancto. Bene autem carnẽ vituli, quia sacerdotalis est victima, quæ pro peccatis fiebat, epulantem patrem inducit filius, vt ostenderet, quoniã paternus cibus est salus nostra: & patris gaudium, nostrorum redemptio peccatorum est. Et hic quidem si ad Patrem referas, quia hostia pro peccatis Filius est, delectatur Pater reditu peccatoris, supra delectatur Filius inuenta oue: vt scias quia

Que sit prædicatio Euãgelij.

* Ephes. 1.

Patris gaudium est redemptio nostrorum peccatorum.

vna est Patris & Filij delectatio, vna operatio in Ecclesie fundamento. *Tom. 5. lib. 7. Comment. in cap. 15. Lucae.*

Et acetum offerebant Iudæi.] Ergo acetum bibitur, hoc est, vitium corruptæ per Adam immortalitatis aboletur in calamo, vt de corpore absolueretur humano. Nos quoque vitia nostra per incuriam mētis corporisque cōcreta transfundamus in Christum, transfundamus per baptismū, vt crucifigamur cum Christo: transfundamus per pœnitentiam, vt ab illo nobis vini sanguinisque cœlestis incorrupta sinceritas refundatur. *Tom. 5. lib. 10. Commentar. in 23. cap. Lucae.*

Peccata nostra in Christum transfundimus per baptismū & pœnitentiam.

III. *Explicātur loca aliquot Scripturæ, quibus Nouatiani fidelibus post susceptum baptismum in peccatum relapsis veniam negabant.*

* 1. Reg. 2.
Heli sacerdos veteris legis nō negat peccatores à Deo veniam impedire posse.

* Psal. 14.

* Psal. 23.
Non quilibet de vulgo, sed vir singularis meriti pro peccatoribus orare potest.

Sed dicent Nouatiani, Scriptum est: * Si peccauerit homo in hominem, orabunt pro eo ad Dominum: si autem in Dominum peccauerit homo, quis orabit pro eo? Primum, vt supra iam dixi, tūc te ista paterer obijcere, si solis præuaricatoribus non relaxares pœnitentiā. Tamen quid scrupuli ista afferret quæstio? Non enim scriptum est: Nullus orabit pro eo, sed, quis orabit? hoc est, quis ille sit, qui in tali causa orare possit, quæritur, non excluditur. Denique habes in psalmo decimoquarto: * Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Non enim nullus, sed probatus habitabit. Nec hoc dicit, quod nemo requiescat, sed requiescat electus: vt scias hoc esse verum, quod nō multo post in psalmo vigesimo tertio ait: * Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? id est, non quicūque de vulgo, nec plebeie villitatis aliquis, sed vite egregie, singularisque meriti. Et vt scias quia cū dicitur, quis, non intelligitur nullus, sed aliquis significatur, Cū dixisset:

Quis

Quis ascendet in montem Domini? subiecit: Innocens manibus & mundo corde, qui nō accepit in vnum animam suam. Et alibi: *Quis sapiēs, & intelliget hæc? Numquid dicit, quia nullus intelliget? Et in Euangelio: *Quis fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suā, ut det illis in tempore tritici mensuram? Et ut comprehendas, quia de eo dicit, qui vtrique est, non de eo qui non est, subiūxit: Beatus ille seruus, quem cum venerit Dominus, inuenerit sic facientem. Et illud opinor ita dictum: *Deus quis similis tibi? non utique nullus: quia imago Patris Filius est. Similiter igitur accipiendum: Quis orabit pro eo? hoc est, singularis vitæ aliquis debet orare pro eo, qui peccauit in Dominum, quia quo maior culpa, eo maiora sunt quaerenda suffragia. Nō enim quicumque de vulgo pro Iudæorū populo, sed Moyses rogauit, quando vituli caput fidei immemores adorauerunt. Nūquid errauit Moyses? At certe, quia non errauit, quod rogauit, & meruit, & impetrauit. Quid enim talis affectus non impetraret, quando obiecit se pro populo, dicens: *Et nunc si dimittis illis peccatum, dimitte: sin autē, dele me de libro vitæ? Vides, quia non tamquam delitiosus intercessor, & fastidij plenus sibi consulat, ne offensionem contrahat: quod Nouatianus metuere se dicit: sed magis omnium memor, sui immemor offendere nō timebat ipse, ut plebem ab offensionis periculo exueret, & liberaret. Merito ergo scriptum est: Quis orabit pro eo? hoc est, talis qualis Moyses, qui se offert pro peccantibus: talis, qualis Hieremias, cui cum dictum esset à Domino Deo nostro: *Noli orare pro populo isto: tamen orauit, & veniam promeruit. Denique intercessio ne prophetica, & obsecratione tanti varis inflexus Dominus dicit ad Hierusalem: quoniam ea quoque pœnitentiam pro delictis egerat, dicens: *Domine omnipotens Deus Israel, anima in angustijs, & spiritus anxius clamat ad te: Audi Domine, & misere-

*Of. 14.

*Luc. 12.

*Psal. 82.

Moyses pro Iudæorū populo orauit et exorauit Deum. Exod. 32.

*Hierem. 7.

Hieremias pro Iudæorum populo orauit et veniam impetrauit.

*Baruch 3.

re. Et iubet luctus vestimenta deponi, & abijci gemitus pœnitentiæ. Sic enim scriptum est in fine libri: * Exue te Hierusalem stola luctus & vexationis tuæ, & indue te decorem eius, quæ à Deo tibi data est gloria in æternum *Tom. I. lib. I. de Penitent. Cap. 8.*

Vnde nec illa quæstio vestra quicquam poterit afferre ponderis, quam sumitis de Epistola Ioannis dicentis: * Qui scit fratrem suum peccare peccatū nō ad mortem, petat, & dabit illi vitam Deus: quia nō peccat ad mortem. Est peccatū ad mortem, non de illo dico vtoret. Non enim ad Moysen & Hieremiā loquebatur, sed ad populum, qui suorum peccatorū alium precatorem deberet exhibere, cui satis est, si pro leuioribus delictis Deum precetur, grauiorum veniam iustorum orationibus reseruandam putet.

* Ioannes nō negat peccatoribus veniam.

Nam quomodo Ioannes diceret, non orandum pro delicto grauiore, qui legisset Moysen rogasse & impetrasse, vbi erar preuaricatio voluntaria, qui sciret etiam Hieremiā rogasse? Quomodo Ioannes diceret non orandū pro peccato, quod esset ad mortem,

qui ipse in Apocalypsi scripsit mādaturum Angelo Ecclesiæ Pergami: * Habes illic tenentes doctrinā Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filijs Israel, manducare immolata & fornicari: ira & tu habes tenētes doctrinam Nicolaitarum, similiter age pœnitentiam, alioquin venio tibi? Vides quōd Deus qui pœnitentiā exigit, veniam polliceatur? Denique & ibi dicit: Qui habet aures, audiat, quid Spiritus dicat Ecclesijs: Vincētī dabo manducare māna. Nōne ipse Ioannes cognouerat Stephanum pro persecutoribus suis, qui Christi nomen audire nō poterant, deprecatur, cū de ipsis à quibus lapidabatur, diceret: * Domine, ne statuas illis hoc peccatum: cuius precationis effectum in Apostolo videmus? Paullus enim, qui lapidantium Stephanum vestimēta seruabat, non multo postea per gratiam Christi factus Apostolus est, qui fuerat ante persecutor. *Tom. I. lib. I. de Penitent. Cap. 9.*

Stephanus orat pro persecutoribus.
* Act. 7.

Cùm igitur tam euidenti & ipsius Apostoli & scri-
 ptorum eius exemplo redarguantur, tamen adhuc
 obniti volunt, & auctoritatem aiunt apostolicè sibi
 suffragari sententiæ, allegantes scriptum ad Hebræ-
 os: * Impossibile est enim hos, qui semel illuminati * *Hebr. 6.*
 sunt, & gustauerunt donum cœlestè, & participes fa-
 cti sunt Spiritus sancti, & bonum gustauerunt Dei
 verbum, virtutesque futuri seculi, lapsos iterum re-
 nouari in pœnitentiam, rursus crucifigentes Filium
 Dei, & ostentatione triumphantes. Numquid Paul-
 us aduersus factum suum prædicare potuit? * *Dona* * *2. Cor. 5.*
 uit Corinthio peccatum per pœnitentiam: Quomo- *Paulus donauit Corinthio*
 do hic potuit sententiam suam ipse reprehendere? *peccatum per*
 Ergo quia non potuit quod ædificauerat destruere, *pœnitentiam.*
 non contrarium dixisse eum, sed diuersum aduer-
 tus. Quod enim cõtrarium est, seipsum impugnat:
 quod diuersum est, distinctam solet habere ratione.
 Ita autem contrariũ non est, vt alterum suffragetur
 alteri. Etenim quia de remittenda prædicauit pœni- *In Epistola ad*
 tentia, debuit & de ijs, qui iterandum putant bap- *Hebræos ne-*
 tismum, non silere: etiam post baptismum, si qui pec- *gat Apostolus*
 carent, donari eis posse peccatum, ne spe veniæ de- *lapsus in pecca-*
 stitutos iterandi baptismatis opinio vana peruerte- *ta iterandum*
 rer. Deinde iterandum non esse baptismum rationabi- *esse baptisma,*
 li disputatione suadendum fuit. De baptismate au- *reniam tamẽ*
 tem dictum verba ipsa declarant, quibus significa- *q̄ sden per pœ-*
 uit impossibile esse lapsos renouari in pœnitentiã. *nitentiam nõ*
 Per lauacrũ enim renouamur, per quod renascimur, *negat.*
 sicut ipse Paullus dicit: * Consepulti enim sumus cũ * *Rom. 6.*
 illo per baptismum in morte, vt quemadmodũ sur-
 rexit Christus ex mortuis per gloriam Patris, ita &
 nos in nouitate vitæ ambulemus. Et alibi: * Reno- * *Ephes. 4.*
 uamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum ho-
 minem qui secundum Deum creatus est. Et alibi: *
 Renouabitur sicut aquilæ iuuetus tua. Quod etiam * *Psal. 102.*
 aquila, cùm fuerit mortua, ex suis reliquijs renasca-
 tur: sicut per baptismatis sacramentum cùm fueri-
 mus peccato mortui, renascimur Deo, ac reforma-

- * *Ephes. 6.* mur. Vnum ergo baptismū docet, sicut alibi: * *Vna fides, vnum, inquit, baptisma.* Illud quoque euidēs, quòd in eo qui baptizatur, crucifigitur Filius Dei: quia non potuit caro nostra abolere peccatum, nisi crucifixa esset in Christo Iesu. Denique scriptū est:
- * *Rom. 6.* * *Quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus Et infra: Si enim complantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, scientes quia vetus homo noster simul confixus est cruci. Et ad Colossenses ait:*
- * *Coloss. 2.* * *Consepulti ei in baptismo, in quo & cōsurrexistis. Quod ideo scriptum est, vt credamus quia ipse crucifigitur in nobis, vt per illum peccata nostra mudentur, vt ipse chirographum nostrum affigat cruci, qui solus potest donare delicta. Ipse in nobis principatus & potestates triūphet: quoniam de ipso scriptum est: * Principatus & potestates ostentauit triumphās eos in semetipso. Ergo quod ait in hac Epistola quæ scribitur ad Hebræos, * Impossibile esse lapsos renouari in pœnitētiā, ac rursus crucifigentes Filium Dei, & ostentatione triūphantes: cōspectat, vt de baptismo dictum credamus, in quo crucifigimus Filium Dei in nobis, vt per illū nobis mundus crucifigatur: quia quadam triumphamus specie, dum similitudinē mortis eius assumimus, quòd principatus & potestates in sua cruce ostentauit ac triumphauit, vt in mortis eius similitudine nos quo-*

Semel Christi crucifixus est, vnum itaque et non plura sunt baptismata.
vniuersa legis baptismata destructa sūt, et vnum restat in Ecclesia.
 * *Ibidem.*

que de principatibus, quorum iugum deponimus, triumphemus. Semel autem crucifixus est Christus, semel peccato mortuus est, & ideo vnum non plura baptismata. Quid, quòd & supra doctrinā baptismorum prēmisi? Et quia multa erant baptismata in lege, merita reprehendit illos, qui perfecta dimittāt, & principia verbi requirant. Docet nos scire oportere, destructa esse vniuersa legis baptismata, vnum baptismata esse in Ecclesia. * Hortatur autem nos, vt relinquentes initium verbi ad perfectum tēdamus. Et hoc faciemus, inquit, si quidem permiserit Deus.

Non

Non potest enim sine favore Dei aliquis esse perfectus. Possem quidem etiam illud dicere ei, qui hoc de pœnitentiâ dictum putat: quia * quæ impossibilia sunt homini, possibilia sunt apud Deum: & potens est Deus, quando vult, donare nobis peccata, etiam que putamus non posse concedi. Et ideo quod nobis impossibile impetratu videtur, Deo donare possibile est. Nã & impossibile videbatur, vt peccatû ablueret aqua. Deniq; Naaman Syrus lepram suâ mundari per aquâ posse non credidit. Sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse, qui tantam donauit nobis gratiam. Similiter impossibile videbatur per penitentiam peccata dimitti. Concessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab Apostolis ad Sacerdotû officia transfusum est. Factum est igitur possibile quod impossibile videbatur. Sed tamẽ de baptisimo dictum, ne quis iteraret, vera ratione persuadet.

Tom. 1. lib. 2. de Pœnitent. Cap. 2.

Perlatum est tamen ad nos, etiam illud vos obijcere solere, quod dicatis scriptû esse: * Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, Spiritus autẽ blasphemia nõ remittetur hominibus: Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro. Quo exẽplo omnis assertio vestra destruitur & absoluitur. Scriptum est enim: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus. Cur igitur non remittitis? cur ligatis vincula, que non soluitis? cur nodos nequitis, quos non relaxatis? Remittite ceteris, agite de ijs, quos peccantes in Spiritum sanctum euangelica auctoritate in perpetuum astringi putatis. Et tamen quos astringat consideremus, repentes superiora lectionis ipsius, vt euidentiùs comprehendamus. Dicebant Iudæi: * Hic non eicit dæmonia nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. Respondit Iesus: Omne regnum diuisum contra se destruetur, & omnis ciuitas vel domus diuisa contra

* Matth. 19.

Potens est Deus donare nobis peccata, etiam que putamus non posse concedi.

Cõcessit Christus Apostolis facultatẽ remittendi peccata, & ea ad nos translata est.

* Matth. 12.

Peccata in Spiritu sancto quibus non possunt remitti.

* Lucæ 11.

contra se, non stabit. Si enim sathanas sathanam eijcit; aduersum se diuisus est: quomodo ergo stabit regnum eius? Quod si ego in Beelzebub eicio dæmonia, filij vestri in quo eijciunt? De ijs vti que expressum videmus, qui Dominum Iesum in Beelzebub eijcere dæmonia loquebantur, quibus sic respondit Dominus, quod sathanæ hæreditas in ijs esset, qui sathanæ compararent Saluatorem omnium, & in regno diaboli constituerent Dei gratiam. Et vt cognosceremus, quia dixit de hac blasphemia, adiunxit: Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Hos ergo, qui hæc loquuntur, negat ad veniam pertinere. Denique Petrus Simoni, qui magicæ artis cõsuetudine deprauatus putasset, quod gratiam Christi per impositionem manuum, atque infusionem Spiritus sancti cõpararet pecunia, ait: * Non est tibi pars neque fors in hac fide: quia cor tuum non est rectum apud Deum. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & precare Dominum, si forte remittatur tibi recordatio cordis tui. In obligatione enim iniquitatis, & amaritudine fellicis video te esse. Vides quod hunc magica vanitate blasphemiam in Spiritum sanctum, apostolica auctoritate condemner, & eo magis, quia puram conscientiam fidei non habebat: & tamen non interclusit ei spem veniæ, quem inuitauit ad pœnitentiam. Responsum est igitur à Domino blasphemiam Pharisæorum, & ideo his potestatis suæ gratiam negat, quæ in remissionem peccatorum est, qui cœlestem eius potestatem diabolico fultam suffragio vindicarent. Eos quoque asserit diabolico vti spiritu, qui separarent Ecclesiam Dei: vt omnium temporum hæreticos & schismaticos comprehenderet, quibus indulgentiam negat: quod omne peccatum circa singulos est, hoc in vniuersos: Soli enim sunt, qui volunt soluere Christi gratiam, qui Ecclesie mēbra discernunt, propter quã passus est Dominus Iesus, Spiritusq; sanctus datus est nobis. Denique vt sciatis quia de di-

*Simon Magus gratiam Spiritus sancti pecunia mercari voluit.
* Act. 8.*

Petrus Simoni Mago non interclusit spem veniæ.

Hæreticis indulgentiam negat Christus: quia extra Ecclesiam sunt.

Cap. 13.
Confessionis
meum,
pergit.
xit: Jo
remitte
remitt
manne
luit:
crus
gre
cel
bor
cler
cõm
Om
salu
dite
Beel
Vid
ve
nit
Pe
se
tere
Sim
rec.
nar
ve
ra
Ap
pro
nec
cio
si p
tauit
dom

spersionibus dicit, sic habemus scriptum: * Qui nō est * *Matt. 12. 08*
 mecum, contra me est: & qui nō colligit mecum, di- *Luce 11,*
 spergit. Et vt sciremus de his dictum, statim subiun-
 xit: Ideo dico vobis, omne peccatū & blasphemia
 remittetur hominibus, Spiritus autē blasphemia nō
 remittetur hominibus. Cum dicit: Ideo dico vobis:
 nōne euidenter hoc præ ceteris à nobis intelligi vo-
 luit? Meritoque adiunxit: Arbor bona bonos fru- *Hæretici quō*
 ctus facit, mala autē arbor malos fructus facit. Con- *ad Ecclesiæ v-*
 gregatio eam mala bonum facere fructum non po- *nitatē redeūe*
 test. Arbor itaque congregatio est, fructus boni ar- *venīā sceleris*
 boris, filij Ecclesiæ sunt. Et ideo reuertimini ad Ec- *à Deo impe-*
 clesiam, si qui vos separastis impie. Omnibus enim *trare possums*
 conuersis pollicetur veniam, quia scriptum est: * *Ioel. 2.*
 Omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, *Inde ispeccatiō*
 saluus erit. Denique etiam Iudæorum populus, qui *in Spiritū san-*
 dicebat de Iesu: dæmonium habet: qui dicebat: * in *ctū Deus reo*
 Beelzebub eiecit dæmonia: qui crucifixit Dominum *misit.*
 Iesum, Petri prædicatione vocatur ad baptismum, ** Ioan. 8.*
 vt sceleris tanti merita deponat. *Tom. 1. lib. 2. de Pœ-*
nitent. Cap. 4.

Referunt tamen quæstionem de verbo apostoli
 Petri: quia dixit: si forte, & putant non confirmasse
 Petrum, vt agenti pœnitentiam peccatum remitteret.
 Sed considerent de quo loquatur, hoc est, de
 Simone, qui ex fide non crederet, sed dolum cogita-
 ret. Denique & Dominus dicenti ei, cuius non ple-
 nam sinceritatem videret, Sequar te, ait: Vulpes fo-
 ueas habet. Quem ergo Dominus ante baptismum
 prohibuit sequi, quoniam fraudulentū videbat, mi-
 raris si post baptismum præuaricantem non absoluit
 Apostolus, quem in obligatione iniquitatis manere
 pronunciat? Sed hoc illis responsum sit. Ego autem
 nec Petrum dubitasse dico, nec verbi vnus præjudi-
 cio tantam causam strangulandam arbitror. Nam
 si putant dubitasse Petrum, numquid & Deus dubi-
 tauit, qui ait ad Hieremiam prophetā: * Sta in atrio
 domus Domini, & responsum dabis omni Iudæ, his
 qui

Apostolū Pœ-
trū non dubi-
tasse veniā do-
nari posse etiā
maximis pec-
catoribus, dīō
ad Simonem
ait, Si forte
remittatur tū
bi recordatio
cordis tui.
Particula (Si)
nō est semper
in Scriptura
sacra dubitā-
tis.

** Hierem. 26.*

qui veniunt adorare in domo Domini, omnia verba quæ constitui tibi respōdere illis: noli auferre verbum, forsitan audient, & auertantur? Dicant ergo, Dominum ignorasse, quid esset futurum. Sed non ignorantia ex verbo exprimitur: sed in Scripturis diuinis frequens huiusmodi consuetudo aduertitur, eo quod simplex sit elocutio. Siquidē & ad Ezechiel dicit Dominus: * Fili hominis, mittam ego te ad domum Israel, ad eos, qui me exacerbauerunt, ipsi & patres eorum vsque in hodiernum, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus, si forte audient & terrebuntur. Nesciebat ergo eos posse aut non posse conuerti? Non ergo semper dubitantis ista est elocutio. Denique ipsi sapientes seculi, qui omnem gloriam statuunt in expressione verborum, quod Latine, fortē, dicimus, Græce τὰχα, non vbiq̄ue pro dubitatione posuerunt. Aiunt itaque dixisse primum suorum poetam: * ἢ τὰχα χηραῖσμαι, quod est, cito vidua ero. Et alibi: τὰχα γὰρ οἱ κατακτανισοῦσιν ἅπαντες ἱσφοῦ μὴδῖντες. Non enim dubitaret omnibus simul inturgentibus, vnum facile ab vniuersis posse prosterni. Sed nos nostris magis, quàm alienis vtamur. Denique habes in Euangelio, quia ipse Filius de Patre ait, cùm misisset seruos ad vineam suam, & occisi essent, dixisse Patrem: * Mittam Filium meum dilectissimum, forsitan ipsum verebuntur. Et alibi ex sua persona Filius ait: * Neque me scitis, neque Patrem meum. Si enim me sciretis, & Patrem meū forsitan sci-

* Ezech. 3.

* Iliad. 3.

* Matth. 21.

* Ioan. 8.

Petr⁹ nō dubitauit de Christi munere, à quo soluēdorū peccatorū acceperat potestatem. Baptismi iterare cupiunt hæretici.

Si ergo his verbis vsus est Petrus, quibus Dominus vsus est sine præiudicio sententiæ suæ, cur non accipiamus & Petrum his vsum sermonibus sine suæ fidei præiudicio? Neque poterat dubitare de Christi munere, qui sibi soluendorum peccatorum dederat potestatem, præsertim cùm versutijs hæreticorum locum nō deberet relinquere, qui ideo volunt spem hominum destituere, vt iterandi baptismatis apud desperantes facilius inducant persuasiōem. Sed Apostoli hoc habentes secundum Christi magisteriū penitentiam

nitentiam docuerunt, sponderunt veniã, culpam relaxarunt: Sicut & David docuit, dicens: * Beati * *Psal. 31.*
 quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Vtrumque enim beatum dixit, & cuius iniquitas remittitur per lauacrum, & cuius peccatum tegitur operibus bonis. Qui enim agit pœnitentiam, non solũ diluere lacrymis debet peccatum suum: sed etiam emendationibus factis operire & te-

gere delicta superiora, vt non ei imputetur peccatum. *Peccata teguntur & bap-tismate & bonis operibus.*
 Ergo tegamus lapsus nostros posterioribus factis, solum debet diluere lacrymis peccatum, sed etiam emendationibus factis. *Qui pœnitentiam agit non solum debet diluere lacrymis peccatum, sed etiam emendationibus factis tegere delicta superiora.*
 me & castigatus sum, sicut vitulus non sum edoctus. *Hier. 31.*
 Vitulus enim ludit, & pœsepe deserit, & ideo Ephraim sicut vitulus non est edoctus, longe positus à pœsepe, quia pœsepe Domini deseruit, & Hieroboam securus vitulos adorauit, quod prophetia futurum per Aaron indicauerat sic lapsurum populum Iudæorum. Ideo que agens pœnitentiam, dicit: Conuertere me, & conuerter, quia tu Dominus meus: quia in nouissimo captiuitatis meæ pœnitentiam egi, & postquam cognoui, ingemui super dies confusionis, & subiectus sum tibi, quia accepi opprobriũ & demonstraui te. *Tom. 1. lib. 2. de Pœnitent. Cap. 5.*

IIII. *Contritione, qua verus & vilis est de peccatis dolor, ad salutarem pœnitentiam opus esse, eaq; ad percipiendam gratiam nos prapare.*

Sed audiant qui agunt pœnitentiam, quomodo *Magno affectu & intimorum viscerum concussione agenda est pœnitentia.*
 Sagere debeãt, quo studio, quo affectu, qua mentis intentione, qua intimorũ concussione viscerum, qua cordis conuersione. Vide, inquit, Domine, quia tribulor, venter meus turbatus est à fletu meo, conuersum

* *Thren. 2.**Hieremias
quomodo agē
da sit pœnitē-
tia docet.**Pœnitētia Ni-
muitarum.** *Ion. 3.**Christus iubet
fere mulieres
Hierosolymi-
tanas.** *Lucæ 23.** *2. Reg. 24.**Dauid lacry-
mis sibi & po-
pulo suo veniā
à Deo impet-
trauit.** *Ezech. 2.**Ezechiel ius-
sus est flere
Hierusalem.** *Eccles. 7.*

uersum est cor meū in me. Cognouisti intentionem animi, fidem mentis cognosce & habitum corporis.

* Sederunt, inquit, in terra, tacuerunt seniores filiarum Sion, & imposuerunt terram super caput suum, praecinxerunt se cilicio, deduxerunt in terram principes, virgines Hierusalem defecerunt in lacrymis, oculi mei caligauerunt. Turbatus est venter meus, effusa est in terra gloria mea. * Sic fleuit & Niniue populus, & denunciarum excidium ciuitatis euasit. Tanta est enim pœnitentiæ medicina, vt mutare videatur suam Deus sententiam. In te est igitur vt euadas, vult se rogari Dominus, vult de se sperari, vult sibi supplicari. Homo es, & vis rogari vt ignoscas, & putas Deum tibi non rogati ignoscere. Ipse Dominus Hierusalem fleuit, vt quia ipsa flere volebat, Domini lacrymis ad veniā pertineret. Ipse nos flere vult, vt euadere possimus, sicut habes scriptum in Euangelio: * Filiarum Hierusalem nolite me flere, sed vos ipsas flete. * Fleuit Dauid & meruit vt mortem populi pereuntis diuina remoueret misericordia, quando tribus sibi propositis optionibus, eam tamen in qua maiorem Domini miserationem experiretur, elegit. Quid erubescis tu peccata tua flere, cum Deus prophetas iusserit flere pro populis? * Denique & Ezechiel iussus est flere Hierusalē, & accepit librum, in cuius capite scripta erant, lamentatio, & melos & vx, duo tristitia, & vnū delectabile, quoniam ille saluus erit in futurum, qui in hoc seculo plus fleuerit. * Cor enim sapientium in domo luctus, & cor stultorum in domo epularum. Et ipse Dominus ait: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. *Tom. 1. lib. 2. de Pœnitentia, Cap. 6.*

An quisquam ferat vt erubescas Deum rogare, qui nō erubescis rogare hominem, & pudeat te Deo supplicare quem non lates, cum te non pudeat peccata tua homini quæ lateas confiteri? An testes precationis & conscios refugis, cum si homini satisfaciendū sit, multos necesse est ambias, obsecres, vt dignen-

gnentur interuenire, ad genua te ipse proflernas, osculeris vestigia, filios offeras culpæ adhuc ignaros, paternæ etiam veniæ precatore. Hoc ergo in Ecclesia facere fastidis, vt Deo supplices, vt patrocinium tibi ad Deum obsecrandum sanctæ plebis requiras, vbi nihil est quod pudori esse debeat, nisi nõ fateri, cum omnes simus peccatores, vbi ille laudabilior qui humilior, ille iustior, qui sibi abiectior.

Peccatores ipsi Deo supplicare, & sanctæ plebis patrocinium requirere debent.

Fleat pro te mater Ecclesia, & culpâ tuam lacrymis lauet, videat te Christus mœrentem, vt dicat: Beati tristes, quia gaudebitis. Amat vt pro vno multi rogent. Denique in Euangelio motus viduæ lacrymis, quia plurimi pro ea flebant, filium eius resuscitauit.

Ideo citius exaudiuit Iesus Petrum vt Dorcas resurgeret, quia pauperes mortem mulieris ingemiscabant. Ideo ipsi Petro statim dimisit, quia amarissime fleuit. Et tu si amarissime fleas, Christus ad te respiciet, culpa discedet. Vfus doloris ablegat luxuriâ criminis, erroris delicias. Ita dũ dolemus admissa, admittenda excludimus, & fit quædam de condemnatione culpæ, disciplina innocentie. Nil ergo te reuocet à pœnitentia, hæc tibi communis cum sanctis est. Vt inamque imitanda talis, qualis sanctorum deploratio. Dauid manducabat sicut panem cinerem, & potum suum lacrymis temperabat. Ideo nũc amplius gaudet qui amplius fleuit. Per exitus aquarum descenderunt, inquit, oculi mei. *Lib. 2. de Pœnitentia, Cap. 10.*

Iesus facilius exaudiuit Petrum vt Dorcas resurgeret propter gemitus pauperum. Dum dolemus admissa, admittenda excludimus.

Baptizatus homo si postea defertor violatorque sacramenti fuerit peccat, & Deum repellit à se. Si autem agat pœnitentiam ex toto corde, vbi Deus videt, saluabitur, sicut vidit cor Dauid, quando increpatus à Propheta grauiter post comminationes terribiles Dei exclamauit dicēs: Peccaui, & mox vt audiuit, abstulit peccatum suum. Quantum valent tres syllabæ. Tres enim syllabæ sunt: Peccaui, sed in istis tribus syllabis flamma sacrificij cordis eius ad cœlum ascendit. Ergo qui egerit veraciter pœnitentiam, &

Dauid dum inquit Peccaui, flamma sacrificij cordis eius ad cœlum ascendit.

solutus fuerit à ligamento quo erat constrictus, & à Christi corpore separatus, & bene post pœnitentiã vixerit, & post reconciliationem cum defunctus fuerit, ad Dominum vadit, ad requiem vadit, à regno Dei nõ priuabitur, & à populo diaboli separabitur. *Tom. 1. in exhortatione ad agendam pœnitentiã.*

Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne desisteris à me.] In orationibus igitur & obsecrationibus cum dolore & lacrymis exigenda pœnitentiã est, vt illam gloriam Dei videre mereamur. Neque te moueat quòd luctus, do'or, maceratio corporis, grauissimæ passiones sunt. Et si grauissimæ videntur, tamen *indignæ sunt huiusmodi passiones ad superuenturã gloriam, sicut testis est tibi Apostolus Paulus. Non pigeat ergo nos hic leuora ferre, vt ibi plena laudis & gloriæ possimus adipisci, pro temporalius laboribus perpetua præmia reportantes per Dominum Iesum, *Tom. 4. in enarrat psal 37.*

In orationibus cum dolore et lacrymis exigenda pœnitentiã est.
* Rom 8.
Pro temporalius laboribus perpetua præmia reportamus per Dominum Iesum.

Quia humiliatur Hierusalê, merito postea ei dicitur: Defecit iniquitas tua filia Sion. Et omni qui pœnitentiã egerit, lacrymis proprijs peccata deflexerit, bene dicitur: Defecit iniquitas tua. Alibi quoque sub hac littera dicit Hieremias: *Boniterant vulnerati gladio, quàm vulnerati fame. Abierunt compuncti à natiuitate agrorum. Compungimur igitur, quando nostrorum agimus pœnitentiã delictorum, compungimur etiam recordatione delictorum. Vnde ait propheta Dauid: *Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini.

* Thren. 4.
* Psal. 4.
Compunctio ad quid vultis sit peccatoribus.

Pœnitentiã excludit verecundiam flagitiij confitendi.

Qui autem compungitur, vtique delectationem excludit erroris: & qui agit pœnitentiã, excludit pudorem, sequestrat verecundiam flagitiij confitendi, vt recuperandã spem salutis inueniat. Merito quæ & ipse Dauid, vbi agnouit errorem: Peccaui, inquit, Domino. Tantis rex, tantus propheta non erubuit peccatum proprium confiteri, & ideo dictum est ei: Et Dominus abstulit peccatum tuum. *Tom. 4. Sermon. 9. in psalmum 118. statim in principio.*

Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix.] *Confessio deo*
 Lacrymis confitere delicta, dicat de te quoque iusti- *lictorum lacry*
 tia illa cœlestis: Lacrymis suis rigauit pedes meos, & *mosa esse de-*
 capillis suis terfit. Et fortasse ideo non lauit pedes *bes.*
 suos Christus, vt eos lacrymis nos lauemus. Et bonæ
 lacrymæ, quæ non solum nostrum possunt lauare deli-
 ctum, sed etiam verbi cœlestis rigare vestigium, vt
 gressus in nobis eius exuberent. Bonæ lacrymæ, in
 quibus non solum redemptio peccatorum, sed etiam
 refectio est iustorum. *Tom. 3. lib. 6. Comment. in cap 7.*
Luce.

V. *Confessionem sacramentalem ad salutem*
consequendam necessariam esse.

AN quisquam ferat vt erubescas Deum rogare, *Sacerdotibus*
 qui non erubescis rogare hominem, & pudeat *secreta consci-*
 te Deo supplicare quem non lates, cum te non pu- *entia nostra*
 deat peccata tua homini quem lateas cõfiteri? *Tom. patefacimus.*
1. lib. 2. de Pœnitent. Cap. 10.

Quid est bene viuere post pœnitentiã? doce nos.
 Dico vobis, abstinere ab ebriofitate, à concupiscen-
 tia, à furto, à malo eloquio, ab ipso immoderato risu,
 à verbo otioso, vnde reddituri sunt homines ratio-
 nem in die iudicij. Ecce quàm leuia dixi, vt tacerem
 grauia & pestifera. Et aliud dico. Nõ solum post pœ-
 nitentiã ab istis intus homo obseruare se debet, sed
 & ante pœnitentiã dum sanus est, qui nescit si pos-
 sit ipsam pœnitentiã accipere, & confiteri Deo & *Deo et Sacer-*
 Sacerdoti peccata sua. Ecce quod dixi post pœnitenti- *doti peccata*
 tiam, dico ante pœnitentiã melius. *Tom. 1. in exhort. confitẽda sum.*
sat. ad agendam pœnitentiã.

Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore *Verecunda cõ*
 tuo corripas.] Plurimum suffragatur reo verecunda *fessio plurimõ*
 confessio: & pœnam quam euitare non possumus, *suffragatur*
 pudore subleuamus *Tom. 4. in psal. 37.* *reo.*

Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus
 tuis, vt non confundar.] Cortuum cogitationum
 tuarum est scaturigo. In illo fonte vel turbida aqua

*Cor mūdatur
cōfessione pec-
catorum.*

* *Luca 18.*

impuritatē euomitur, vel sincerę pietatis vnda pro-
rumpit. Didicisti cor esse mundandum, discę quęni-
admodum mundes. Mundat hunc fontem iustificatio
legitima, hoc est, confessio peccatorum. * Deni-
que Publicanus ille qui peccata propria fatebatur,
iustificatus magis de templo quàm Pharisæus exi-
uit, quia ieiunia sua & munera Pharisæus atque in-
nocentiam præferebat. Munda ergo aquam tuam,
illam aquam de qua dictum est: Aqua alta consilium
in corde viri. Bonam tibi aquam natura dedit, nisi
eam cœno tuo polluas, ipsa te diluit, si pura, si sim-
plex, si etiam naturalis sit, si nihil habeat sordidum
atque terrenum. Quid mali est, si ea aqua quę mun-
dare debeat polluat? Sed nõ est aqua tua quę te pol-
luit. Ita aqua aliena est. Denique dictum est tibi: Ab
aliena aqua abstine te. Aliena aqua mentitur & fal-
lit, & cōtrarium naturę profluit. Ideo ait: * Filij ali-
eni mentiti sunt mihi. Nam si alieni nõ fuissent, vti-
que non sefellisset. Nemo enim gloriatur castum
se habere cor, quemadmodum Solomon dixit: Sed
* qui gloriatur, in Domino gloriatur, qui sanctis suis
cor mundum creare dignatus est, & immaculatũ fa-
cere iustificationibus suis. Quę sint iustificationes
audisti dicentem: * Dic iniquitates tuas, vt iustifice-
ris. Ergo qui iniquitates suas dicit, iustificatur: Qui
autem iustificatur, non confunditur, quia pudorem
peccatorum matura confessione præuenit. *Tom. 4.*
Serm. 10. in psal. 118.

* *Psal. 17.*

* *2. Cor. 10.*

* *Esa. 43.*

*Qui confitetur
iniquitates, iu-
stificatur.*

Meritoque sanctus Dauid de hac historia mysti-
cum psalmum quinquagesimũ scripsit, propter Bet-
sabeę nuptias, dicens: * In plurimum laua me ab in-
iustitia mea, & à delicto meo munda me. Si iniquita-
tem suam Dei amicus cognoscit, & meritis suis ob-
stare delictum, si denique Deo se peccasse cõfiteretur,
cur tu de confessione criminis erubescas, cum crimi-
nis commentum, non confessio sit pudori? *Tom. 5. lib.*
3. Comment. in cap. 3. Lucae.

* *Psal. 50.*

*Propter vere-
cundia non es-
se confessionē
prætermittens
dam.*

Pater, inquit, peccaui in cælum & coram te.] Hęc
est

est prima confessio apud auctore naturæ, præfulem misericordix, arbitrum culpa: Sed etsi Deus nouit omnia, vocè tamen tuæ confessionis expectat. Ore autem confessio fit ad salutem: quia alluat pondus erroris qui quis ipse se onerat: & accusationis excludit inuidiam, qui accusatorem præuenit confitendo: * Iustus enim in primordio sermonis accusator est sui. Frustra autem velis occultare quem nihil fallas, & sine periculo prodas quod scias esse iã cognitum. Confiteri magis, vt interueniat pro te Christus, * quem aduocatum habemus apud Patrem. Ro. * 1. Ioan. 2. Cur facienda
 get pro te Ecclesia, & illa crymet populus. Nec vereare ne non impetres. Aduocatus spondet veniam, patronus promittit gratiam, reconciliationem tibi paterne pietatis pollicetur assertor. Crede quia veritas est, acquiesce quia virtus est. Habet causam vt pro te interueniat, ne pro te gratis mortuus sit. Habet & causam ignoscendi Pater, quia quod vult Filius, vult & Pater. Tom. 5. lib. 7. Comment. in cap. 15. Luca.

V I. Sacerdoti potestatem absoluedi à Christo Domino esse tributam.

Sed aiunt (Nouatiani) se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem referuent: imo nulli maiorem iniuriam faciunt, quàm qui eius volunt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cum ipse in Evangelio sanctum, quorù remisistis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis detenta erunt, Quis est ergo qui magis honorat, vtrum qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in vtroque seruat obedientiam, vt peccatum & alliget & relaxet. Hæresis in altero immitis, in altero inobediens, vult ligare quod non resoluat, non vult soluere quod ligauit, in quo se sua damnat sententia. Dominus enim par ius & soluendi esse voluit & ligandi, qui vtrumque pari conditione permisit. Ergo qui soluendi ius

*Novatiani a-
 iunt se soli deo
 potestatem re-
 mittendorum
 peccatorù re-
 seruare.
 * Ioan. 20.
 Ecclesia peccatum et alligat
 & relaxat.*

non habet, nec ligandi habet. Sicut enim secundum dominicam sententiam, qui ligandi itis habet, & soluendi habet: ita istorum assertio seipsam strangulat, vt quia soluendi sibi ius negant, negare debeant & ligandi. Quomodo igitur potest alterum licere, alterum non licere? Si quibusdam datum vtrumque est licere, aut vtrumque non licere, certum est Ecclesiæ vtrumque licere, hæresi vtrumque non licere. Ius enim hoc solis permissum Sacerdotibus est. Recte igitur Ecclesia vendicat, quæ veros Sacerdotes habet, hæresis vendicare nõ potest, quæ sacerdotes Dei non habet. Non vendicando autē ipsa de se pronunciat, quod cum Sacerdotes non habeat, ius sibi vendicare non debeat sacerdotale. Ira in impudēti contumacia, pudētem cernimus confessionem. Spectat etiam illud, quoniam qui Spiritum sanctum accipit, & soluendi peccati potestatem & ligandi accipit. Sic enim scriptum est: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur, & quorum retinueritis detenta erunt: ergo qui soluere non potest peccatum, non habet Spiritum sanctum. Munus Spiritus sancti est officium sacerdotis, ius autem Spiritus sancti, in soluendis ligandisque criminibus est. Quomodo igitur munus eius vindicat, de cuius diffidunt iure & potestate? *Tom. 1. lib. 1. de Penitent. Cap. 2.*

Ius remittendi peccata solis Sacerdotibus permissum.

Munus Spiritus sancti est officium Sacerdotis.

Dominus vult à seruis suis ea fieri in nomine suo, quæ faciebat ipse positus in terris.

** Ioan. 14.*

Act. 9.

Apostoli miracula faciebant.

** Matth. 14.*

** Matth. 5.*

Apostoli lux mundi.

** 4. Reg. 2.*

Vult Dominus plurimum posse discipulos suos, vult à seruis suis ea fieri in nomine suo, quæ faciebat ipse positus in terris. Denique ait: * Et maiora his facietis. Dedit vt mortuos suscitarent. Et cū ipse Saulo reddere posset vsus videndi, eum tamen ad Ananiam discipulum suum misit, vt eius benedictione Saulo refunderentur oculi quos amiserat. * Petrum quoque secum in mari iussit ambulare, & quia titubauit, reprehendit ilico, eo quod dona gratiarum fidei pauxillitate minuisset. * Dedit etiam discipulis vt lux mundi essent per gratiam, quia erat ipse lux mundi. Et quia descensurus esset è cælo, & in cælum ascensurus, * Heliam ad cælum leuauit, inde eum ter-

ris

ris placito redditurus tempore. * Baptizaturus quo-
 que in spiritu sancto & igni, per Ioannē baptisma-
 tis sacramenta præmisit. Omnia denique donauit
 discipulis suis, de quibus ait: * In nomine meo da-
 monia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes
 tollent, & si mortiferum quid biberint, non eos no-
 cebit, supra ægros manus imponent, & benehabe-
 bunt. Omnia ergo dedit, sed nulla in his hominis
 potestas est, vbi diuini muneris gratia viget. Cur er-
 go manus imponitis, & benedictionis opus creditis,
 si quis forte reualuerit ægrotus? Cur præsumitis ali-
 quos à colluione diaboli per vos mundari posse?
 Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non
 licet? In baptismo vtrique remissio peccatorū omni-
 um est. Quid interest vtrum per pœnitentiã, an per
 lauacrum hoc ius sibi datum Sacerdotes vindicent?
 Vnum in vtroque ministerium est. Tom. 1. lib. ... de Pœ-
 nitent. Cap. 7.

Iudas ad remedium peruenire non potuit, cùm
 diceret: * Peccauit quod tradiderim sanguinem iu-
 stum: qui alienum ignem voluebat in pectore suo,
 qui eum inflammauit ad laqueum. Indignus enim
 remedio fuit, quia non intimo mentis conuersus in-
 gemuit, & sedulo gessit pœnitentiã. Tantæ enim
 pietatis est Dominus Iesus, vt & ipsi donaret veniã, si
 Christi expectasset misericordiam. Hanc ergo cul-
 pam Sacerdotes non auferunt, neque peccatum eius,
 qui in dolo se offert, & adhuc in studio delinquendi
 est. Non enim possunt epulari in eo quod plenum
 fraudis & serpētis interius cicatricis est. Cibus enim
 Sacerdotis est in peccatorum remissione. Vnde ait
 princeps Sacerdotum: Meus cibus est, vt faciam vo-
 luntatem Patris mei qui in celo est. Quæ est volun-
 tas Dei, nisi ea, cùm conuersus ingemueris, tunc sal-
 uus eris. Tom. 3. lib. Epist. 1. Epist. 3.

Aperuit eis sensum, vt intelligerēt ea quæ scripta
 sunt. Spiritum sanctum vel illis vndecim, quasi per-
 fectionibus insufflauit, & reliquis postea tribuendum
 esse

Facilitatē res
 mittendi pec-
 cata per bapti-
 smum & pœ-
 nitentiã iure
 sibi Sacerdotes
 vindicare posse
 sunt.

* Matth. 27.

Iudas cur non
 inuenit gra-
 tiam.

Sacerdotes pec-
 cata q̄s qui in
 studio delinquē-
 di permanēt,
 auferre neque-
 unt.

* Ioan. 4.

esse promittit: vel iisdem ibi insufflavit, hic spondet. Nec videtur esse contrarium, cum diuisiones gratiarum sint. * Alij enim datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alteri fides in eodem spiritu, alteri gratia curationum, alij genera linguarum. Ergo aliam insufflavit ibi operationem, hic aliam pollicetur. Ibi enim remittendorum gratia tributa est peccatorum, quod esse videtur angustius: & ideo insufflatur à Christo, vt credas Spiritum Christi, & credas de Deo Spiritum. Deus enim solus peccata dimittit. Lucas autem linguarum gratiam descripsit effusam. Denique ibi habes: * Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remissa erunt. At vero in Actibus Apostolorum sic habes: * Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui varijs linguis, quomodo Spiritus dabat loqui his. *Tom. 5. lib. 10. Comment. in cap. 24. Lucae.*

* 1. Cor. 12.

Remittere peccata mun⁹ est Spiritus sancti

* Ioan. 20.

* Act. 2.

V II. Absolutionem Sacerdotis actum iudicialem esse.

In Ecclesia teneri debet forma iustitiæ.

Secundū verbum Dei dispensanda est misericordia debitoribus.

Miserere, inquit, mei secundum verbum tuum.] In ipsa Ecclesia, vbi maxime misereri decet, teneri quàm maxime debet forma iustitiæ, ne quis à communionis consortio abstentus, breui lacrymula atque ad tempus parata, vel etiam vberioribus fletibus communionem quam plurimis debet postulare temporibus, facilitate sacerdotis extorqueat. Nõne cum vni indulget indigno, plurimos facit ad prolapsionis contagiũ prouocari? Facilitas enim veniæ incentiuum tribuit delinquenti. Hoc ideo dictum est, vt sciamus secundum verbum Dei, secundum rationem dispensandam esse misericordiã debitoribus. Medicus ipse si serpentis interius inueniat vulneris cicatricem, cum debeat refecare vlceris vitium ne latius serpat, tamen à secãdi vrendi que proposito lacrymis inflexus egroti, medicamentis regat quod ferro aperendum fuit, nõne ista inutilis misericordia

fericordia est, si propter breuem incisionis vel ex-
 fionis dolorem corpus omne tabescat, vita vsus in-
 tereat? Recte ergo & Sacerdos vulnus ne latius ser-
 pat à toto corpore Ecclesiæ, quasi bonus medicus
 debet abscondere, & prodere virus criminis quod la-
 tet, non fouere, ne dum vnum excludendum non pu-
 tar, plures faciat dignos quos excludat ab Ecclesia.
Tom. 4. Serm. 8 in psal. 118.

VIII. *Ad veram pœnitentiam non solum spe-
 ctare nouam vitam, sed & pro peccatis
 præteritis satisfactionem.*

Pœnitudo necessaria est, sicut vulneratis sunt
 necessaria medicamina. Sed quanta pietas &
 qualis necessaria pœnitentia, quæ aut æquet crimi-
 na, aut certe excedat? Vide ergo si simplex hoc pec-
 catum adulterij est, an duplex sit per illam necesse que
 facta dicitur in occulto, & secundum conscientiæ
 molem exhibenda est pœnitentiæ magnitudo. Pœ-
 nitentia ergo non verbis agenda est, sed & actu. Hęc
 autem sic agitur: Si tibi ante oculos ponas de quan-
 ta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum
 deletum sit, & si te iam credas prope ipsas positâ te-
 nebras exteriores, vbi erit fletus oculorum & stridor
 dentium sine fine. Cùm hæc certa fide sicut est ani-
 mo conceperis, quia necesse est præuaricatricę ani-
 mam tartareis pœnis & gehennæ ignibus tradi, nec
 aliud remedium constitutum esse post baptismum
 quàm pœnitentiæ solatium, quantamuis afflictio-
 nem, quantumuis laborem & indecorem subire, esto
 contenta, dummodo ab æternalibus pœnis libere-
 ris. Ergo hæc tu tecum cogitans, & mente retractans,
 proprii facti tu ipsa iudex esto crudelior. In primis
 omnis cura vitæ huius interimenda tibi est, & quasi
 mortuam te existimans sicut es, quomodo possis re-
 uiuiscere cogita. Deinde lugubris tibi accipiēda est
 vestis, & mens ac membra singula digna castigatio-
 ne puniēda. Ampudentur crines, qui per vanam glo-
 riam

*Pœnitentia nõ
 verbis agēda
 est, sed actu.*

*Quomodo vir
 lapsa pro
 peccatis satis-
 facere debeat.*

riam occasionem luxuriæ præstitērūt. Desuuant oculi lacrymas, qui masculum simpliciter non aspexerunt. Pallefcant facies, quæ quondam viriuit impudice. Denique totum corpus in cutia maceretur, cinere aspersum & opertum cilicio perhorrescat, quia male sibi de pulcritudine placuit. * Cor vero sit liquefcēs sicut cera, ieiunijs inquietans seipsum, & cogitationibus ventilās quare sit ab inimico subuersum. Sensus etiam crucietur, quia in mēbra corporis cum haberet dominationem, malo cessit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentię si fuerit perseverans, audebit sperare, etsi non gloriam, certe pœnæ vacuationem. Dicit enim Deus: * Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Conuertimini ex toto corde vestro, in ieiunio, & fletu & in planctu, dirumpite corda vestra, & non vestimentum, quoniam pius & misericors sum. * Sic conuersus magnus ille Dauid iustificatus est. * Sic Niniue peccatrix illa ciuitas incumbentem sibi euasit interitum. Peccator ergo si sibi ipsi non pepercerit, à Deo illi parcitur. Et si futuras pœnas gehēnæ perpetuas in hoc paruo vitæ spatio compensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ alta & proluxa opus est medicina.

*Grande scelus
grandē habet
necessariā sa-
tisfactionem.*

Grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem. Nam nō est dubium leuius esse crimen, vbi peccatum suum vltro homo confitetur & pœnit. At vbi celans mala sua inuuit detegitur & nolens prouenisse negare nō poteris. Et ideo fortius est dolendum, quia peccatum est fortius. Si mente cerneant homines peccatores quale iudicium imminet mundo, sensus humanus non dispergeretur vanitate seculari, si non infidelitate grauaretur. Quantum uis & quale muis cruciatum longior vita duceret optarent, dummodo in illas pœnas æterni ignis non incurrerent. Sed tu quæ iam ingressa es agonem pœnitentiæ, insiste misera fortiter, inhære tamquam naufragus tabulæ, sperans per ipsam te de profundo cri-

*Pœnitētia fec-
cūda post nau-
fragiū tabula.*

minum

minum liberari. In hære pœnitentiæ vsque ad extremam vitæ, nec tibi præsumas ab humano die posse veniã dari, quia de ipse te, qui hoc tibi polliceri voluerit. *Quæ enim proptie in Dominum peccasti, ab illo solo te conuenit in die iudicij expectare remedium. Tom. 1. lib. ad virginem lapsam, Cap. 8.*

De te autem fili serpentis, minister diaboli, violator templi Dei, qui vno scelere duo crimina perpetrasti, adulterium vsque & sacrilegium. Sacrilegium plane, vbi vas Christo oblatum, Domino dedicatum, dementi temeritate polluisti. * Balthasar * *Dan. 5.*
 ille Rex Perfarum, qui in vasis Domini, quæ de templo Hierosolymis fuerant à patre eius ablata, biberet cum suis amicis & concubinis vsurpauit, ipsa nocte Angeli manu percussus, crudeli morte punitus est. Quid de te arbitraris perditæ pariter & perditor, qui vas rationabile consecratum Christo, sanctificatum Spiritui sancto impie temerasti, polluisti sacrilege, & tui propositi immemor, & iudicij diuini contemtor? * Melius enim fuerat omnino te non esse natum, quàm sic natum, vt te sibi gehenna proprium filium vindicaret. Et licet ipsa conscientia sceleris te agat per diuersa præcipitem: (* Fugit enim impius nemine persequente se) licet te diræ imagines peccati dormientem quoque perterreant, non solum vigilantem: tamen ne quid à pastore oui etiam morbidæ vel morituræ medicaminis denegatum sit, do consilium: Peras vltro carcerem pœnitentiæ, obstringas catenis viscera, animam tuã gemitibus ieiunij vsque difterucies, sanctorum peras auxilium, iaceas sub pedibus electorum, * vt non per cor impetentens thesaurizes tibi iram in die iusti iudicij Dei, qui reddet singulis secundum opera sua. *Tom. 1. in oburgatione corruptoris virginis sacra.*

Sed qui culpam exaggerauerit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina maioribus abluuntur fletibus, ita nec Nouatianus probatur, qui veniã interclusit omnibus, nec vos imitatores eiusdem

Quomodo cororuptores sacrarum virginum pœnitentiam agere debeant. Rom. 2.

Maiora crimina maioribus abluuntur fletibus.

dem & condemnatores, qui ibi minuitis studia pœnitentiæ, vbi augeri oportet, quia grauiora peccata maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia. *Tom. 1. lib. 1. de Pœnitent. Cap. 2.*

*Satisfactio ab
solutione Am-
brosij tempo-
re præcessit.*

Volo veniam reus speret, petat eam lacrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, vt ignoscatur, obsecret: & cum secundo & tertio fuerit dilata eius communitio, credat remissius se supplicasse, fletus augeat miserabilior, postea reuertatur, teneat pedes brachijs, osculetur oculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt de ipso dicat Dominus Iesus: * Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cognoui quosdam in pœnitentia sulcasse vultum lacrymis, exarasse continuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido in ortis speciem spiranti in corpore prætulisse. *Tom. 1. lib. 1. de Pœnitent. Cap. 16.*

*Pœnitentes nõ
solũ lacrymis
diluere debent
peccatũ suum,
sed etiã emen-
dationibus sa-
ctis tegere de-
licta superior-
um.*

Qui agit pœnitentiam, non solum diluere lacrymis debet peccatum suum, sed etiam emendationibus factis operire & tegere delicta superiora, vt non ei imputetur peccatũ. Ergo tegamus lapsus nostros posterioribus factis, mundemus fletibus, vt audiat nos Dominus Deus noster ingemiscientes, sicut audiuit lacrymantem Effrem, quemadmodũ scriptum est dicente Deo: * Audiens audiui Effrem lacrymantem. *Tom. 1. lib. 2. de Pœnitent. Cap. 5.*

** Hier. 31.*

Osten de medico vulnus tuum, vt sanari possis, & si non monstraueris nouit, sed à te expedit audire vocem tuam. Ostende lacrymis cicatrices tuas. Sic peccatum mulier illa in Euangelio factoremque sui erroris absterfit, sic culpam diluit, dum Iesu pedes lauit. *Tom. 1. lib. 2. de Pœnitent. Cap. 8.*

*Maria magda-
lena lacrymis
factorem suo-
rum scelerum
absterfit.*

Satis abundeque dixisse me credo superiore dominica, quemadmodum comiti vel nitidi natali Domini suscipere debeamus, & superuenientem festiuitatem eius ambitione retinere. Retinere inquam, vt si dies solennitatis transeat, apud nos sanctificationis eius beatitudo permaneat. Hæc enim gratia naturalis

calis est Domini Saluatoris, vt in futurũ ad prædesti-
natos transeat, in præteritum remaneat ad deuotos.
Oportet ergo nos esse sanctitate puros, mundos pu-
dicitia, nitidos honestate, vt quo die festum adueni-
re propinquius cernimus, hoc accuratius inceda-
mus. Si enim mulierculæ solent aliquas suscepturæ

maculas vestium suarum aqua diluere, cur nõ magis
nos accepturi natalem Domini maculas animarum
nostrarum fletibus abluamus? Et illæ quidem si ad-
eo infectæ & obscuræ sordibus fuerint, vt maculas
sola aqua non purget, adducit mollitiem olei, saponis
etiam acrimoniã. Nos quoque si tam graue pec-
carum fuerit, vt minime solis fletibus abluatur, ad-
damus misericordiæ oleum, acrimoniãque ieiunij.

Nullum enim tam graue delictum est, quod non
purgetur abstinentia, eleemosynis exstinguatur. Ait
enim sanctus propheta: *Sicut aqua exstinguit ignem,
ita eleemosyna exstinguit peccatum. Magna ergo
est eleemosyna, quæ ardentium criminum globos bene-
uolentiæ suæ fonte refrigerat, & quodam irriguo
largitatis obruit incendia delictorum, vt quamuis
offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus cogi-
tatur liberare eleemosynis, quem disposuerat puni-
re peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodo,
dum compellitur pro actibus nostris mutare senten-
tiam, & in vno eodemque homine nunc seueritate
iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pa-
ter enim nobis Deus est, cum bene agimus: iudex
seuerus, cum peccamus. Compellitur ergo operi-
bus nostris Dominus, vt nobis sua misericordia lar-
giatur, atque adeo ipse in Euangelio sancto dicit:

*A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogi-
tur. Regnum cœlorum non nisi Christus est Domi-
nus, qui regnat in cœlis. Tom. 3. Sermon 15. de natali
Domini.

Quæ nobis salus esse potest, nisi ieiunio elueri-
mus peccata nostra: cum scriptura dicat: *Ieiuniũ &
eleemosyna à peccato liberat? Tô. 3. li. Epist. 10. Epist. 82.

*Macule ani-
marũ nostrarũ
fletibus
abluenda.*

*Ieiunia addenda
lacrymis.*

** Eccl. 3.*

*Eleemosyna
ex seuerissimo
iudice Deũ fan-
ciunt nobis pa-
trem benignis-
simum.*

** Matth. II.*

* *Psal. 68.*
Ieiunia tegunt
peccata.

* *Psal. 31.*

Gula nudos facit, ieiunia operiunt & exutos. *Vnde Dominus ait: * Operui in ieiunio animam meam. Bonum operimentum quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tentatore nuderetur. Bonum velamen quod tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. * Beati enim quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Tegit gratia dum remittit, & omnem aboler errorem. Tegit abstinentia, dum abluit vitium, & mæsto abscondit affectu, atque extenuat penitendo. Et enim ieiunium & eleemosyna à peccato liberant. Tom. 4. lib. de Helio & ieiunio, Cap. 4.*

* *Luce 8.*

Quoniam tam misericordē habemus Dominum, qui etiam graui ignoscat errori, conuertamur nos à vitijs, non recedamus à lege: præceptum Domini quasi serui sedulis studijs exsequamur. Quid nobis cum impuritatibus & impudicijs? Quid cum operibus diaboli? Audistis hodie in lectione decursa quid legio dixerit: * Quid mihi & tibi est Iesu fili Dauid? Et tu dicito, si forte vides pugnare aduersum te diaboli tentamēta: Quid mihi & tibi est Belia? Ego Christi seruus sum, illius redemptus sanguine, illi me totum mancipaui. Quid mihi & tibi est? Non noui opera tua. Nihil tuum quaero, nihil tuum possideo, nihil tuum desidero. Quanto magis nos oportet separare à diabolo, si se ille discernit à Christo? Et si sumus ei aliquando obnoxij, iam non simus, confugiamus ad medicum, qui vulnera superiora curauit. Et si quid superest acerbitatis, medela non deerit. Et si quid iniurix fecimus, memor nō erit qui semel donauit. Et si grauia deliquimus, magnum medicum inuenimus, magnam medicinam gratiæ eius accepimus. Medicina enim tollit peccata magna. Habemus etiam plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, sed preiosa est misericordiam

Christus tam
quam medicus
vulnera ani-
ma curat.

Eleemosynis
peccata redi-
mus.

miseri cordia. * Eleemosyna, inquit, à peccato libera-
 rar. Et alibi dicit: * Redemptio viri diuitiæ eius. Et in
 Euangelio Dominus dicit: * Facite vobis amicos de
 mammona iniquitatis. Tom. 4 lib. de Helia & ieiunio,
 Cap. 20.

Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore
 tuo corripas.] Qui pœnitentiam agit, paratus esse
 debet ad opprobria perferenda, iniurias que sube-
 undas, nec commoueri si quis ei peccati sui crimen
 obijciat. Cùm enim ipse accusare se debeat, quem
 admodum alium non sustinet arguentem? Quòd si
 ab homine argui timere non debet, quanto magis à
 Domino Deo suo, cui omnes etiã in ijs quæ sunt oc-
 culta peccamus? cùm præsertim condemnatio præ-
 sentium, absolutio sit futurorum. Qui autem non con-
 demnantur in seculo, cum hominibus non flagella-
 buntur. Vg mihi si de me dicatur: * Habet mei cedem
 suam. Si bonum factum hac condemnatur sententia:
 quanto magis crimen grauatur? Nam si miseri cor-
 dia facili iactata sermone fructu fraudatur æterno:
 quanto magis iniquitatis pœna acerbi scœnoris ac-
 cessione differtur? Ergo qui pœnitentiam agit, offer-
 re se debet ad pœnam, vt hic puniatur à Domino,
 non ad supplicia æterna seruetur, nec expectare tẽ-
 pus, sed occurrere diuinæ indignationi. Vide facta
 Dauid eius precibus conuenire. * Offenderat Do-
 minum, quia numerari iusserat populum. Cõfessio-
 ne præuenit Dei nuncium, peccasse se valde & nimis
 stulte fecisse commemorans: non quasi admoneret
 oblitum, sed quasi virgeret morantẽ, ne diutius com-
 motionem differret offe-
 sã. Peccaui, inquit, valde,
 quoniam hoc verbum feci. Et nunc Domine dele in-
 iquitatem serui tui. Quomodo deleantur peccata,
 audi dicentem: * Solutum est peccatum eius, quia
 recepit de manu Domini duplicia peccata sua. Non
 ergo penitus sibi peccatum remitti postulat, sed mo-
 derata solutione deleri, hoc est, vt in futurum eius
 memoria deleatur. Denique quasi interpellãtis voce
 conten-

Qui pœnitentiam agit, paratus esse debet ad quasuis iniurias perferendas.

* Matth. 6.

Pœnitentes offerre se debent ad pœnam vt ad pœnam vt in hac vita puniantur.

* 1. Paral. 21.

* Esa. 40.

Dauid nõ pensat sibi peccata remitti postulat, sed moderata soluti-

*non deleri, ne
suis perpetuum
obsit.*

* 1. Paral. 21.

contentus Dominus ne vindicta commissi protela-
retur erroris, misit ad ad eum Nathan prophetam: &
ille venit ad regem, & dixit ei: * Quid fieri velis eli-
ge: triennij famem super terram, aut tribus mēsis
fugere te à facie inimicorum tuorum & illos perse-
quentes: aut triduo fieri mortem in terra. Et nunc
scito & vide quid respondeam illi qui misit me. Vide
docentem Deum qua mo seratione eius indigna: io
leniatur, si non penitus verbera recusemus, sed qua-
litate leuandi non euitandi supplicij postulemus.
Tria proposuit, vt quod moderatius putaret, elige-
ret. Vide etiam quemadmodum ad pœnitiã pro-
uocat, vt nos offeramus iniuriã, eligere pœnã man-
dans, vt in ipsa pœna electionis quãdam pœrogati-
ua seruetur, & reo suo blandiatur hoc verbo. Et dixit
Dauid ad Nathan: Angustiã mihi sunt in tribus: sed
magis incidam in manus Domini, quoniam magna
est misericordiã illius, quã in hominum manus.
Numquid donari sibi veniã poposcit erroris? Quod
si fecisset impudẽtiã notaretur, qui moderatiõni di-
uinã fuisset ingratus. Sed plurimum suffragatur reo
verecunda confessio: & pœnam, quam defensione
euitare non possumus, pudore subleuamus. Tom. 4. in
enarratione psal. 37.

*Piis fletibus
soluitur culpa
peccatorum.*

Respice nos quoque Domine Iesu, vt & nos pro-
pria recognoscamus errata, soluamus pijs fletibus
culpam, mereamur indulgẽtiã peccatorum. Ideo
consulto sermonẽ protraximus, vt nobis quoq; gal-
lus cantaret, & loquentibus subueniret, quo si quod
delictũ obrepisset in verbo, culpam Christe dona-
res. Da quãto lacrymas Petri, nolo lætitiã pecca-
toris. Fleuerunt Hebrei, & per mare sunt dehiscen-
tibus vndis liberati. Lætatus est Pharaõ quod Hebræ-
os tenebat inclusos: & mari mersus cum populo suo
occidit. Exsultauit & Iudas in mercede proditiõnis
suã, sed ipsius se mercedis laqueo strangulauit. Fle-
uit errorem suum Petrus, & meruit vt aliorum abo-
leret errores. Tom 4. lib. 5. Hexaëmeron, Cap. 25.

Quam

Quamquã, optime Lector, Ambrosius noster, vt abũde probatũ nosti, singulari studio pœnitentes hortetur, vt precibus, lacrymis, elemosynis, ieiunijs, alijsq; spiritualibus exercitijs Deum sibi conciliant, & scelerum maculas, quibus se coinquinauerunt, abstergant, Caluinũ tamen non pudet se Ambrosij auctoritate armare ad oppugnandam sacramentalem satisfactionem, quæ in ijs actionibus, quas modo nominauimus, posita est. Asserit enim illum Sermone 46. lib. 10. Comment. in cap. 22. Luc. omnes Catholicos, quos ipse Satisfactionarios petulantè satis appellat, iugulare, cum ait se in Scriptura sacra Petri lacrymas legere, satisfactionẽ non legere. Verum Caluine Ambrosius non nos, sed te iugulat. Lacrymas enim, quæ pars magna sunt satisfactionis, lauare scribit bidẽ delictum, lauare culpam: Lacrymas item nõ postulare veniam se dmereri. Quo ad sententiam Satisfactionariorum (ioquamur ita nunc cum Caluino) confirmandã nihil dici potuit clarius, nihil aptius. Nusquam quidem legit, neque legere potuit Petri satisfactionem, quia Petrus nusquam peccatum suum defendit, nusquam excusat. Satisfactionis enim uocabulum, quod & familiare ac vsitatum est optimis quibusque Latinæ linguæ scriptoribus pro defensione usurpauit. Sequitur enim statim: Recte plane Petrus fleuit & tacuit, quia quod desteri solet, non solet excusari: & quod defendi non potest, abluipotest. Sed duo illa testimonia, de quibus nobis cum Caluino rixa est, integre & bona fide hic recitabo, & vt intelligas ea contra nos nihil facere, & quod inde sequitur, Caluinum vt uerbum Dei, ita quoque ueterum patrum scripta malitiose & scelerate corrupere. Inuenio enim, inquit 46. quod fleuerit, non inuenio quod dixerit. Lacrymas eius lego, satisfactionem eius non lego. Recte plane Petrus fleuit & tacuit, quia quod desteri solet, non solet excusari: & quod defendi non potest, abluipotest. Lauat enim lacryma delictum, quod uoce pudor est confiteri. Lacrymæ ergo uerecundiæ consulunt pariter & saluti, nec erubescunt in petendo, & impetrant in rogando. Lacrymæ inquam tacitæ quodammodo preces sunt: ueniam non postulant, & merentur: causam non dicunt, & misericordiam consequuntur: nisi quod utiliores lacrymarum preces sunt

sunt quàm sermonum, quia sermo in precando forte fallit, lacryma omnino non fallit. Sermo enim interdum non totum profert negotium, lacryma semper totum producit affectum. Et ideo Petrus tam non viuit sermone quo fefellerat, quo peccauerat, quo fidem amiserat, ne per id ei non credatur ad confitendum quò vsus fuerat ad negandum, ac per hoc manuili causam suam flere quàm dicere, & quod voce negauerat, lacrymis confiteri. Item lib: 10 Commentariorum in cap. 21. Luca: Non inuenio quod dixerit, inuenio quod steterit. Lacrymas lego, satisfactionem non lego. Sed quod defendi non potest, abluipotest. Lauant lacryma delictum quod voce pudor est confiteri. Et venia stetus consulunt, & rei cuncta lacryma sono horrore culpam loquuntur. Lacryma crimine sine offensione re-recundia confitentur: Lacryma veniam non postulant, sed merentur. Inueni cur tacuit Petrus, ne tam cito venia petitio plus offenderet. Ante flendum est, sic precandum. Bone lacrymas, quæ lauant culpam. Denique quos Iesus respicit, plorant delictum. Negauit primo Petrus & non fleuit: quia non respexerat Dominus. Negauit secundo non fleuit: quia adhuc non respexerat Dominus. Negauit & tertio, & respexit Iesus, & ille amarissime fleuit. Respice Domine Iesu, ut sciamus nos scelerum peccatum lauare delictum. Hæc Ambrosius. Veslim nunc iudices optime Lector, vtros Ambrosius hic iugulet, Catholicosne, an Calumniosos. Non est necesse hic dicere quam scelerum penam nos nostra satisfactione redimamus. Non enim apud nos non prouentiores modo, sed pueri etiam, ac vix dum balbutientes penam æternam, quam peccando incurrimus, non nisi vnus Mediatoris D. N. Iesu Christi virtute ac merito nobis remitti.

IX. Pœnitentiam differendam non esse.

Pœnitentia agē
da sollicitè &
maturre.

* Luca 13.

Actiam mature: ne forte Euangelicus ille paterfamilias, qui arbore fructum plantauit in vinea sua, veniat, & querens fructum in ea, si non inuenierit, dicat cultori vineæ: * Succide eam, vt quid etiam terram occupat? Et nisi cultor vineæ interueniat dicēs: Domine remitte illam & hoc anno vsque dum fodi-

am

am circa illam, & mittam cophinum stercoreis, excidatur ficulnea. Stercoremus ergo & nos agrum hunc quem possidemus, & imitemur laboriosos agricolas, quos non pudet simo pingui satiare terrâ, & immundo cinere agrum aspergere, vt fructus vberiores colligant. Et quemadmodum stercoremus docet Apostolus dicens: * Et æstimo stercorea, vt Christum lucrifaciam, qui per infamiam & bonam famam meruit Christo placere. * Legerat enim quòd Abraham dum se sterces & cinerem fatetur, summa humilitate inuenit Dei gratiam. * Legerat quòd Iob in stercore sedens, omnia quæ amiserat recuperauit. * Legerat prophetantem Dauid, quòd Deus de terra sulcitat inopem, & de stercore erigit pauperem. Et nos ergo non erubescamus fateri Domino peccata nostra. Pudor est, vt vnusquisque crimina sua prodat. Sed ille pudor agrum suum arat, spinas tollit perpetuas, sentes amputat, fructus adolet quos inter mortuos esse credebatur. *Tom. 1. lib. 2. de Pœnitent. Cap. 11.*

Eos, qui pœnitentiam differunt, satis ipse Dominus admonuit dicens: * Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Nescimus quara fur veniat, nescimus an proxima nocte à nobis non esse disseposcatur anima. Adam post culpam statim de paradiso Deus eiecit, non distulit, sed statim separauit à delictis vt ageret pœnitentiam, statim tunicam vestiuit pelliceam non sericam. Quid enim quod differas? An vt plura peccata committas? Ergo quia Deus bonus est, ideo tu malus, & diuitias bonitatis eius & patientiæ contemnis? Sed bonitas Domini magis ad pœnitentiam te debet adducere. Ideo ad omnes sanctus Dauid dixit: * Venite adoremus, & procidamus ante eum, & ploremus ante Dominum nostrum. *Tom. 1. lib. 2. de Pœnitent. Cap. 11.*

Baptizatus homo si postea defertor violatorque sacramenti fuerit peccat, & Deum repellit à se. Si autem agat pœnitentiam ex toto corde, vbi Deus videt, saluabitur, sicut vidit cor Dauid, quando incre-

* Philip. 3.

* Gen. 18.

* Iob 42.

* Psal. 112.

* Matth. 3.

Pœnitentiam non esse differendam, propterea quòd incertum sit quando Dominus venturus sit.

* Psal. 94.

Peccator si agat pœnitentiã ex toto corde saluabitur.

Qui post pœnitentiam actâ bene vixerit, sine vilo dubio ad requiē vadit vbi hac vice defungitur.

Homo nescit an morti vicinus pœnitentiā accipere possit. Itaq; ad illud tēpus nō est pœnitentiā differenda.

patus à Propheta grauiter post comminationes terribiles Dei exclamauit dicens: Peccaui; & mox vt audiuit, abstulit peccatum suum. **Quantum** valent tres syllabæ. Tres enim syllabæ sunt: Peccaui, sed in istis tribus syllabis flamma sacrificij cordis eius ad cœlum ascendit. Ergo qui egerit veraciter pœnitentiam, & solutus fuerit à ligamento quo erat constrictus, & à Christi corpore separatus, & bene post pœnitentiam vixerit, & post reconciliationem cum defunctus fuerit ad Dominum vadit, & ad requiem vadit, à regno Dei non priuabitur, & à populo diaboli separabitur. Qui autem positus in vltima necessitate ægritudinis suæ acceperit pœnitentiam, & mox reconciliatus fuerit & vadit, id est, exit de corpore, fateor vobis nō illi negamus quod petit, sed non præsumo dicere, quia bene hinc exit. Non præsumo, non polliceor, non dico, non vos fallo, non vos decipio, non vobis promitto. Fidelis bene viuēs securus hinc exit. Agens pœnitentiam dum sanus est & reconciliatus, si postea bene vixerit, securus est. Sed dicitis: **Quid** est, si bene vixerit, vel in hoc nos instrue Sacerdos bone vt hoc sciamus? Illud nescire te dicitis, an ille qui infirmus & impotens est peccare, si pœnitentiam acciperet, innoxius sit, facinora sua relaxantur in die iudicij: Hinc nullam securitatem nobis das. **Quid** est bene viuere post pœnitentiam, doce nos? Dico vobis, abstinere ab ebriositate, à concupiscentia, à furto, à malo eloquio, ab ipso immoderato risu, à verbo otioso, vnde reddituri sunt homines rationem in die iudicij. Ecce quàm leuia dixi, vt tacerem grauiā & pestifera. Et aliud dico. Non solum post pœnitentiam ab istis intus homo obseruare se debet, sed & ante pœnitentiam dum sanus est, quia nescit si possit ipsam pœnitentiam accipere & confiteri Deo & Sacerdoti peccata sua: Ecce quod dixi post pœnitentiam, dico ante pœnitentiam melius. Agens vero pœnitentiam ad vltimum, & reconciliatus si exierit, an securus hinc exeat, ego non sum securus.

curus. Pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Quod dico attendite. Ego illud planius expono, ne aliquis me male intelligat. Numquid dico damnabitur? non dico, sed nec liberabitur dico. An aliud mihi dicis sancte Episcopo? Quid tibi dicâ, nescio. Dixi, non præsumo, non promitto, prorsus nescio de Dei voluntate. Vis te frater à dubio liberari, vis quod incertum est euadere: Age pœnitentiam dum sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum sanus es, & inuenerit te nouissimus dies, securus es. Ergo curre & reconcilieris. Si sic agis, securus es. Quare securus? Vis dicâ tibi: Quia egisti pœnitentiam eo tempore quo & peccare potuisti. Ecce dixi, quare securus es. Si autem tunc agere vis ipsam pœnitentiam quando peccare iam non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Sed vnde scis, inquit, si forte Deus mihi misereatur, & dimittat mihi peccata mea? Bene dicis frater, bene dicis, vnde scio, & ideo tibi do pœnitentiâ, quia nescio. At ille inquit: Ergo dimitte causam meam Deo. Quid tu me verbis affligis, & non iudici me Deo dimittis? Illius iudicio te cômmitto, eius iudicio me commendo. Nam si scirem nihil tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res sunt, aut ignoscetur tibi, aut non tibi ignoscetur. Quid horû tibi futurum sit nescio, sed do consilium: Dimitte incertû, & tene certum. Et dum viuus age pœnitentiam veram, vt cum veneris in iudicium Dei, nõ à Deo confundaris, sed ab eo in regnum inducaris, hoc præstante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor & gloria in secula seculorû. Tom. 1. in exhortatione ad agendam pœnitentiâ.

Agenda pœnitentia dum sanus es, vt securus hinc discamus.

CAPVT DECIMVM

De Sacramento Ordinis.

I. Per sacram ordinationem, quod Sacramento-
rum proprium est, gratiam conferrî, eiusq; exter-
num signum esse, impositionem manuum.

*Cōfertur per
manū imposi-
tionem gra-
tiae Dei ijs qui
sacriū intian-
tur.*

*Sacerdos qua-
liscumq; tandē
sit gratiā ha-
bet, nō propri-
am, sed ordi-
nis, per effica-
ciam Spiritus
sancti.*

*Qui sacris ora-
tionibus initiā-
tur per imposi-
tionē manū*

Quis dat Frater episcopalem gratiam? Deus, an homo? Respondes sine dubio: Deus, sed tamen per hominem dat Deus, homo imponit manus, Deus largitur gratiam. Sacerdos imponit supplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dextera. Episcopus iniat ordinem, & Deus tribuit dignitatē. *Tom. 4. lib. de dignitate sacerdotali, Cap. 5.*

[Diuisiones autem gratiarum sunt.] Non hoc humanis meritis vult ascribi, sed gratiæ Dei, ad honorificentiam nominis eius. Sicut enim qui dicit Dominum Iesum, in Spiritu sancto dicit qualifuis sit, ita & in loco ordinis officij ecclesiastici positus, gratiam habet, qualifuis sit: non vtique propriam, sed ordinis per efficaciam Spiritus sancti. Vnde & inter initia dicit: Neque qui plāta, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. *Tom. 5. in Epist. 1 ad Corinth. Cap. 12.*

Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij.] Intētum hunc vult esse & deditum exercitio lectionis, vt omni cura diligentiaque hoc enitatur, vt exhortetur & doceat. Exhortatio est, cum miti verbo aliquos prouocamus ad bonum opus. Docere vero, quando ea quæ latent, intimamus mentibus audiētium. Si enim rector populi ab his dissimulat, negligit gratiam datam sibi. Ad hoc enim creatur dux populo, vt huius salutis sollicitudinem gerat, admonendo, docēdo, vt fructum habeat ordinatio: quem ad hoc vtique Deus constituit, vt proficiat salutis plebis suæ. Qui ergo in hac auctoritate positus indiligēs fuerit, Dei contemptor habebitur, minimus in regno cælorum vocatus. Neque enim poterit facere, qui nec docere dignatur. Gratiam tamen dari, ordinatoris significat per prophetiam, & manuum impositionem. Prophetia est qua eligitur quasi doctor futurus idoneus: manus vero impositiones verba sunt mystica quibus confirmatur ad opus electus, accipiens auctoritatem teste conscientia sua, vt au-
deat

deat vice Domini sacrificium Deo offerre. *Tom. 5. in accipiunt anno*
cap 4. Epist. 1. ad Timoth. *Et unitatem sa-*

cificium offer-
rendi Deo.

11. In Ecclesia Catholica hierarchiam esse,
 quæ constat ex Episcopis, presbyteris
 alijsque ministris.

Aliud est quod ab Episcopo requirit Deus, &
 aliud quod à Presbytero, & aliud quod à Diacono,
 & aliud quod à Clerico, & aliud quod à laico vel
 à singulis quibusque hominibus. *Tom. 4. lib. de dignitate*
sacerdotali, Cap. 3.

Videmus passim in Ecclesia quos non merita sed *Largitiones*
 pecuniæ ad Episcopatus ordinem prouexerunt: nu- *multos ad epi-*
 gacem populum & indoctum, qui talem sibi ascie- *scopatus pro-*
 runt Sacerdotem: quos sibi percunctari fideliter ve- *uehunt.*

lis, quis eos profecerit Sacerdotes, respondent mox
 & dicunt: Ab Archiepiscopo sum nuper Episcopus
 ordinatus, centumque ei solidos dedi vt episcopa-
 lem gratiam consequi meruissem: quos si minime
 dedissem, hodie Episcopus non essem. Vnde melius
 est mihi aurum de sacello inuehere, quàm tantum
 sacerdotium perdere. Aurum dedi, & Episcopatum
 comparavi: quos tamen solidos, si viuo, recepturum
 me illico non diffido. Ordino Presbyteros, consecro
 Diaconos, & accipio aurum. Nam & de alijs nihilominus
 ordinibus pecuniæ quæstum profligare con-
 fido. *Tom. 4. lib. de dignitate sacerdot. Cap. 5.*

Ambiunt mul-
ti episcopalem
dignitatem vt
ex ordinatiõe
Sacerdotiũ
Diaconorũ o-
pes corradaũt.

Ei ipse dedit, quosdam quidem Apostolos, quos-
 dam autè Prophetas, alios verò Euangelistas, quos-
 dam vero pastores & magistros ad cõsummationem
 sanctorum in opus ministerij.] Apostoli, Episcopi *Episcopi in lo-*
 sunt. Prophetæ vero explanatores sunt scripturarum, *cum Apostola-*
 quamuis inter ipsa primordia fuerint Prophetæ, sic- *rum succedũt.*
 ut Agabus, & quattuor virgines prophetantes, sicut
 continetur in Actis Apostolorum, sed propter rudi-
 menta fidei commendanda: nunc autem interpre-
 tes Prophetæ dicuntur. Euangelistæ, Diaconi sunt,
 sicut fuit Philippus. nam quamuis non sint Sacerdo-

Euangelistæ ho-
die Diaconi
sunt.

Quos Paullus Pastores appellat Lectores dicere licebit. Magistri exorcista sunt.

tes, euāgelizare tamen possunt sine cathedra, quem admodum & Stephanus & Philippus memoratus. Pastores possunt esse lectores, qui lectionibus saginent populum audientem: quia non in pane tantum uiuit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore Dei. Magistri vero exorcistæ sunt, quia in Ecclesia ipsi compescunt & verberant iniquios: siue ij qui lectionibus imbuendi, infantes solebant imbuere, sicut mos Iudeorum est, quorū traditio ad nos transitum fecit, quæ per negligentiam obsoleuit. Inter istos post Episcopum plus esse intelligitur, qui propter reuerentiam occultum Scripturarum sensum prophetare dicitur, præsertim quia futuræ spei verba depromit, qui ordo nunc esse potest presbyterij. Nam in Episcopo omnes ordines sunt, quia primus Sacerdos est, hoc est, princeps est Sacerdotium & Prophetia, & Euangelista, & cetera adimplenda officia Ecclesiæ in ministerio fidelium. Tamen postquam omnibus locis ecclesiæ sunt constitutæ, & officia ordinata: aliter composita res est, quam cœperat. Primum enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuscumque diebus vel temporibus fuisset occasio. Nec enim Philippus tempus quæsiuit aut diem quo Eunuchum baptizaret, neque ieiunium interposuit. Neque Paullus & Syleas tempus distulerunt quo Optionem carceris baptizarent cum omnibus eius. Neque Petrus diaconos habuit aut diem quæsiuit, quando Cornelium cum omni domo eius baptizauit, nec ipse, sed iussit fratribus qui cum illo ierāt ad Cornelium ab Ioppe. Adhuc enim præter septem Diaconos, nullus fuerat ordinatus. Vt ergo cresceret plebs, & multiplicaretur, omnibus inter initia concessum est, & euangelizare, & baptizare, & Scripturas in Ecclesia explanare. At ubi autē omnia loca circumplexa est Ecclesia, conuenticula constituta sunt, & rectores & cetera officia in ecclesijs sunt ordinata, ut nullus de clero auderet qui ordinatus non esset, præsumere officium quod sciret sibi non creditum

Ordo presbyterij.

In Episcopo omnes ordines sunt.

In nascēte Ecclesia propter necessitatē officia ministrorū Ecclesiæ distincta fuerunt.

Omnibus concessū est initio baptizare & euangelizare, deinde vero ubi fidelium numerus creuit

credendum vel concessum, & cepit alio ordine & pro-
 uidentia gubernari Ecclesia: quia si omnes eadem *alia puidētia*
 possent, irrationabile esset, & vulgaris res & vilissi- *Ecclesia guber*
 ma videretur. Hinc ergo est vnde nunc neque Dia- *nata est.*
 cono in populo prædicant, neque clerici vel laici bap-
 tizant, neque quocumque die credentes tinguntur
 nisi ægri. *Tom. 5. in cap. 4. Epist. ad Ephes.*

III. *Episcopos Sacerdotibus superiores esse.*

Nunc disputemus quid sit quod dicitur bap-
 tisma. Venisti ad fontem, descendisti in eum, at-
 tendisti summum Sacerdotem, Leuitas & presbyte-
 ros in fonte vidisti. *Tom. 4. lib. 2. de Sacram. Cap. 6.*

Ascendisti de fonte: quid secutum est? Audisti le-
 ctionem. Succinctus est summus Sacerdos. Licet &
 presbyteri fecerint, tamen exordium ministerij à
 summo est Sacerdote. Succinctus inquam summus
 Sacerdos pedes tibi lauit. *Tom. 4. lib. 3. de Sacram. Cap. 1.*

Non enim misit me Christus baptizare sed euangeli-
 zare. Quoniam maius est euangelizare quam
 baptizare, ideo non se missum baptizare dicit, sed
 euangelizare, quia in Episcopo omnium ordinatio-
 num dignitas est: caput est enim ceterorum mēbro-
 rum. *Tom. 5. in cap. 1. Epist. 1. ad Corinth.*

Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quos-
 dam autē prophetas. Inter Ecclesiæ ministros post
 Episcopum plus esse intelligitur, qui propter occul-
 tum Scripturarum sensum reseratum, prophetare di-
 citur, præsertim quia futuræ spei verba depromit,
 qui ordo nunc esse potest presbyterij. Nam in Epi-
 scopo omnes ordines sunt, quia primus Sacerdos est,
 hoc est, Sacerdotū princeps. *Tom. 5. in cap. 4. ad Ephes. princeps, et in*

Diaconos pari modo pudicos, nō bilingues, non eo
 vino multo deditos, non turpibus lucris vacantes,
 habentes mysterium fidei in conscientia pura: & hi
 autem probentur primum, & sic ministrent sine cri-
 mine. Post Episcopum diaconatus ordinationem
 subiecit. Quare? nisi quia Episcopi & Presbyteri vna

*In Episcopo
 omnium ordi-
 nationum dig-
 nitas est.*

*Episcopus est
 Sacerdotum
 princeps, et in
 eo sunt omnes
 ordines.*

ordinatio est. Vterque enim Sacerdos est, sed Episcopus primus est, vt omnis Episcopus Presbyter sit, non tamen omnis Presbyter Episcopus. Hic enim est, sed no ois Episcopus est qui inrer Presbyteros primus est. Denique Timotheum Presbyterum ordinatum significat: sed quia ante se alterum non habebat, Episcopus erat. Vnde & quemadmodum Episcopum ordinet, ostendit. Neque enim fas erat aut licebat, vt inferior ordinaret maiorē. Nemo enim tribuit quod non accepit. Tom. 5. in cap. 3. Epist. 1. ad Timoth.

III. Ordine ecclesiastico nihil esse augustius, & ideo ad eum non quosuis, sed tantum doctrinae morumq; integritate commendatissimos, admittendos.

Avdite me beatiissimi Patres, & si dignum ducitis sanctissimi Fratres. Audite me stirps leuitica, germen sacerdotale, propago sanctificata, duces & rectores gregis Christi. Audite me rogantem vos pariter & timentem, & commodis & commotionibus solito consulentem, & honorem episcopatus demonstrare volentem, vt cum honoris vobis prerogatiua monstremus, merita etiam congrua requiramus. Nec falli possumus in opere, qui cognoscimus veritatem. Dignum est enim, vt dignitas sacerdotalis prius noscatur à nobis, & sic deinde seruetur à nobis, vt Psalmographi sententia queat repelli à nobis: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Honor igitur fratres & sublimitas episcopalis, nullis poterit comparationibus aequari. Si regum fulgori compares, & principum diademati, lōge erit inferius, quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cum videas regum colla, & principum summitti genibus Sacerdotum, & exosculatis eorum dexteris, orationibus eorum credant se communiti. Quid iam de plebeia dixerim multitudi-

* Psal. 48.

Honor episcopalis nullis potest comparationibus aequari.

Regum colla submituntur genibus Sacerdotum.

ne, cui

ne, cui non solum præferri à Domino meruit, sed vt
eam quoque iure tueatur patrio, præceptis impera-
rum est euangelicis? Sic certe à Domino ad beatum
Petrum dicitur. * Petre amas me? Et ille: Tu scis Do-
mine quia amo te. Et cùm tertio fuisset interroga-
tus, & trina respõsione fuisset subsecutus, repetitum
est à Domino tertio, Pascere oues meas. Quas oues, &
quem gregem non solum tunc beatus suscepit Petrus,
sed & nobiscum eas suscepit, & cū illo eas nos susce-
pimus omnes. Vnde regendæ Sacerdotibus contra-
duntur, merito rectoribus suis subdiciuntur, quia
euangelico coruscante mandato, videmus nihilo-
minus esse præfixum: * Non est discipulus super ma-
gistrum, nec seruus super dominum suum, sed sufficit
discipulo, vt sit sicut magister eius, & seruo sicut do-
minus eius *Tom. 4. lib. de dignitate sacerdotali, Cap. 2.*

* *Ioan. 21.** *Lucæ 6.*

Hęc vero cuncta, Fratres, ideo nos præmisisse de-
betis cognoscere, vt ostenderemus nihil esse in hoc
seculo excellētius Sacerdotibus, nihil sublimius Epi-
scopis reperiri, vt cū dignitatem episcopatus Epi-
scoporum oculis demonstramus, & digne noscamus
quid simus, & quod sumus professione, & actione po-
tius sacerdotis inuenitur.
us quàm nomine demonstramus, vt nomen congru-
at actioni, actio respondeat nomini. Ne sit nomen
inane, & crimen immane. Ne sit honor sublimis & vi-
ta deformis. Ne sit deifica professio & illicita actio.
Ne sit religiosus amictus, & irreligiosus prouectus.
Ne sit gradus excessus, & deformis excessus. Ne ha-
beat in Ecclesia cathedra sublimior, & conscientia
Sacerdotis reperiarum humilior. Ne locutionem
simulemus columbinam, & mentem habeamus can-
inam. Ne professionem monstremus ouinam, &
ferocitatem habeamus lupinam. Ne digne nobis re-
spondeatur per Prophetam à Domino: * Populus hic
labijs me honorat, cor autem eorum lōge est à me.
Ergo Fratres sicut senatorem chlamys ornat, sicut
agricultura rusticum, sicut barbarū arma, sicut nau-
tam nauigationis peritia, & singulos quosque opifi-
ces

* *Esai. 29.*

*Honestæ &
pia vita Epis-
copi in pru-
mis exornat.*

*Ruina quæ de
alto est, gra-
uiori casu col-
liditur.*

*Honor gradus
gradatiori debet
circumvallari
solicitudine.
* Sapien. 6.*

*Simoniaci Sa-
cerdotiū pol-
luunt & dis-
famant.*

* Act. 8.

* 4. Reg. 5.

ces operis sui qualitas ipsos demonstrat auctores, sic Episcopū non aliud nisi episcopalis opera designat: vt ex bono opere magis quàm professione noscatur, plus meritis esse Episcopus, quàm quod nomine vocetur. Quia sicut nihil esse diximus Episcopo excellentius, sic nihil est miserabilius, si de sancta vita Episcopus periclitetur, si Sacerdos in crimine teneatur. Et vt leuius est de plano corruere, sic grauius est qui de sublimi ceciderit dignitate: quia ruina quæ de alto est, grauiori casu colliditur. Honor quidem episcopalis coram hominibus præclarus est, sed si ruinam sustineat, dolor magnus est. Nam quātum præ ceteris gradus episcopalis altior est, tanto si per negligentiam delabatur ruina grauior est. Magna sublimitas magnā debet habere cautelā. Honor grandis grandiori debet sollicitudine circumvallari. Cui plus creditur, ab eo plus exigitur, sicut scriptum est, Quia optimis permixta sunt pessima. Et alibi: * Potentes potentiora tormenta patiuntur. *Tom. 4. lib. de dignitate sacerdotali, Cap. 3.*

Licet iam nos coartet libelli huius prolixitas, & tempus nos vrgeat, vt ad finem huius operis veniamus: sollicitudo tamē fraterni nos retardat amoris, illorum præcipue Sacerdotum qui mētis tepore hebetati, sacerdotalem diffamant honorem, & qui nouam prodigaliter regulam ac tempestatem peperisse desententur, & Giezi sectantes & Simonis sententiam, sancti episcopus gratiam pecunijs coemerunt, nequaquam timentes, cū honorem sacerdotalem pecunijs emerēt, à beato Petro Apostolo se cum Simone fuisse damnatos, sicut ait: * Pecunia tua tecū sit in perditione, quia donum sancti Spiritus te credidisti pecunijs cōparare. * Et leprā cum Giezi à sancto suscepisse se credāt Heliseo, qui gradum sacerdotale estimāt pecunijs cōparare. Quibus cū ista dixerimus, sufficere debuit suam cōparando leprā possidere. Nam sicut validioribus morbis capite vitiatō, reliquum necesse est corpus inundatione superi-

ois

oris morbi letaliter irrigari, ita & hi qui caput vi- *Mali sacerdotum*
dentur esse Ecclesie, morbo pestifero fraternum vi- *tes Ecclesie*
tiant corpus, vt nihil ex totius corporis compage *plurimum ob-*
infauciarum possit euadere, quod negligentium Sa- *sunt.*

cerdotum vitiositatis mortale infecerit virus, ita vt
videas in Ecclesia passim quos non merita sed pecu-
niæ ad Episcopatus ordinem prouexerunt: nugacẽ
populum & indoctum, qui talem sibi ascuerunt Sa-
cerdotem. Quos si percunctari fideliter velis, quis
eos præferat Sacerdotes, respõdent mox & dicunt:

Ab Archiepiscopo sum nuper Episcopus ordinatus,
centumque ei solidos dedi, vt episcopalem gratiam *Sacerdotium*
cõsequi meruissem, quos si minime dedissem, hodie *Ambrosij tempo-*
Episcopus non essem. Vnde melius est mihi aurum *reuale*
de sacello inuehere, quàm tantum sacerdotium per- *fuit.*

dere. Aurum dedi & Episcopatum comparavi. Quos
tamen solidos, si viuo, recepturum me illico non dif-
fido. Ordino Presbyteros, cõsecro Diaconos, & ac-
cipio aurũ. Nam & de alijs nihilominus ordinibus
pecunię questum profligare confido. Ecce & aurum
quod dedi, in meo sacello recepi, & Episcopatũ gra-
tis accepi. Nempe hoc est quod doleo, quia Archi-
episcopus carnaliter Episcopum fecit. Nam propter
pecunias spiritaliter leprosum ordinauit. Pecunia,
inquit, tua tecum sit in perditionem, quia donum
Spiritus sancti gratiæ pretio comparasti, & cõmer-
cium miserabile in animam exitium peregisti. Et
nescij homines & indocti, in ordinationibus eorum *In ordinatio-*
clamant & dicunt: Dignus es, & iustus es, & conscien- *nibus Sacerdo-*
tia misera, Indignus es, & iniustus es, dicit. *tum populus*
Tom. 4. *clamat, Dio-*
lib. de dignitate sacerdot. Cap. 5. *gnus est, im-*

Testor coram Deo & Christo Iesu & electis An-
gelis, vt hæc custodias sine præiudicio, nihil faciens *stus est.*
in partem aliam declinans. Manus cito nemini im-
posueris, neque cõmunicaueris peccatis alienis. te-
meripsum castum custodi.] Sub testatione ea quę ad
ordinationem Ecclesie mandat custodiri, præcipit
nihil fieri sine præiudicio, ne facile aliquis accipiat
eccle-

Neminem ad ecclesiasticam dignitatem, nisi prius de vita eius & ordinis sacros moribus fuerit disputatū, vt dignus approbatus minister aut sacerdos constituatur, vt non postea si reprehensibilis videatur, permittat forte principem populi non ad liquidum præiudicasse quid mereretur, quem improbabiler ordinauit: nec illū cuius peccata ad suspicionem veniunt, ordinandum, ne commaculetur ordinatio vitijs & delictis eius. Si ergo omnino latentia sunt delicta, immunis erit rector, quia conscientia eius libera est. Suspicio enim trepidū facit. Peccat enim si non probat & sic ordinat.

ordinandus nō Melior enim ceteris debet probari qui ordinandus solū sine crimine esse, sed est. Non enim sufficit si sine crimine sit, quia merita eius debent præire bonorum operum, vt dignus habeatur ad ordinationem. Tom. 5. in cap. 5. Epist. 1. ad liquis prelus Timotheum.

cere debet.

V. Ecclesiasticas & Ecclesiasticorum causas, ad Ecclesiastica Episcoporum tribunalia esse referenda.

Clementissimo Imperatori & beatissimo Augusto Valentiniano Ambrosius Episcopus. Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tux, postulans vt & ipse iudices eligerem sicut elegisset Auxentius. Nec tamen expressit eorum nomina qui fuerant postulati, sed id addidit quod in consistorio esset futura certatio arbitro pietatis iudicio tuę. Cui rei respondeo, vt arbitrator, competenter. Nec quisquam contumacem iudicare me debet cum hoc asseram quod augustę memoriae pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit, in causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Hęc enim verba rescripti sunt: hoc est Sacerdotes de Sacerdotibus uoluit iudicare. Quinetiam si alias quoque argueretur Episcopus, & motum esset examinanda causa, etiam hanc uoluit ad episcopale iudicium pertinere.

Quis

Valentinianus Maior legibus sanxit, vt sacerdotibus uoluerit iudicare.

Quis igitur contumaciter respondit clementiæ tuæ? Ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? Nisi forte vilis quibusdam tanti Imperatoris existimatur sententia, cuius & fides confessionis conitancia comprobata est, & sententia melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audiuisti clementissime Imperator in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse alijs putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à laico quid sequatur, laicus ergo disputet, & Episcopus audiat, Episcopus discat à laico. At certe si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat in causa, in causa inquam fidei Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare: Eris Deo fauente etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis qualis ille Episcopus sit qui laicus ius sacerdotale subiternit. Pater tuus Deo fauente vir maturioris æui dicebat, Non est meum iudicare inter Episcopos. Tua nunc dicit clementia, Ego deo iudicare: Et ille baptizatus in Christo inhabilem se ponderi tãti putabat esse iudicij: clementia tua, cui adhuc emerenda baptismatis sacramenta seruantur, arrogat de fide iudicium: cum fidei ipsius sacramenta non nouerit?

Et post pauca:

Si tractandum est, tractare in Ecclesia didici, quod maiores fecerunt mei. Si conferendum de fide, Sacerdorum debet esse ista collatio, sicut factum est sub Constantino augustæ memoriæ principe, qui nullas leges ante præmisit, sed liberum dedit iudicium Sacerdotibus. Factum est etiam sub Constantio augustæ memoriæ Imperatore paternæ dignitatis hærede. Sed quod bene cœpit, aliter consummatum est. Nam Episcopi sinceram primo scripserat fidem, sed dum volunt quidam de fide intra palatium iudicare,

*In causa fidei
numqua laicis
de Episcopis iudicare licuit.*

*In causa fidei
Episcopi ac
Imperatoribus
semper iudicauerunt.*

Episcopi quidam Imperatorum parasiti ius sacerdotale laicis substernunt.

Sacerdotio est de fide disputare quemadmodum sub Constantino et Constantio factum.

Qua sit periculosum in palatio iudicare,

pū palatij de
fide iudicare.

In ea quæ dis
uina sunt nul
lum habet Im
perator ius.

* Matth. 22.

Ad Imperato
rē palatia, ad
Sacerdotē Ec

clesia pertinet

care, id egerunt, vt circumscriptionibus illa Episco
porum iudicia mutarentur. Tom. 3. lib. Epist. 5. Epist. 32.

Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ
diuina sunt, imperiale aliquid ius habere. Noli te
extollere, sed si vi diutius imperare, esto Deo subdi
tus. scriptum est: * Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæ
sari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdo
tem Ecclesię. Publicorum tibi mœnium ius commif
sum est, non sacrorū. Tom. 3. lib. Epist. 5. Epist. 33. ad Mar
cellinam sororem suam.

cellinam sororem suam.

V I. Quæ sint impedimenta sacrorum ordinum.

DE castimonia autem quid loquar, quando vna
tantum nec reperiatur permititur copula? Et in
iplo ergo coniugio lex est, non iterare coniugiū, nec
secundæ coniugis sortiri cōiunctionem. Quod ple
risque mirum videtur, cur etiam ante baptismū ite
rato coniugio ad electionem muneris & ordinatio
nis prerogatiuam impedimenta generentur, cum
etiam delicta obesse non soleant, si lauacri remissa
fuerint sacramento. Sed intelligere debemus, quia
in baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri nō po
test. In coniugio non culpa sed lex est. Quod culpæ
est igitur in baptismo relaxatur: quod legis est in
coniugio nō soluitur. Quomodo autem potest hor
tator esse viduitatis, qui ipse coniugia frequentauc
rit? Tom. 1. lib. 1. Offic. Cap. 50.

Qui coniugiū
iterarunt etiā
ante susceptū
baptismū, ad
ordines sacros
admitti non
possunt.

* 1. Tim. 3.
Apostolus diga
num nō puta
uit ad dignita
tem ecclesiasti
cam euehendū

utrū qui ante
baptismū ite
rarint matri

Virtutum magister Apostolus est, qui cum pati
entia redarguendos doceat contradicentes, * qui
vnius vxoris virum præcipiat esse: non quo exsortem
excludat cōiugij, nam hoc supra legem præcepti est:
sed vt cōiugali castimonia seruet ablutionis sue gra
tiam. Neque iterū vt filios in sacerdotio creare Apo
stolica inuiteretur auctoritate. Habentem enim dixit
filios, non facientem, neque coniugiū iterare. Quod
ideo non prætermisi, quia plerique ita argumentan
tur, vnius vxoris virum dic post baptismum habitæ,
eo quod baptismo vitium sit ablutum, quo affereba
tur im

tur impedimentum. Et vitia quidem atque peccata diluuntur omnia, vt si quis contaminauerit suū corpus cum plurimis, quas nulla coniugij lege sociauerit, remittantur ei omnia: sed cōiugia non resoluuntur si quis iterauerit. Culpa enim lauacro non lex soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur, nō remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideo Apostolus quasi legem posuit dicens: Si quis sine crimine est vnus vxoris vir. Ergo quia sine crimine est vnus vxoris vir, tenetur ad legem sacerdotij suscipiendi. Qui autem iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prerogatiua exiuitur Sacerdotis. Diximus quid legis est, dicamus etiam quid rationis. Sed prius cognoscamus, non solum hoc Apostolum de Episcopo & presbytero statuiffe, sed etiam Patres in concilio Niceni tractatus addidisse, neque clericum quemquam debere esse qui secunda coniugia sortitus sit. Quomodo enim potest consolari viduam, honorare, cohortari ad custodiendam viduitatem, seruando marito fidem, quam ipse priori cōiugio non reseruauerit? Aut quid interesset inter populum & Sacerdotem si iisdem astringerentur legibus? Debet preponderare vita Sacerdotis, sicut preponderat gratia. Nam qui alios præceptis suis ligat, debet ipse legitima præcepta in se custodire. *Tom. 3. lib. Epist. 10. Epist. 82.*

*Patres Niceni
ne clericus qui-
dem esse posse
statuerunt, qui
secunda coniu-
gia sit sortitus*

Et post paululum ait: * Vnius vxoris virum. Si ad superficiem tantum litterę respiciamus, prohibet digamum Episcopum ordinari. Si vero ad altiorē sensum conscendimus, inhihet Episcopum duas usurpare Ecclesias. *Tom. 4. lib. de dignitate sacerdot. Cap. 4.*

** 1. Tim. 3.*

CAPVT VNDECIMVM
De Sacramento Matrimonij.

1. Matrimonium seu nuptias damnandas non esse.

T Doce.

*Triples est
virtus castita-
tis, conjugalis,
viduitatis &
virginitatis.*

*Ita predicari
debent virgis
nitas et vidui-
tatis, ut coniu-
gio suis hono-
res referretur.*

*Christus docu-
it non esse da-
mnandas nu-
ptias.*

** I. Cor. 7.*

*Onera matri-
monij.*

*Propter one-
ra & difficul-
tates conjugij
non esse viro
ab vxore dis-
cedendum.*

DOcemur triplicem esse castitatis virtutem: Vnam cōiugalem, aliam viduitatis, tertiam virginitatis. Nō enim aliam sic predicamus, vt excludamus alias. Suis quibusque professionibus ista conducitur. In hoc Ecclesiæ opulens disciplina, quōd quos præferat habet, quos reijciat, non habet, atque vtinam habere numquā possit. Ita igitur virginitatem predicamus, vt viduas non reijciamus. Ita viduas honoramus, vt suus honor cōiugio referretur. Non hoc nostra præcepta, sed diuina testimonia docent. Reminiscamur itaque quemadmodum Maria, quemadmodum Anna, quemadmodum Sufanna laudentur. *Tom. 1. lib. de viduis.*

Est ergo etiam cœlesti voce probata virginitas, dominicisque expetenda præceptis. Quo loco magister diuina vocis imitemur. Nam cū in superioribus coniugium memorauerit nō esse soluendum nisi ex causa fornicationis, in posterioribus integritatis gratiā donūque cōtexuit: vt doceret non damnandas esse nuptias, sed probandas, nuptijs tamen ipsis integritatis studia præferenda. Quis enim tā auersus à vero qui nuptias damnet? Sed quis tam alienus à ratione, qui coniugij onera non sentiat? * Etenim mulier innupta & virgo, cogitat quæ sunt Domini, vt sit sancta corpore & spiritu. Nā quæ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Et præter has molestias quamuis nubendo non peccet, contritionem tamē habebit carnis huiusmodi. Grauis enim partus labor est, grauis creandorum & erudiendorum liberorum molestia. Quibus ante præscripsit, ne quis huiusmodi auerteretur iniurijs. Multæ enim in partus doloribus cōstitutæ, coniugio se renunciare dicunt. Multi etiam matrimonij onera non ferentes, alieno ab vxore auertuntur affectu. Et ideo Apostolus ante præmisit: Iunctus es vxori? noli querere solutionem. Et bene ait: Iunctus es. Quo dā enim vir & vxor nexu inter se amatorio copulantur, & quibusdam inuicem sibi habentis amoris astricti

▲ stricti sunt. Bona igitur vincula nuptiarum, sed tamen vincula: & si vincula, tamen vincula caritatis. Bonum coniugium, sed tamen à iugo tractum, & iugo mundi, vt viro potius cupiat placere, quàm Deo. Bona etiam vulnera caritatis, & osculis præferenda. * Vtiliora enim vulnera amici, quàm volutaria oscula inimici. Denique Petrus vulneratur, Iudas osculatur. Illum oscula condemnant, hunc vulnera emendant. Illius osculis prodicionis vulnera funduntur, istius lacrymis culpa lauatur. Itaque vt ostenderet sermo propheticus bona vulnera caritatis, Ecclesia dicit in Canticis canticorum: Quia vulnerata caritate ego sum. Nemo ergo vel qui coniugium elegit, reprehendat integritatem: vel qui integritatem sequitur, condemnet coniugium. Namque huius sententiæ aduersarios interpretes damnauit iam dudum Ecclesia, eos scilicet qui audeant soluere copulam coniugalem. Audite enim quid dicat sacrosancta Ecclesia: * Veni frater meus, exeamus in agum, requiescamus in castellis, diluculo surgamus in vinea, videamus si floruit vitis. Multos ager fructus habet, sed ille melior est qui & fructibus redundat, & floribus. Est ergo Ecclesiæ ager diuersis fecundus copijs. Hic cernas germina virginittatis flore vernantia, illic tamquam in campis silue viduitatem grauitate polentem, alibi tamquam vberi fruge coniugij Ecclesiæ segetem replentem mundi horrea, ac veluti maritæ vineæ foetibus torcularia Iesu Domini redudantia, in quibus fidelis coniugij fructus exuberat. Tom. 1. lib. 3. de virginibus.

Tunc Iesus ductus in desertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.] Multi laquei quacumque progredimur: Laquei in corpore, laquei in lege, laquei in pinnis templorum, in crepidinibus parietum tenduntur à diabolo. Laquei in philosophis, laquei in cupiditatibus. Oculus enim meretricis, laqueus est peccatoris. Laqueus in pecunia, laqueus in religione, laqueus in studio castitatis. Exiguus enim momentis

Bona sunt vincula nuptiarum

* Prover. 20.

Nemo qui coniugium elegit, reprehendat integritatem: et qui integritatem sequitur, non condemnet coniugium.

Ecclesia fecunda diuersis fructibus.

Homini christiano multæ collocantur insidie.

*Ecclesia anas-
shemate eos fe-
rit qui nuptias
damnare au-
dent.*

mens inclinatur humana, & huc atque illuc pro ver-
sitate suadentis frequenter impellitur. Vider aliquem
diabolus integram & illibatam castimoniam viri, suadet
ut nuptias damnet, quo eiiciatur ab Ecclesia, &
studio castitatis à casto corpore separetur. *Tom. 5. lib.*

4. *Comment. in cap. 4. Luca.*

Homo quidam fecit cenam magnam, & vocavit
multos.] Quod neque ille qui studiis intentus infe-
rioribus possessiones sibi terrenas coemit, regnum
cæli possit adipisci, cum Dominus dicat: Vende
omnia tua, & sequere me. Nec ille qui emat boues:
cum He isæus occiderit, & populo diuiserit quos ha-
bebat. Et ille qui duxerit uxorem, cogitet quæ mun-
di sunt, non quæ Dei. Non quo coniugium reprehendatur,
sed quia ad maiorem honorem vocetur integri-
tas: quoniam mulier innupta & vidua cogitat quæ
sunt Domini, ut sit sancta corpore & spiritu. *Tom. 5.
lib. 7. Comment. in cap. 14. Luca.*

*Coniugium non
est reprehens-
endum.*

II. *Secundas nuptias non esse damnandas.*

*Secundas nu-
ptias non esse
prohibendas.
Sæpe repetitas
nuptias non ad
modum probat
Ambrosius.
* 1. Cor. 6.*

Secundas nuptias non prohibemus, sed non sua-
demus. Alia est enim infirmitatis contemplatio,
alia gratia castitatis. Plus dico, non prohibemus se-
cundas nuptias, sed non probamus sæpe repetitas.
Neque enim quicquid licet, & decet. * Omnia mihi
licent, dicit Apostolus, sed non omnia sunt utilia. Et
vinum bibere licet, sed plurimum non decet. Licet
ergo nubere, sed pulchrius est abstinere. Sunt enim
vincula nuptiarum. *Tom. 1. lib. de viduis.*

*Secunda nu-
ptia permittitur
sunt propter
incontinentiam*

Beatior erit si sic permanferit secundum meum con-
siliu[m].] Cum dicit nubat, lege loquitur naturali,
quamquam à Deo primæ nuptiæ sint, secundæ vero
permittæ sunt. Denique primæ nuptiæ sub benedi-
ctione Dei celebrantur sublimiter: secundæ autem
& in præfenti carent gloria. Concessæ sunt autem pro-
pter incontinentiam, & quia solent viduarum iuui-
ores incurere: ac per hoc concedit secundas. Sed
quia melius est ut se contineat, ut dignior sit in futu-
ro,

ro, consilium dat spiritali ratione præcipuum, vt se contineat. *Tom. 5. in cap. 7. 1. ad Corinth.*

III. *Matrimonium vere & proprie sacramentum esse, solaq; morte dissolui.*

Mater & fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt & faciunt.] Moralis magister, qui de se ceteris præbet exemplum, atque ipse præceptor, ipse etiam tuorum exsecutor est præceptorum. Præscripturus enim ceteris: Quoniam qui non reliquerit patrem aut matrem suam, non est Filio Dei dignus, sententiæ huic primus ipse se subiecit. Non quo materna refuset pietatis obsequia, (Ipsius enim præceptum est: * Qui non honorauerit patrem aut matrem morte moriatur) sed quia paternis se mysterijs amplius quàm maternis affectibus debere cognoscat. Neque tamen iniuriose refutantur parètes, sed religiosiores copulæ mentium docentur esse, quàm corporum. Ergo nõ debuerunt foris stare, qui Christum videre quærebant. * Prope est enim verbum in ore tuo, & in corde tuo. Intus igitur verbum, intus & lumen. Vnde & ille ait: * Accedite ad eum, & illuminamini. Si enim foris stantes nec ipsi agnoscuntur parentes, & propter nostrum fortasse non agnoscuntur exemplum: quemadmodum nos agnoscimur si foris stemus? Nec putet aliquis offendiculum esse pietatis, vbi mandatum legis impletur. Si enim relinquet homo patrem aut matrem, & adhærebit vxori suæ, * & erunt duo in carne vna, recte sacramentum hoc in Christo seruatur & Ecclesia. *Tom. 5. lib. 6. Comment. in cap. 8. Lucæ.*

Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.] Mysterij sacramentum grande in vnitatem viri ac feminae esse significat. Nec hoc prodit, sed aliam causam quæ non discordet à memoria mysterio flagitat, quàm scit ad profectum humani generis pertinere, hoc est, Ecclesiæ & Saluatoris, vt sicut relictis parentibus homo vxori suæ ad-

hæret, ita & relicto omni errore, Ecclesiæ adhæreat & subijciatur capiti suo, quod est Christus. *Tom. 5. in cap. 5. Epist. ad Ephes.*

Denique ideo tentatur Sara pudicitia, vt exigatur omnium. Nam & Abimelech in vxorem sibi eam sumserat. *Et dixit ei in nocte Deus: Ecce tu morieris propter mulierem. Aduertimus adulterium diuino iudicio morte puniri. Ideoque addidit: Hæc autem commoratur cum viro. Habent quidem omnes viri mulierisque concubitus nulla legitimi matrimonij sorte celebrati suam culpam. Discite etiam, qui ad gratiam baptismatis tenditis, velut quidam fidei candidati continentia disciplinam sobriam. Nulli licet

Nulli licet scire mulierem præter vxorẽ.

** 1. Cor. 7. Mar. 6. Non licet marito, vxore viuente, alia ducere.*

Qui vxorẽ dimittit Deũ autorem copulae suae esse dissipat.

Nõ licet vxori repudiare viuente viro alij nubere.

scire mulierem præter vxorem. Ideo coniugij tibi datum est ius, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. Iunctus es vxori, noli quærere solutionem, quia * non licet tibi vxore viuente, vxorem ducere: nam & aliam quærere, cum habeas tuam, crimẽ est adulterij: hoc grauius, quod putas peccato tuo auctoriarem lege quærendam. *Tom. 4. lib. 1. de Abraham patriarcha, Cap. 7.*

Omnis qui dimittit vxorem suã, & ducit alteram, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur. Noli vxorem dimittere, ne Deum tuæ copulae diffitearis auctorẽ. Etenim si alienos, multo magis vxorios debes tolerare & emendare mores. Audi quid dixerit Dominus: Qui dimittit vxorem, facit eam mœcham. Etenim cui non licet viuente viro, mutare coniugium, potest obreperere libido peccandi. Itaque qui auctor erroris, etiam reus culpa est. Quò cum paruulis facta dimittitur? Quò turbanti vestigio grandæua detruditur? Durum, si excludas parẽtem, pignora teneas: vt ad contumeliam caritatis, addas etiam pietatis iniuriam. Durius, si propter matrem etiam filios simul pellas, cum magis redimere à patre liberi debeant culpam parentis. Quàm periculosum, si fragilem adolescentulæ ætatem errori offeras? Quàm impium, si eius destitutas senectutem, cuius desol.

dehonoraueris iuuentutem? Ergo inhonoratū stipendijs, & veteranum Imperator dimitrat in gloriam, atque imperij sui possessione detrudat, & rusticum laboris effectū agro suo propulset agricola? An quod in subditos nefas est, in comparem fas est? Dimittris ergo vxorem quasi iure sine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana nō prohibet, sed diuina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deū verere. Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: * Quae Deus coniunxit, homo non separet. * *Matth. 19.*
 Sed non solum hic caeleste praeceptum, sed quoddam etiam opus Dei soluitur. Paterisne, oro, liberos tuos viuente te esse sub vitrico? aut in columi matre de-
 gere sub nouerca? Pone, si repudiata non nubat: & haec viuo viro tibi debuit displicere, cui adultero fidem seruat? Pone, si nubat: necessitas illius tuum crimen est: & coniugium quod putas, adulterium est. Quid enim refert, vtrum aperta criminis confessione, an mariti specie adulteriū admittas? nisi quod grauius est legem criminis fecisse quam furtū. *Tom. 5. lib. 6. Comment in cap. 16. Luca.*

Vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam.] Hoc Apostoli consilium est, vt si discesserit propter malam conuersationē viri, iam innupta maneat. *Tom. 5. in cap. 7. Epist. 1. ad Corinth.*

Non putauit hic pretereundum, quod ex aduersarijs nostris plurimi obseruauerunt, Ambrosium paulo post in explicatione eiusdem capituli 7. Epist. 1. ad Corinth. vire, si ab vxore adultera diuortium faciat, vt alij nubat permittere mulieri, vt nūc dictum est, non permittere. Verba illius haec sunt: Et virum vxorem non dimittere.] Subauditur autem excepta fornicationis causa. Et ideo non subiecit dicens sicut de muliere, quòd si discesserit manere sic: quia non ita lege constringitur sicut mulier, caput enim mulieris vir est. Haec Ambrosius. Quae cum videantur ijs repugnare quae in cap. 16. Luca eum scripsisse meminimus, parem vtriusque scilicet mariti & vxoris conditionem esse, ac neutri licere, ob commissum adulterium,

Matrimonij opus Dei.
Qui repudiat iam à viro dicit, adulteriū committit.

alterutro repudiato superstitite, nouas nuptias contrahere, non
 * Lib. 4. Sen- dubitarunt * Petrus Lombardus & * Gratianus, quibus ex
 tent dist. 35. recentioribus assentiuntur nonnulli, locum ex Commentario
 * In cap. vxor in Epistolam ad Corin: hios mendosum esse, & aliter ab Am-
 32. quast. 7. brofio scriptum, vel Amanuensi suo dictatum, quàm in libro
 MS. aut etiam hodie in impressis existet. Quam opinionem

non improbo quidem, magnos enim, vt diximus, auctores ha-
 bet: magis tamen probo, quod vir magni iudicij * Gulielmus
 Lindanus Episcopus Ruremundensis obseruauit, inter ea tes-
 timonia nullam esse reipsa pugnam, & eam, quæ prima sa-
 cie apparet, commode tolli posse, si alterum de iure diuino, al-
 terum, quo plus priuilegij uiris quàm mulieribus conceditur,
 de humano & ciuili accipiat. Ea: cõciliatio Ambrosij uer-
 bis confirmatur. Inquit in cap. 16. Luce: Dimittis ergo vxo-
 rem quasi iure sine crimine, & putas id tibi licere, quia lex
 humana non prohibet, sed diuina prohibet. Qui hominibus ob-
 sequeris Deum uerere. Audi legem Domini, cui obsequuntur
 etiam qui leges ferunt, &c. Quæ ostendunt Ambrosium mis-
 nime confirmare Aduersariorum de diuortio opinionem.

III. Matrimonium esse signum coniunctionis Christi cum Ecclesia.

Propter hoc relinquet homo patrem & matrem,
 & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna.]
 Ad unitatem commendandam unitatis dedit exem-
 plum, vt sicut uir & mulier vnum sunt per naturam,
 ita & Christus & Ecclesia vnum intelligatur esse per
 fidem. Mysterium hoc magnum est, ego autem dico
 in Christo & Ecclesia.] Mysterij sacramentum gran-
 de in unitate uiri & feminae esse significat. Nec hoc
 prodit, sed aliam causam quæ non discordet à me-
 morato mysterio flagitat, quam scit ad profectum hu-
 mani generis pertinere, hoc est, Ecclesiae & Saluato-
 ris, vt sicut relictis parentibus, homo uxori suæ ad-
 hæret, ita & relictis omni errore, Ecclesia adhæret
 & subijciatur capiti suo quod est Christus. Tom. 5. in
 cap. 5. ad Ephes.

*Sicut uir et mu-
 lier vni sunt
 per naturam,
 ita Christus et
 Ecclesia vnum
 sunt per fidem.*

*Mysterij sa-
 cramentum
 grande est in
 unitate uiri
 & feminae.*

V. *Extra matrimonium, quamcumque viri & mulieris cōmixtionem esse peccatum.*

Denique ideo tētatur Sara pudicitia, vt exigatur omnium. Nam & Abimelech in vxorem fibi eam sumferat. Et dixit ei in nocte Deus: *Ecce tu morieris propter mulierem. Aduertimus adulterium diuino iudicio morte puniri. Ideoq̄ue addidit, Hæc autem commoratur cum viro. Habēt quidem omnes viri mulierisque concubitus nulla legitimi matrimonij sorte celebrati suā culpam. Discite etiā qui ad gratiam baptismatis tenditis, velut quidam fidei candidati continentix disciplinam sobriam. Nulli licet scire mulierem, præter vxorem. Ideo coniugij tibi datum est ius, ne in laqueū incidas, & cum aliena muliere delinquas. *Tom. 4. lib. 1. de Abraham patriarcha, Cap. 7.*

* Gen. 20.

Oēs viri mulierisq; concubitus nulla legitimi matrimonij sorte celebrati habent suam culpam.

VI. *Absque carnali copula verum matrimonium constare posse.*

Nec illud moueat quod ait: *Quia Ioseph accepit coniugem suam, & profectus est in Aegyptum. Desponsata enim viro coniugis nomen accipit. Cū enim initiatur coniugium, tunc coniugij nomen asciscitur. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Denique cū iungitur puella, coniugium est, non cū virili commixtione cognoscitur. *Tom. 1. lib. de institutione virginis, Cap. 6.*

* Matth. 1.

Pactio coniugalis nō defloratio virginitatis facit coniugium.

VII. *Certos consanguinitatis & affinitatis gradus, qui impediunt matrimonium, recte ab Ecclesia constitutos esse.*

Ambrosius Paterno. Paterni quidem vnanimis mei salutationem legi, sed cōsultationem haud quaquam paternam, vt velis filio neptem copulare ex filia, sed nec auo te, nec patre dignā. Itaque quid consulueris considera. Omne enim quod agere vo-

Non licet filio copulare neptem ex filia.

lumus, prius nomen facti eius interrogemus, & tunc utrum laude an vituperatione dignum sit, existimabimus. Verbi gratia, misceri mulieri quibusdam voluptas est, medicorum etiam pueri corporibus vtile ferunt. Sed considerandum utrum coniugi, an extraneæ, deinde nuptæ, an innuptæ. Si quis desponsata sibi & tradita utatur, coniugium vocat. Qui alienæ expugnat pudorem, adulterium facit, cuius vel solo nomine reprimitur plerumque tentandi audacia. Hostem ferire victoria est, reum æquitas, innocentem homicidium. Quod si quis percipiat animo, reuocat manum. Ergo etiam tu quid consulas, quæso tecum retractes. Coniugium vis inter filios nostros componere. Quæro utrum pares copulandi, an impares sint. Sed, nisi fallor, compares appellari solent. Boves qui iungit ad aratrum, equos ad currum, pares eligit, & ut ætas conueniat & forma: nec natura discrepet, nec decoloret diuersitas. Tu copulare paras filium tuum & neptem ex filia, hoc est ut accipiat fororis suæ filiã, diuersa licet matre quàm socrus editus. Interroga nominum religionē, nempe auunculus iste illius, illa huius neptis vocatur. Nec ipse te reuocat sonus nominum, cum hic auum resonet, illa hoc nomen ad auunculum quod ad auum referat? Quanta deinde etiam reliquorum confusio vocabulorum. Idem anus & socer vocabere, ea quoque tibi neptis & nurus diuerso nomine nuncupabitur. Mutabuntur etiam fratres diuersa vocabula, ut illa foreris fratri sit, iste gener forori. Nubar auunculo suo neptis, & immaculatorum pigeorum caritas illecebrosus amore mutetur? Super hoc igitur meam à sancto viro Episcopo vestro expectari sententiam non opinor neque arbitror. Nam si ita esset, & ipse scribendum putasset. Non scribendo autem significauit quod nequaquam hinc dubitandum arbitretur. Quid enim est quod dubitari queat, cum lex diuina etiam paruulos fratres prohibeat conuenire in coniugalem copulam, qui sibi quarto sociatur gradu? Hic autem

Lex diuina paruulos fratres prohibet conuenire in copulam coniugalem.

gradus

gradus tertius est, qui etiã civili iure à cõsortio coniugij exceptus videtur. Sed prius sacrae legis scita interrogemus. Præterdis enim in tuis litteris quod permis- sissimum hoc diuino iure connubium huiusmodi pignoribus existimeretur, eo quòd non sit prohibitum. Ego autem & prohibitum assero: quia cum leuiora interdicta sint de patruelibus fratribus, multo magis hoc quod arctioris est plenum necessitudinis interdictum arbitror. Qui enim leuiora astringit, grauiora non soluit, sed alligat. Quod si ideo permisissimum putas, quia specialiter non est prohibitum, nec illud prohibitum sermone legis reperies, ne pater filiam suam arripiat vxorẽ. Numquid ideo licet, quia non est prohibitum? Minime. Interdictũ est enim natura iure, interdictum est lege quæ est in cordibus singulorum. Interdictum est inuiolabili præscriptione pietatis, titulo necessitudinis. Quanta huiusmodi inuenies non interdicta lege per Moysen edita, & tamen interdicta sunt quadam voce nature. Multa quæ sunt quæ licet facere sed non expedit. * 1. Cor. 6. licent, sed non expediunt: omnia licent, sed non edificat. Si ergo etiam ab ijs nos reuocat Apoitolus quæ non ædificant, quomodo faciendum putamus quòd & non licet legis oraculo, & non ædificat discrepante pietatis ordine. Et tamen illa ipsa vetera quæ fuerant duriora, temperata sunt per Euangelium Domini Iesu. * 2. Cor. 5. Transierunt vetera, ecce facta sunt noua. Quid tam solemne quàm osculum inter auunculum & neptem, quod iste quasi filia debet, hæc quasi parenti? Hoc igitur inoffensæ pietatis osculũ suspectum facies de talibus cogitando nuptijs, & religiosissimum sacramentum caris pignoribus eripies. Sed si diuina te prætereunt, saltem Imperatorum præcepta, à quibus amplissimum accepisti honore, haudquaquam præterire te debuerunt. Nam Theodosius Imperator etiam patruelles fratres, & consobrinos ueruit inter se coniugij nomine conuenire, & seuerissimam poenam statuit, si quis temerare ausus esset fratrum

Gradus tertius etiam civilis iure à consortio coniugij exceptus videtur

Im.

* 1. Cor. 6.

* 2. Cor. 5.

Theodosius Imperator ueruit patruelles fratres, et cõ-

fratrum

*Sobrinos coniu-
gij nomine in-
ter se cōuenire* fratrum pia pignora, & tamen illi inuicem sibi equa-
les sunt, tantummodo quia propinquitatis necessi-
tudine & fraternę societatis ligantur vinculo, pieta-
ti eos voluit debere quod nati sunt. Sed dicis alicui
*Paucorū prius
legia non faci-
unt legem com-
munem.* relaxatum: Verum hoc legi non præiudicat. Quod
enim commune statuitur, ei tantum proficit, cui re-
laxatum videtur. Longe diuersa iniuria. Illud tamen
licet in veteri testamēto legimus, vt aliquis vxorem
suam sororem diceret, istud inauditum, vt quisquam
neptem suam in vxorem accipiat & cōiugem dicat.
Iam illud pulcherrimum quod negasti neptem tuam
auunculo suo tuo filio propinquo semine conueni-
re, quia non agnationis ei legitimo iure sed cognati-
onis copuletur necessitudine. Quasi vero & veteri-
ni fratres, id est, diuerso patre, sed eadem matre geni-
ti possint diuerso sexu inter se coniugio conuenire,
cū & ipsi agnationis ius habere non queant, sed
cognitionis tantum sibi titulo connexi sint. Vnde
oportet ab ea discedas intentione, quæ etiam si lice-
ret, tamen tuam familiam non propagaret. Debet
enim tibi filius noster nepotes, debet etiam neptis
carissima pronepotes. Vale cum tuis omnibus. Tom.
3. lib. 8. *Epist. Epist. 66.*

VIII. In matrimonij vsu spectandum esse si-
nem propagandæ prolis.

Post hos autem dies cōcepit Elisabeth vxor eius,
& occultabat se mensibus quinque, dicens: Quid
mihi sic fecit Dominus in diebus, quibus respexit au-
ferre opprobrium meū inter homines?] Magna san-
ctis cura est verecūdiæ, vt plerumque in ipsis pudor
voti sit, sicut hoc loco aduertimus sanctā Elisabeth,
quæ vtrique filios habere cupiebat, occultantem se
mensibus quinque. Quæ causa occultationis est, ni-
si pudoris? Est enim vnicuiq; officio præscripta ætas:
& quod tempore decet, tempore non decet: æuique
mutatio facti vniuscuiusque mutat sæpe naturam.
Sunt etiam ipsi quædam tempora præscripta coniu-
gio,

gio, quando dare operam liberis sit decorum. Dum *Decorum est*
 anni vigent, dum suscipiendorum liberorum spes est, *operam dare*
 dum generandi vsus est in exemplo, copulæ quoque *procreãdis lib*
 vsus in studio est. At vero vbi matura æui senectus *beris dum spes*
 successerit, & ætas regendis liberis habilior quàm *est suscipiēdo*
 creandis, pudor est legitimi licet coitus indicia *rum liberorū.*
 stare, & grauari alienę gratis onere, & tumescere al-
 uum nõ sui temporis fructu. Senes enim ab ipsa con-
 cluduntur ætate, & iusto intemperantiæ pudore re-
 uocantur facere opera nuptiarum. Adolescentes ipsi
 plerumque filiorum vota prætendunt, & excusan-
 dum arbitrantur ætatis calorem generationis affe-
 ctu, quanto magis senibus agere turpe est, quod ad-
 olescentibus pudor est confiteri? Quinetiam ipsi iu-
 uenes sobria timore diuino corda qui temperant, *Quidam susce*
 suscepta plerumque sobole renunciant operibus iu- *pta sobole ab*
 uentutis. Et quid mirum de hominibus, si pecudes *usu matrimo-*
 quoque muto quodam opere loquuntur generandi *nij abtinent.*
 sibi studium, non desiderium esse coeūdi? Siquidem *Bestiæ generã-*
 vbi semel grauem aluum sibi senserint, & genitali al- *di studio cono-*
 uo semen receptum, iam nec cõcubitum indulgent, *greduntur.*
 nec lasciuiam amantis sed curam parētis assumunt.
 At vero homines nec conceptis, nec Deo parant, *Homines beo*
 illos contraminant, hunc exasperant. *Prius quàm te, *stis sepe intē-*
 inquit, formarem in vtero, noui te, & in vulua matris *perantiores.*
 sanctificauit te. Ad cohibendam petulantiam tuam, **Hierem. 1.*
 manus quasdam tui auctoris in vtero hominem for-
 mantis aduertis. Ille operatur, & tu sacri vteri secre-
 tum incestas libidine. Vel pecudes imitare, vel De-
 um verere. Et quid de pecudibus loquor? Terra ipsa
 à generandi opere sæpe requiescit: & si impatienti
 hominum studio iactis frequenter feminibus occu-
 petur, impudentiam mulctat agricolæ, & fecundi-
 tatem sterilitate commutat. Ita quidem in ipsis ele-
 mentis ac pecudibus ab vsu non cessare generandi,
 naturæ pudor est. Merito ergo etiam sancta Elisa-
 beth erubescere gratiam, & si nõ cognosceret cul-
 pam. Nam etsi concepit de viro, (Neque enim aliter
 de

de hominis ortu fas est credere) tamē partus sui erubescerebat etatē. Et rursus caruisse se gauderebat opprobrio. Pudor est enim fœminis nuptiarū prœmia non habere, quibus hæc sola est causa nubendi. Hoc igitur opprobrium consolatur sui pudore sublato, co pudore, ut dixi, quod pudebat eam propter etatem. Vnde intelligi potest, quia iam non conveniebant inter se cōcubitu coniugali. Neque enim ea quæ senilem non erubesceret coitum, erubesceret partum, & tamen erubescit onus parētis quamdiū nescit mysterium religionis. Illa quæ occultabat se quia conceperat filium, iactare se cœpit quia generabat prophetam. Et quæ erubescerebat ante, benedixit: & quæ dubitabat ante, firmatur. Ecce enim, inquit, ut vox salutationis tuæ facta est in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo. Itaque magna voce clamavit ubi Domini sensit adventum, quia religiosum credidit partum. Nulla enim causa pudoris, ubi propheta ortus data non affectata fidem generationis ascisceret. *Tom. 5. lib. 1. Cōment. in cap. 1. Lucæ.*

IX. Non licere Catholicis matrimonium contrahere cum infidelibus.

Sed prope nihil gravius quam copulari alienigenæ, ubi & libidinis & discordiæ incentiva & sacrilegij flagitia consantur. Nam cum ipsum coniugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici, ubi non est fidei concordia? Cum oratio communis esse debeat, quomodo inter dispares deuotione potest esse coniugij communis caritas? Sæpe plerique capti amore fœminarum fidem suam prodiderunt, ut patrum populus in Beelphegor. * Vnde Phinees arrepto gladio interfecit Hebræum & Madianitem fœminam, & mitigabat indignationem diuinam, ne totus populus exstingueretur. Quid de pluribus exemplis loquar? Ex multis vnum proferam, ut eius cōmemoratione liqueat quàm perniciosum sit alienigenæ

Non potest coniugium dici, ubi non est fidei concordia.

* Num. 25.

Quàm periculosum sit cum

nigenæ

nigenę mulieris afciuilfe copulam. * Quis fortior, & muliere infide
 ab incunabilis fuis munitior Dei Spiritu quam Na- *li matrimonij*
 zaræus Samfon? Et ipfe proditus est, & ipse per mu- *contrahere.*
 lierem non potuit suam tenere gratiam. Tom. 3. lib. * Iudic. 16.

Epist. 9. Epist. 70.

Constrinxit autem Abraham (seruum seniore Abraham no-
 domus suæ) vt non de femine Chananaeorum vxor- *luit Isaac mu-*
 rem accersiret domino suo, quorum generis auctor *lierē Chanæ*
 patrem non honorauerat, & ideo maledictionis he- *ritatem transmissit in suos: vt cognoscamus fidem,*
 reditatem transmiffit in suos: vt cognoscamus fidem,
 & quandam hereditatem de auctoris prosapia in ijs
 requirēdam, quos nobis volumus adiungere. * Cum * *Psal. 17.*

sancto enim sanctus eris, & cum peruerso peruer-
 teris. Si hoc in alijs, quanto magis in coniugio, vbi *In cōiugio ma-*
 vna caro, & vnus spiritus est? Quomodo autem po- *xima habēda*
 test congruere caritas, si discrepet fides? Et ideo ca- *ratio fidei &*
 ue Christiane, gentili aut Iudæo filiam tuam trade- *religionis.*

re. Caue, inquam, gentilem aut Iudæam atque alie-
 nigenam, hoc est, hæreticam, & omnem alienam à
 fide tua vxorem accersas tibi. Prima cōiugij fides,
 castitatis gratia est. Si idola colat, quorum prædican-
 tur adultertia, si Christum neget, qui præceptor & re-
 munerator est pudicitiaę, quomodo potest diligere *Hæretici & à*
 pudicitia? Si Christiana sit, non est satis, nisi ambo *Catholica fide*
 initiati sitis sacramento baptismatis. Simul ad ora- *alicui nobis a-*
 tionem nocte vobis surgendum est, & cōiunctis præ- *lienigena sūt.*

cibus obsecrādus Deus. Accedit aliud insigne casti- *Remunerator*
 moniæ, si credas à tuo Deo tibi, quod sortitus es, cō- *pudicitia Christi*
 iugium datū. Vnde & Salomon ait: * A Deo, inquit, *stus.*

præparabitur viro vxor. Non possunt hoc dispa- *Vigilia christi-*
 res fide credere, vt ab eo, quem non colunt, putent sibi *stianorum.*

conubij impartitam gratiam. Ratio docet, sed am- ** Prover. 19.*

plius exempla cōmouent. Species illecebra mulieris *Exēpla docēt*
 decepit etiā fortiores maritos, & à religione fecit *infansas esse*
 discedere. Et ideo tu vel amori consule, vel errorem *nuptias que*
 caue. Primū ergo in coniugio religio queritur. Ideo *inter dispa-*
 Abraham proximam quæsiuit dare vxorē filio suo *fide cōtrahunt*

Et tu proximam quære. Quis est proximus? Qui se- *uir.*

cit,

* *Lucæ 10.* cit, inquit, misericordiam. * In Evangelio hoc dixit Dominus Iesus. Et tu proximam seminis Abraham require, & propinquam proximi tui. Semen Abraham Christus, ipse est proximus omnium, qui super omnes fecit misericordiam, tollens peccata mundi. *Tom. 4. lib. 1. de Abraham patriarcha, Cap. 9.*

Omnis qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, mœchatur: & qui dimissam ducit, mœchatur.] Pius arbitrator dicendum de lege coniugij, vt postea de prohibendo diuortio disputemus. Quidam enim putant omne coniugium à Deo esse, maxi-

* *Matth. 19.*

* *1. Cor. 7.*

*Christiani non
copulantur gen-
tilibus Dei iu-
dicio.*

* *Prover. 19.*

me quia scriptum est: * Quæ Deus coniunxit, homo non separet. Ergo si omne coniugium à Deo, omne coniugiū non licet solui. * Et quomodo Apostolus dixit: Quod si infidelis discedit, discedat? In quo mirabiliter & noluit apud Christianos causam residere diuortij, & ostendit non à Deo omne coniugium. Neque enim Christiani gentilibus Dei iudicio copulantur, cum lex prohibeat. Sed occurrit illud, quod ait Salomon: * Domum & substantiam patres partiuntur filijs, à Deo autem præparabitur viro vxor. Quod qui in Græco legit, non putat esse contrariū. Bene enim dixit Græcus ἀφ' οὐρα. Harmonia enim, conueniens & apta rerum omnium dicitur commissa eonnexio. Harmonia est, cum fistulæ organi per ordinem copulatæ legitime tenent gratiam cantilenæ, chordarumque aptus seruat ordo concordiam. Itaque non habent harmoniam suam nuptiæ, quando Christiano viro gētilis mulier non legitime copulatur. Ergo vbi nuptiæ, harmonia: vbi harmonia, Deus iungit. Vbi harmonia non est, pugna atque dissensio est: quæ non est à

* *1. Ioan. 4.*

Deo, * quia Deus caritas est. *Tom.*

*5. lib. 8. Commentariorum in
cap. 16. Lucæ.*

FINIS LIBRI TERTII.

CON-